

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Auksė Kišonaitė

Edukologijos (specializacija – vaikų teisių apsaugos vadyba) studijų programos
II kurso studentė

**PRIEŠMOKYKLINIŲ GRUPIŲ IR PIRMŲ KLASIŲ MOKYTOJŲ
BENDRADARBIAVIMAS DIEGIANT Į VAIKĄ ORIENTUOTĄ
UGDYMOŠĮ SISTEMĄ (MODULINIO MOKYMO ATVEJIS)**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
Prof. habil. dr. Audronė Juodaitytė

Šiauliai, 2011

Darbas originalus ..... Auksė Kišonaitė

TURINYS

SANTRAUKA	1
SUMMARY.....	3
ĮVADAS	4
1. TEORINIS PRIEŠMOKYKINIO IR PIRMŲ KLASIŲ MOKYTOJŲ BENDRADARBIAVIMO DIEGIANT Į VAIKĄ ORIENTUOTO UGDYMO PROGRAMA REIŠKŠMĖS PAGRINDIMAS.....	9
1.1. Bendravimo ir bendradarbiavimo samprata	9
1.2. Į vaiką orientuotas ugdymas	12
1.3. Ugdymas kaip bendravimo, bendradarbiavimo procesas	17
1.4. Priešmokyklinio ir pirmųjų klasių ugdymo pedagogų bendradarbiavimas	19
1.5. Bendradarbiavimas kuriant tęstinio ugdymo turinio projektus	23
1.6. Ugdymo(si) dalyvių grupinio darbo ypatumai	28
1.7. Ugdymo(si) dalyvių bendradarbiavimo problemos	33
1.8. Modulinio mokymo teorija	35
2. TYRIMO METODOLOGIJA IR METODAI	39
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas	39
2.2. Tiriamųjų demografinės charakteristikos	41
2.3. Anketinės apklausos demografinės tyrimo dalyvių charakteristikos	42
3. PRIEŠMOKYKLINIŲ GRUPIŲ IR PIRMŲ KLASIŲ UGDYMO PEDAGOGŲ BENDRADARBIAVIMAS DIEGIANT Į VAIKĄ ORIENTUOTO UGDYMO MODULINIO MOKYMO PROGRAMAS	44
3.1. Priešmokyklinio amžiaus vaikų žinių analizė	44
3.2. Modulinį ugdymo programų sudarymas kaip sąlyga priešmokyklinių grupių ir pirmos klasės mokytojų bendradarbiavimo plėtotė	55
3.3. Mokytojų ekspertų nuomonė apie programos turinio realizavimo sąlygas	67
IŠVADOS	77
REKOMENDACIJOS	80
LITERATŪRA	81
PRIEDAI	85

SANTRAUKA

PRIEŠMOKYKLINIŲ GRUPIŲ IR PIRMŲ KLASIŲ MOKYTOJŲ BENDRADARBIAVIMAS DIEGIANT Į VAIKĄ ORIENTUOTĄ UGDYMOŠĮ SISTEMĄ (MODULINIO MOKYMO ATVEJIS)

Magistro darbas

Darbo aktualumas. Pastaruoju metu pasaulyje vykstančios permainos, pokyčiai socialiniame, ekonominiame, politiniame kontekste kelia vis naujesnius reikalavimus organizacijai, visuomenei, asmeniui ir juos ugdančiai švietimo sistemai. Kaita neišvengiama ir, reikia pripažinti, kad švietimo sistema yra palanki terpė priimti permainų iššūkius. Šiandieninėje visuomenėje vienas iš esminių modernios, besimokančios organizacijos bruožų tampa bendradarbiavimu grįsta veikla. Didžiausia problema kyla tarp priešmokyklinio ir pirmųjų klasių mokytojų bendradarbiavimo puoselėjimo diegiant į vaiką orientuoto mokymo sistemą.

Į bendradarbiavimo metodikos kūrimo procesą įsitraukė mokslininkai iš įvairių pasaulio šalių: E. Aronson (JAV), N. Bennett (Anglija), E. Dunne (Anglija), O. Haugalakken (Norvegija), G. Hughes (Kanada), D.W. ir R. T. Johanson (JAV), S. Kagan (JAV), R. Lazarowitz (Izraelis), S. Sharan (Izraelis), R. E. Slavin (JAV) ir kt. (Teresevičienė, Gedvilienė, 2000).

Tyrimo objektas – priešmokyklinio ugdymo grupių ir pirmų klasių pedagogų bendradarbiavimas.

Tyrimo tikslas: ištirti priešmokyklinių grupių ir pirmų klasių ugdymo pedagogų tarpusavio bendradarbiavimo galimybes diegiant į vaiką orientuotą ugdymą per modulinį ugdymą.

Tyrimo hipotezė: tikėtina, jog priešmokyklinio ir pirmųjų klasių ugdymo pedagogų bendradarbiavimas užtikrins priešmokyklinio ir pirmųjų klasių vaikų sėkmingą tęstinį ugdymąsi diegiant į vaiką orientuoto ugdymo sistemą per modulinio ugdymo projektą.

Tyrimo metodai: teoriniai (mokslinės literatūros analizė), empiriniai (anketinės mokytojų ekspertų apklausa, priešmokyklinio amžiaus vaikų interviu apklausa), statistiniai (tyrimo duomenų aprašomoji bei koreliacinė analizė).

Tyrimo rezultatai. Tyrimo metu tikrinant tyrimo hipotezę nustatyta:

1. Tyrimo hipotezė pasitvirtino, tai reiškia, kad priešmokyklinio ir pirmųjų klasių ugdymo pedagogų bendradarbiavimas užtikrina priešmokyklinio ir pirmųjų klasių vaikų sėkmingą tęstinį ugdymąsi diegiant į vaiką orientuoto ugdymo sistemą per modulinio ugdymo projektą. Kadangi tyrimo rezultatai rodo, jog modulinio ugdymo projektas tampa priemone, kuri sudaro atitinkamas sąlygas sėkmingam tęstiniam vaikų ugdymuisi mokykloje.

2. Priešmokyklinio ugdymo ir pradinio (1 kl.) mokytojų bendravimas, bendradarbiavimas suteiktų efektyvią naudą siekiant diegti kokybišką ugdymą ir orientuoti ugdymo procesą į besimokantįjį.

SUMMARY

PRESCHOOL GROUP AND FIRST CLASS TEACHER'S CO-OPERATION ORDER TO IMPLEMENT CHILD-ORIENTED EDUCATION SYSTEM (MODULAR TEACHING: CASE STUDY)

Master Thesis

Relevance of the thesis. Recently, ongoing social, economic, and political changes in the world have been continuously inducing new requirements for the organization, society, individual, and education system. Alteration is inevitable, and the education system shall be admitted as a favourable environment to face change-related challenges. Cooperation-based activities have become one of the cornerstones of the modern learning organization in today's society. Fostering preschool / first form teacher cooperation in the implementation of child-centred education has posed a major problem.

A cooperation methodology development process has involved scientists from all over the world: E. Aronson (USA), N. Bennett (England), E. Dunne (England), O. Haugalakken (Norway), G. Hughes (Canada), D.W. & R.T. Johanson (USA), S. Kagan (USA), R. Lazarowitz (Israel), S. Sharan (Israel), R.E. Slavin (USA), and others (Teresevičienė, Gedvilienė, 2000).

Subject of the survey: preschool education group / first form teacher cooperation.

Aim of the survey: to explore opportunities for preschool group / first form teacher mutual cooperation in implementing child-centred education through modular teaching.

Hypothesis of the survey: preschool / first form teacher cooperation is likely to ensure preschool children / first formers' successful continuing self-education through the implementation of child-centred education under the modular teaching project.

Methods of the survey: theoretical (scientific literature analysis), empirical (questionnaire survey of expert teachers, interviews with preschool children), and statistical (descriptive and correlative analysis of survey data).

Results of the survey. Below are the findings derived from the hypothesis verification in the survey:

1. The survey hypothesis has been confirmed which means that preschool / first form teacher cooperation ensures preschool children / first formers' successful continuing self-education through the implementation of child-centred education under the modular teaching project. The modular education project has become a tool allowing successful continuing self-education for children at school as demonstrated by the results of the survey.

2. Preschool / primary (first form) teacher communication and cooperation would provide immense benefits to implement quality education and the learner-centred training process.

IVADAS

Temos aktualumas. Pastaruoju metu pasaulyje vykstančios permainos, pokyčiai socialiniame, ekonominiame, politiniame kontekste kelia vis naujesnius reikalavimus organizacijai, visuomenei, asmeniui ir juos ugdančiai švietimo sistemai. Kaita neišvengiama ir, reikia pripažinti, kad švietimo sistema yra palanki terpė priimti permainų iššūkius. Nors kaita sudaro palankias sąlygas plėstis naujovėms, kūrybiškumui visose gyvenimiškose srityse, tačiau neišvengiamai pokyčiai susiję ir su įvairiais probleminiais klausimais. Šiandieninėje visuomenėje vienas iš esminių modernios, besimokančios organizacijos bruožų tampa bendradarbiavimu grįsta veikla. Vis labiau akcentuojama ne tik individų, organizacijų, bet ir valstybių, kultūrų bendravimo ir bendradarbiavimo tendencija. Pasak A.Hargreaves (1999. p.320.), „viena iš kylančių ir daugiausia žadančių postmoderniojo amžiaus metaparadigmų yra bendradarbiavimas, kaip veikimo, planavimo, kultūros tobulinimo, organizavimo bei vienijantis principas“.

Bendradarbiavimas tampa kaip veiksmingas atsakas pasauliui, kuriame neįmanoma numatyti problemų, kai pastarųjų sprendimai neaiškūs, o reikalavimai tampa vis intensyvesni. Tokiame kontekste bendradarbiavimas yra įvairus, platus ir siūlomas kaip sprendimas daugeliui įvairių iššūkių, su kuriais susiduria visuomenė, švietimo organizacijos bei jų bendruomenė. Taigi, bendradarbiavimas dabartiniu laikotarpiu yra ypač reikšmingas visuomenės tobulėjimo ir vystymosi veiksnys, kuris mokslininkų traktuojamas kaip naujas metodas, strategija (Kontautienė, 2004)

„Žmonių tarpusavio santykiai yra svarbiausia gyvenimo problema. Jie gali praturtinti mūsų gyvenimą, dovanoti daug laimės ir atvirkščiai – atnešti daug skausmo, nusivylimo, nuoskaudos ar pykčio. Bendravimo problemos ir konfliktai gali apkartinti gyvenimą, atvesti iki ligos ar net mirties“ (Gliokler, 2003, p.3).

Mes gyvename pasaulyje susieti ryšių vienu su kitais. Svarstydami, kaip žmonija vystėsi nuo medžioklių bendruomenės iki organizuotos visuomenės, pabrėžiame gebėjimą pasitelkti protą bendraujant, sprendžiant problemas drauge. Kiekvienas asmuo turi mokėti bendrauti, dalytis su kitais patirtimi. Mokslininkas turi sugebėti dalytis patyrimu su kitais mokslininkais, mokytojas – su kitais mokytojais bei mokiniais ir mokiniai – tarpusavyje. Taigi bendradarbiavimas yra integrali egzistencijos dalis (Teresevičienė, Gedvilienė, 2000).

Orientuotas ugdymas į vaiką - ugdymo filosofija, pagrįsta pedagogų patirtimi, pastangomis diegti demokratiškumo principus nuo ankstyvojo amžiaus, atkreipiant dėmesį į vaiko teises ir jas realizuojant ugdymo proceso metu. Čia kuriamos sąlygos asmeniniam vaiko aktyvumui puoselėti. Demokratėjimo eigą būtų sunku įsivaizduoti be galimybės priimti sprendimus. Ugdytiniai ilgainiui ima suprasti, kad daug

kas priklauso nuo bendrų sprendimų, aplinkinių nuomonės, asmeninės nuomonės ir gebėjimo tinkamai pasirinkti, o padarius sprendimą, mokėti už pasekmes prisiimti atsakomybę (Hansen, Kaufmann, Saifer, 1997). Orientuoto ugdymo į vaiką metodikos vykdytojai sukuria sąlygas vaikams tapti aktyviais, gyvenančiais visavertį gyvenimą ir mokančiais siekti tikslo suaugusiais, niekada nepamiršančiais kitų ir galinčiais teigiamai veikti aplinką.

Temos iširtumas. Bendradarbiavimo svarba itin aktuali mokyklos kontekste, kuris tampa esmine ir veiksmingiausia prielaida, gerinant atskirų ugdymo institucijos individų ar jų grupių tarpusavio sąveiką. Ugdymo įstaigos bendruomenės narių pagarba vienas kitam, nuoširdumas ir atvirumas yra pirmoji demokratijos puoselėjimo sąlyga.

Į bendradarbiavimo metodikos kūrimo procesą įsitraukė mokslininkai iš įvairių pasaulio šalių: E. Aronson (JAV), N. Bennett (Anglija), E. Dunne (Anglija), O. Haugalakken (Norvegija), G. Hughes (Kanada), D.W. ir R. T. Johanson (JAV), S. Kagan (JAV), R. Lazarowitz (Izraelis), S. Sharan (Izraelis), R. E. Slavin (JAV) ir kt. (Teresevičienė, Gedvilienė, 2000).

Tyrimo problema. Didžiausia problema, su kuria susiduriame tai priešmokyklinio ugdymo tęstinumo užtikrinimas. Norint praktiškai diegti ugdymo paradigmas egzistuojančiose pedagoginėse technologijose, reikia atitinamo požiūrio į tradicinę skirtingų ugdymo pakopų tęstinumo problemą. „Priešmokyklinio ir mokyklinio ugdymo tęstinumas neturi būti suprantamas kaip formalus uždaru ugdymo koncernų ryšys, kurių viduje vyksta kai kurie vystymosi procesai. Šiuo atveju jis nėra pagalbinių mechanizmas, užtikrinantis daugumą nepertraukiamą (permanentinį) ugdymo sistemos funkcionavimą. Be vientisos bendro pobūdžio vizijos bandymai konstruoti ugdymo turinį, projektuoti ugdomosios medžiagos įsisavinimo normas yra iš anksto pasmerkti nesėkmei (Neifachas, 2007).

Lietuvos mokykla, siekdama ne tik prisitaikyti prie kintančios aplinkos, bet ir ją valdyti ar net keisti, turi tapti efektyvia, suvokiančia tikrovę ir padėti, išsiskiriančia iš kitų ir nuolat tobulėjančia vadybos sistema, turi mokėti balansuoti tarp nuolatinės kaitos ir stabilumo bei tęstinumo užtikrinimo, kurių sudėtinė dalis yra nuolatinė plėtra, tobulėjimas ir bendradarbiavimas (Kudokienė, Repečkienė, 2006, p.77.). Plėtojant Europos Sąjungos šalių švietimo erdvę, atsižvelgiant į Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje (Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. IX-1187 “Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“. *Valstybės žinios*, 2002-11-27, Nr.113, Publ. Nr.5029.) apibrėžtus žinių visuomenės, saugios visuomenės ir konkurencingos ekonomikos prioritetus, Lietuvos valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatose nurodoma, jog švietimui tenka misija (Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX-1700 „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų“. *Valstybės žinios*, 2003-07-18, Nr.71, Publ.Nr.3216.P.3.): padėti asmeniui suvokti šiuolaikinį pasaulį, įgyti kultūrinę bei socialinę kompetenciją ir būti savarankišku, veikliu,

atsakingu žmogumi, norinčiu ir gebančiu nuolat mokytis bei kurti savo ir bendruomenės gyvenimą. Kad būtų užtikrinta švietimo plėtotės kokybė: švietimo turinys susiejamas su asmens ir visuomenės gyvenimui būtinų vertybinių nuostatų, bendrųjų gebėjimų ir kompetencijų suteikimu, ugdomi pagrindiniai raštingumo gebėjimai, socialinė, kultūrinė ir komunikacinė kompetencija, kritinio mąstymo ir problemų sprendimo įgūdžiai, gebėjimas mokytis; iš esmės atnaujinami švietimo turinio perteikimo būdai visuose švietimo lygiuose. Įdiegiami aktyvūs, savarankiškumą ir bendradarbiavimą skatinantys mokymosi metodai ir savarankiškos veiklos praktika.

Tyrimo tikslas: ištirti priešmokyklinių grupių ir pirmų klasių ugdymo pedagogų tarpusavio bendradarbiavimo galimybes diegiant į vaiką orientuotą ugdymą per modulinį ugdymą.

Tyrimo hipotezė: tikėtina, jog priešmokyklinio ir pirmųjų klasių ugdymo pedagogų bendradarbiavimas užtikrins priešmokyklinio ir pirmųjų klasių vaikų sėkmingą tęstinį ugdymąsi diegiant į vaiką orientuoto ugdymo sistemą per modulinio ugdymo projektą.

Tyrimo objektas – priešmokyklinio ugdymo grupių ir pirmų klasių pedagogų bendradarbiavimas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti pedagoginę, psichologinę ir mokslinę – metodinę literatūrą apie priešmokyklinio ir pradinio (1kl.) pedagogų bendravimo, bendradarbiavimo ypatumus, į vaiką orientuoto ugdymo metodiką.

2. Atlikti LR dokumentų, reglamentuojančių priešmokyklinį ir pradinį (1kl.) ugdymą bei ugdymo rengimo, vykdymo metodiką, analizę.

3. Parengti modulinio mokymo teminius projektus priešmokyklinio amžiaus ugdymo grupei ir pirmajai klasei į vaiką orientuoto ugdymo procesui organizuoti;

4. Empiriškai ištirti priešmokyklinio ugdymo grupės ir pirmosios klasės ugdymo pedagogų nuomonę taikant modulinio mokymo teminius projektus ugdymo procese (modulinių projektų mokytojų ekspertų analizė) bei priešmokyklinio ugdymo grupės vaikų interviu analizė.

5. Apibendrinti teorinius bei empirinio tyrimo rezultatus, atskleidžiant pedagogų bendradarbiavimo vaidmens svarbą diegiant į vaiką orientuoto ugdymo sistemą (modulinės mokymo programos taikymo atveju).

Tyrimo metodologinis pagrindimas. Tyrimas grindžiamas šiomis teorijomis:

- *Socialinė konstruktyvizmo teorijos* pagrindu, vaikas suvokiamas kaip konstruojantis savo individualų suvokimą apie pasaulį. Konstravimas vyksta vaikui patiriant, vertinant ir interpretuojant aplinką bei turimą patirtį siejant su ankstesne. Patirties kaupimas tampa vyksmu, kur vienas kitą veikia vaikas, suaugusieji, kiti vaikai, bendraamžiai ir aplinka. *Sociokonstruktyvizmas* skelbia, kad mokiniui išreiškus savo nuomonę kolektyvo nariams, skatinamas jų bendravimas – prasideda diskusijos, tos

nuomonės aptarimas. Bendravimas, kaip socialinis procesas, savo ruožtu turi įtakos individo nuomonei – keičiasi asmenybės supratimas, kuris toliau lemia kolektyvo sprendimus. Šis procesas yra konstruktyvus – nuolat ugdomas naujas individualus supratimas, šios filosofijos žymiausias atstovas garsus mokslininkas J. Pjage.

- *Pedocentristinės pedagogikos* raiška, kai visas ugdymas grindžiamas vaiko prioritetams tenkinti, vaiko teisių įgyvendinimas realizuojant ugdymo procese. Svarbiausia šios metodikos principai: vaikai kaupia žinias per patirtį, kuri įgyjama sąveikaujant su aplinkiniu pasauliu; pedagogai skatina vaikų augimą ir vystymąsi, atsižvelgiant į jų pomėgius, reikmes, gerai ir prasčiau išsivysčiusius gebėjimus.

- *Asmenybės skleidimosi skatinimas*. Tai ugdymas grindžiamas vaiko raidos dėsnų žinojimu: supratimu, kad visi vaikai augdami pereina tas pačias vystymosi stadijas ir kad kiekvienas yra individuali, nepakartojama asmenybė. Ugdytojai privalo išmanyti vaiko raidos dėsningumus, kad parinktų tinkamas priemones ir veiklą, tinkami ugdymo metodai ir būdai. Taip pat būtina stebėti ir atsižvelgti į to paties amžiaus vaikų įgūdžius, mokėjimus bei gebėti pritaikyti, individualizuoti ugdymo procesą pagal vaiko galias ir poreikius, pastebimus interesus. Asmenybės skleidimąsi skatinanti ugdymo metodika siūlo tokią veiklą, kuri remiasi vaikų pomėgiais, pažinimo lygiu ir socialine bei emocine branda. Tokia veikla skatina ugdytinių įgimtą smalsumą, jutiminės patirties teikiamą džiugesį ir norą tyrinėti.

Tyrimo metodai:

1. **teoriniai** - mokslinės psichologinės ir metodinės, publicistinės literatūros, internetinės medžiagos ir teisės aktų, dokumentų analizė siekiant apibrėžti sąvokas, sampratas, apibūdinti priešmokyklinio ir pirmos klasės ugdymo pedagogų bendradarbiavimo raiškos galimybes diegiant į vaiką orientuoto ugdymo sistemą.

2. **empiriniai** kuriuos sudaro kokybinis tyrimas ir modulinio mokymo teminių projektų ekspertų analizė. Kokybinio tyrimo metodologijai realizuoti buvo atliktas priešmokyklinio amžiaus vaikų interviu, pedagogų ekspertų apklausa įvertinant parengtus modulinio mokymo teminius projektus priešmokyklinio ugdymo grupei ir pirmajai klasei.

3. **statistiniai** – tyrimo duomenų aprašomoji analizė atlikta naudojant Microsoft Office Word 2010 ir Microsoft Office Exel 2010, tai padėjo susisteminti informaciją.

Tyrimo imtis. Šilėnų pagrindinės mokyklos priešmokyklinio ugdymo grupės 7 vaikai dalyvavę interviu apklausoje ir 10 pedagogų: 4 – priešmokyklinio amžiaus ugdymo pedagogai ir 6 – pradinio ugdymo pedagogai (1 kl.).

Darbo struktūra. Darbą sudaro: santrauka, įvadas, 3 skyriai, išvados, rekomendacijos. Darbe pateiktos 5 lentelės ir 24 paveikslai. Darbo apimtis 85 psl.

Darbo etapai:

I etapas 2009 m. rugsėjo – 2010 sausio mėn. Formuluojamas temos pavadinimas, numatomi tikslai, uždaviniai.

II etapas 2010 vasario – birželio mėn. Mokslinės - metodinės, pedagoginės ir psichologinės literatūros ir dokumentų analizė.

III etapas 2010 m. vasario – balandžio mėn. Tyrimo instrumentų parengimas (interview kūrimas priešmokyklinio amžiaus vaikams, modulinio mokymo projektų kūrimas priešmokyklinio ugdymo grupei ir pirmajai klasei, anketos kūrimas mokytojams ekspertams įvertinti pateiktus projektus).

IV etapas 2011 m. kovo - balandžio mėn. Atliekama anketinė mokytojų ekspertų apklausa.

V etapas 2011m. balandžio – birželio mėn. Tyrimo duomenų analizė, rezultatų interpretavimas.

Darbo naujumas ir reikšmingumas. Darbo teorinį reikšmingumą sudaro tai, kad darbo teorinėje dalyje buvo sisteminta svarbiausia informacija apie priešmokyklinio ir pirmosios klasės pedagogų bendradarbiavimą diegiant į vaiką orientuotą ugdymo sistemą, modulinio mokymo atveju. Išsamiau tirta pedagogų bendradarbiavimo nauda, orientuoto ugdymo į vaiką sistemos veikimo ir organizavimo metodologija, modulinių programų veikimo principus.

Praktinė darbo dalis reikšminga tuo, kad remiantis atliktu tyrimu yra teikiamos rekomendacijos pedagogams, tėveliams. Taip pat tyrimo metu gauti ir ataskaitoje pateikti duomenys bei interpretacija padės užtikrinti sėkmingą vaikų tęstinį ugdymą.

1. TEORINIS PRIEŠMOKYKINIO IR PIRMŲ KLASIŲ MOKYTOJŲ BENDRADARBIAVIMO DIEGIANT Į VAIKĄ ORIENTUOTO UGDYMO PROGRAMĄ REIKŠMĖS PAGRINDIMAS

1.1. Bendravimo ir bendradarbiavimo samprata

Bendradarbiavimo kategorija yra sąlygota filosofinių apmąstymų apie žmogaus sąveiką su žmogumi, priklausančią nuo pažiūrų į žmogų ir sąveikos kultūros. Bendradarbiavimo genezė siekia senus antikos laikus ir socialinių humanitarinių mokslų kategorija. Ji nėra tik pedagogikos mokslo vienalytė kategorija, todėl ją aptarti tikslinga komponentų – bendravimo ir veiklos – lygmeniu.

Socialiniuose moksluose (sociologijoje ir psichologijoje) bendravimo kategoriją įprasta sieti su veiklos sąvoka. Į bendravimą ir veiklą kaip pedagoginio bendradarbiavimo komponentus mokslo pasaulyje vyrauja trys požiūriai (Kontautienė, 2006):

- bendravimas – antrinė, išvestinė iš veiklos kategorija;
- bendravimas ir veikla kaip savarankiškos kategorijos;
- bendravimas – sąlyginai savarankiška kategorija, turinti subjektyvų pradžią.

Bendravimas – antrinė, iš veiklos išvestinė kategorija. Šiuo požiūriu bendravimas nagrinėjamas kaip veiklos rūšis arba forma.

Užsienio mokslininkai (Glassman, 1994; Maslow, 1954; Tompson, 1960; ir kt.) teigia, jog bet kurios bendravimo formos yra specifinės žmonių bendros veiklos formos. Bendravimo procesas gimsta dėl bendros vykdomos veiklos ar jos poreikio. Dažniausiai, pagal Hyden (1984), bendravimas aiškinamas kaip daugiaplanis procesas kontaktams tarp žmonių nustatyti ir vystyti, kurį motyvuoja poreikis kažką veikti ar daryti kartu, bendra veikla (Kontautienė, 2006). Tačiau lyginant su veiklos kategorija, šiuo aspektu bendravimas aiškinamas kaip antrinė, išvestinė veiklos kategorija.

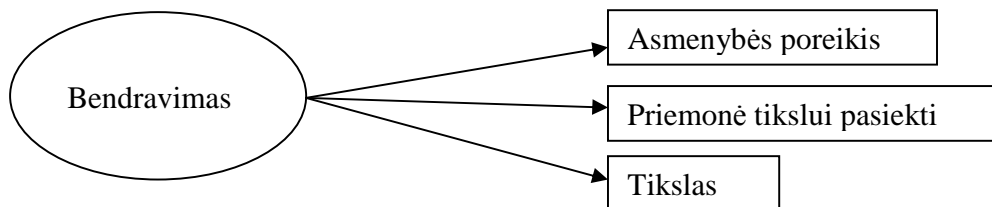
Bendravimas dažniausiai nagrinėjamas dviem aspektais:

- kaip bendra veikla;
- kaip veiklos produktas.

Taip nagrinėti bendravimo formas yra tikslinga, nes bendravimas vyksta sąlygotas priešastinių ryšių (kaip bendros veiklos forma), bet taip pat ir bet kurios veiklos metu savaime vykstantis bendravimas - tai bendravimo rezultatas, gaunamas produktas.

„Bendravimo“ kategorijos aiškinimai gali būti dvejopi, vienas jų bendravimą grindžia kaip tam tikros veiklos forma, tai yra viena iš veiklos formų, nors kartais ir įgyja sąlyginį savarankiškumą. Tačiau

remiantis kitu požiūriu, apie bendravimą galima kalbėti kaip apie dvi atskiras sferas, kai veikla ir bendravimas yra dvi savarankiškos sritys. Šioj srity labiau gilinasi Lomov, Rean, V.V. Znakov, todėl buvo prieita nuomonės, jog bendravimo kategoriją galima nagrinėti kaip savarankišką, atsietą nuo veiklos. Analizuojant šiuo aspektu, aiškinama, kad bendravimas žmogui yra ne tik priemonė, bet ir tikslas. Bendravimas nebūtinai turi būti nulemtas bendros veiklos poreikio, jis gali būti savo paties motyvacijos procesas. Bendravimo autonomijos ir „savivertės“ idėja gali būti pagrįsta koncepcija apie fundamentalių žmogaus poreikių struktūrą (Maslow, 1987). Humanistinė psichologija bendravimo poreikį priskiria prie pagrindinių asmenybės poreikių. Visos aptartos bendravimo formos ir aiškinimo būdai pavaizduotos 1 paveiksle.

1 pav. **Bendravimas kaip savarankiška kategorija** (Kontautienė, 2006)

Remiantis V. V. Znakovo (1994) bendravimo sąvokos savarankiškumo koncepcija, aiškėja, kad bendravimas – tai tarpusavio sąveikos procesas, kurio atsiradimą lemia partnerių įvairovė. Tai vykstantis procesas, nukreiptas į poreikių tenkinimą ir nulemtas tam tikrų tarpusavio santykių. Šis požiūris ir šiais laikais yra labiausiai plėtojamas (Gardner, 1982; Watson, 1973; Ananjev, 1977; Leontjev, 1983; Lysina, 1986; Vygotskij, 1982; ir kt.).

Dažniausiai literatūroje minimi tokie bendradarbiavimo procesą įtakojantys veiksniai kaip: vyraujančios vertybės, vaidmenys ir įgūdžiai būtini bendradarbiavimui. Taip pat akcentuojamos ir vertybinės nuostatos: lygiavertiškumas (reiškiantis visų dalyvaujančių asmenų lygiavertį statusą grupėje), tikslų (vizijos) bendrumas, bendra atsakomybė. Taigi, bendravimas – tai žmonių tarpusavio sąveika, kurią sąlygoja sudėtingi, įvairialypiai žmonių kontaktai, atsirandantys iš bendros veiklos poreikių. Jis apima keitimąsi informacija, bendros sąveikos strategijos parengimą, kito žmogaus suvokimą ir supratimą (Augis, 1993, p.42). Tai gana sudėtingas ir daugiaplanis reiškinys.

A. Radugina (1999) išskiria tris bendravimo aspektus:

- *Komunikacinį, arba komunikaciją*, kurio esmę sudaro bendraujančių individų pasikeitimas informacija; tai bendraujančių individų pasikeitimas informacija (perteikimas, priėmimas ir pan.); apima ne tik informacijos judėjimą, bet ir žinių, nuomonių tikslinimą, plėtimą;

panaudojamos įvairios komunikacinio proceso priemonės: ženklų (kalbinė, optinė ir kinetinė (pvz.: gestai, mimika, pantomimika), paralingvistinė ir ekstralingvistinė (pvz.: intonacija, ne kalbos elementai kalbantis (pvz., pauzės)), komunikacijos erdvės ir laiko organizavimo, kontaktų akimis) sistemos;

- *Interakcinį* – tai individų pasikeitimas tarpusavio sąveikos metu ne tik žiniomis, idėjomis, bet ir veiksmais (sąveikos metu palaikomi partnerių sinchroniniai ir desinchroniniai veiksmai);
- *Percepcinį*, reiškiantį bendravimo partnerių vienas kito priėmimą bei pažinimą ir tuo pagrindu atsirandantį tarpusavio supratimą.

Dažniausiai ir labiausiai išanalizuotas komunikacinis bendravimo aspektas, t. y. Kaip informacija perteikiama, priimama ir pan. Tuo pagrindu formuojasi netgi atskira komunikatyvinė pedagogikos rūšis.

Interakcinis bendravimo aspektas pastaruoju metu labiausiai akcentuoja, kaip tarpusavio sąveikos metu palaikomi partnerių sinchroniniais ir desinchroniniais veiksmai bei kitokia jų įtaka keitimuisi žiniomis, idėjomis bei veiksmais.

Percepcinis bendravimo aspektas yra analizuojamas mažiausiai. Tai sudėtingiausia individų, o tuo labiau ugdymo dalyvių bendravimo sritis. Vieni iš pirmųjų šios srities darbų yra H. Filipčiuk (1991) darbai apie vaiko pažinimą ir jo kaip individualybės priėmimo reikšmingumą, sąveikaujant ugdytojui ir ugdytiniui. Pažymėtinas šioje srityje A. A. Leontjevo (1974) asmenybės psichologijos teorijos, H.J.Lymets (1975) teorijos, kuriomis siekiama visapusiškai pažinti vaiką, bei J. L. Kolominskio (1999) pateikta vaiko pažinimo metodika reikšminga tuo, kad jis ieško ryšių tarp interaktyvaus ir percepcinio ugdymo dalyvių bendravimo ir nurodo, kaip pereiti iš interaktyvaus vaiko pažinimo į Percepcinį.

Daugelis žymių psichologų bendravimą analizuoja kaip asmenybių sąveikos procesą ir pažymi, kad (Kontautienė, 2006):

- bendravimo, kaip asmenybių sąveikos proceso, metu asmenybės atspindi viena kitą, veikia viena kitą ir jaučia tarpusavio priklausomybę (Satir, 1972);
- asmenybės, sąveikaudamos tarpusavyje, turi galimybę veikti kaip subjektai (Leontjev, 1974);
- bendravimo subjektų socialinės-vaidmeninės pozicijos ir funkcijos gali būti skirtingos, o subjektyvumas nereiškia supaprastintos absoliučios partnerių lygybės (Gardner, 1982; Lysina, 1986);
- būtina sąveikos kaip bendravimo sąlyga yra atsisakymas objekto poveikio kategorijos (Vygotskij, 1983);
- bendravimas, kaip sąveika, lemia žmogaus psichinį vystymąsi, jo socializaciją ir asmenybės formavimąsi (Jacikevičius, 1994; Watson, 1973; Vygotskij, 1996);

- žmogaus aktyvumas sąveikaujant pasireiškia pačiais įvairiausiais lygiais (intelektuoaliniu aktyvumu; motoriniu – veiklinančiu – aktyvumu; aktyvumu, pasireiškiančiu įvairiomis elgsenos ir veiklos formomis) (Brunner, 1982);
- sąveika yra įvairių rūšių tarp subjektų pagrindas ir sąlyga. Ji taip pat sudaro bet kurios sistemos, implikuojančios elementų-komponentų (sąveikos forma) ryšius, pagrindą (Satir, 1972).

Tačiau, pagal H. Gardner (1982), žmonių sąveikoje išryškėja esminės, būdingiausios charakteristikos: sąmoningumas ir tikslingumas, todėl šios veikia ir lemia sąveikos formas – bendravimą ir bendradarbiavimą. Ugdymo procese šios abi sąveikos formos tarpusavyje labai glaudžiai susijusios. Daugelis mokslininkų (Jacikevičius, 1994; Brunner, 1978; Mager, 1980; Gardner, 1982; ir kt.) *idealia sąveikos forma pripažįsta bendradarbiavimo sąveiką, kur susilieja bendravimas ir veikla*. Naujai sukurta bendradarbiavimo sąvoka sugretina bendravimo ir veiklos procesus, sujungdama į vieną, siekiant bendro tikslo. Kontautienė R. (2006) teigia, jog „bendradarbiavimas yra nauja psichologinė integracinė kategorija, atsiradusi analizuojant bendravimo ir veiklos kategorijų savarankiškumą bei tarpusavio priklausomybę“.

Tačiau sąveikos, kaip teigia Jacikevičius A. (1994), gali būti priešingų tipų: kooperacinės ir konkurencinės. Kooperacija – teigiamas vertinimas, arba kooperacinė veikla, - tai žmonių tarpasmeninių santykių rūšis, kuriai būdinga abipusis pastiprinimas (Psichologijos žodynas, 1993), tarpusavio pagalba, siekiant bendrų tikslų (Jacikevičienė, 1999), bei jos dalyvių jėgų koordinacija (Radugina, 1999). Kooperacija yra būtinas bendros veiklos elementas, o „glaudumo“ rodiklis yra visų jos dalyvių įtraukimas į šį procesą (Kontautienė, 2006).

Konkurencinė sąveika koncentruoja į oponentų (sąveikos subjektų) skirtingų idėjų, interesų, pozicijų, nuomonių, požiūrių susidūrimo konfliktą, kuris atsiranda nenumatytai, stichiškai, situatyviai. Konkurencijos pagrindą sudaro skirtingi sąveikos dalyvių tikslai arba tam tikromis aplinkybėmis skirtingi tikslų siekimo būdai, interesų, norų, pomėgių nesutapimas (Gardner, 1982; Rean, Kolominskij, 1999).

1.2. Į vaiką orientuotas ugdymas

Į vaiką orientuotas ugdymas grindžiamas įsitikinimu, jog vaikai geriausiai vystosi tada, kai patys renkasi patirties kaupimo būdą. Aplinka skatina ugdytinius tyrinėti, būti veikliems, kūrybiškiems, o ugdytojų komanda (auklėtojai, pedagogai, ugdymo įstaigos administracija ir tėvai) puikiai išmano vaiko raidos dėsningumus (Szanton, 2001).

Ugdytojų komanda formuoja aplinką ir aprūpina priemonėmis. Jos tikslas – teisingai parinkti uždavinius kiekvienam vaikui ir visai grupei; atsižvelgiant į vaikų polinkius; gerbti kiekvieno vaiko gerai ir menčiau išsivysčiusius gebėjimus; skatinti įgimtą vaikų smalsumą.

Orientavimo į vaiką ugdymo metodika derina esmingiausiai vaikų ugdymą paliečiančiomis ugdymo kryptimis: konstruktyvizmas ir asmenybės skleidimosi skatinimas.

Konstruktyvizmas. Konstruktyvistų manymu, vaikai kaupia patirtį bandydami suvokti juos supantį pasaulį. Vaikai konstruoja arba kuria savitą pasaulio suvokimą. Jie įprasmina, kas vyksta aplink, jungdami naujus potyrius su tuo, ką jau yra suvokę. Patirties kaupimas tampa vyksmu, kur vienas kitą veikia vaikas, suaugusieji, kiti vaikai, bendraamžiai ir aplinka. Konstruktyvistai aiškina kaip vyksta paties vaiko patirties kaupimas: naują informaciją vaikas palygina su jau žinoma (sintezė) ir mintyse suderina (akomodacija). Nors vaiko suvokimas vyksta jo paties pastangomis, suaugusiojo – kaip pagalbininko ir tarpininko – vaidmuo yra ypatingai svarbus. Ugdytojai privalo pasirūpinti reikiamomis priemonėmis, medžiagomis bei teikti paramą, netiesiogiai vadovauti ir skatinti domėjimąsi, kad ugdytinio galimybės kaupiti patirtį būtų kuo didesnės (Szanton, 2001).

Mokytojo pareiga – sukurti aplinką, skatinančią intelektualinę ir emocinę vaiko sklaidą. Tai atliekame įvairia, atmindami, jog kiekvieną akimirką – ar tai būtų klasės susirinkimas, pokalbis mažoje grupėje, ar individualus bendravimas – galima panaudoti ugdymui. Į vaiką orientuoto ugdymo mokytojas atlieka įvairius vaidmenis (Walsh, 2001):

- Priima sprendimus;
- Padeda mokytis;
- Stebi ir vertina vaiko mokymąsi;
- Yra sektinas pavyzdys.

Šiuos vaidmenis dar galima būtų pavadinti ugdytojo pareigomis; jos yra būtinoji dalis to, ką turi padaryti pedagogas į vaiką orientuotoje klasėje, kad būtų patenkintos vaikų reikmės ir skatinama jų raida. Šie vaidmenys suteikia ugdytojui daug galių, bet tuo pačiu prideda ir pareigų, kas nuolatos žadina atsakomybės ir pareigos jausmą. Kai mokytojas suvokia šių vaidmenų reikšmę ir įsijaučia į juos, ugdymas tampa sėkmingas, dinamiškas, kūrybiškas ir orientuotas į vaiką. Būtent orientacija į vaiko poreikius užtikrins vaiko galimybes, teises pasirengti sėkmingam mokymuisi tolimesniame ugdyme. Daugeliui pedagogų šie vaidmenys atrodo nauji, tad reikia jų išmokti ir įvertinti praktiškai. Ilgainiui vaidmenys pasidaro natūralūs ir įprasti (Coughlin, Hansen, Heller ir kt., 1997).

Asmenybės skleidimosi skatinimas. Tai ugdymas grindžiamas vaiko raidos dėsniumų žinojimu: supratimu, kad visi vaikai augdami pereina tas pačias vystymosi stadijas ir kad kiekvienas yra individuali, nepakartojama asmenybė. Ugdytojai privalo išmanyti vaiko raidos dėsningumus, kad parinktų tinkamas

priemonės ir veiklą, tinkami ugdymo metodai ir būdai. Taip pat būtina stebėti ir atsižvelgti į to paties amžiaus vaikų įgūdžius, mokėjimus bei gebėti pritaikyti, individualizuoti ugdymo procesą pagal vaiko galias ir poreikius, pastebimus interesus. Asmenybės skleidimąsi skatinanti ugdymo metodika siūlo tokią veiklą, kuri remiasi vaikų pomėgiais, pažinimo lygiu ir socialine bei emocine branda. Tokia veikla skatina ugdytinių įgimtą smalsumą, jutiminės patirties teikiamą džiugesį ir norą tyrinėti.

Norint skatinti asmenybės skleidimąsi, reikia stengtis, kad vaikai patys rastų atsakymus į jiems kylančius klausimus. Ieškant atsakymų į klausimus, kyla vaikų domėjimasis, auga motyvacija, stiprėja dėmesys. Ugdytojų uždavinys – nesupaprastinant klausimo esmės ir neperkraunant informacija padėti vaikui rasti jį tenkinančius atsakymus. Asmenybės skleidimąsi skatinanti veikla suteikia galimybę kiekvienam priimtiniu būdu plėsti patirties kaupimą (Szanton, 2001).

Orientuoto ugdymo į vaiką metodikos vykdytojai sukuria sąlygas vaikams tapti aktyviais, gyvenančiais visavertį gyvenimą ir mokančiais siekti tikslo suaugusiais, niekada nepamirštančiais kitų ir galinčiais teigiamai veikti aplinką. Ne mažiau svarbu, kad vaikystė vyktų „čia ir dabar“. To siekiama suvokiant žaidimo ir individualizavimo vertę. „Kiekvienam vaikui būtinas individualus vystymosi modelis bei sparta, temperamentas, patirties kaupimo ir šeimos gyvenimo būdas. Todėl tiek dienos ritmas, tiek suaugusiųjų bendravimas su vaikais privalo būti grindžiamas atsižvelgiant į šiuos skirtingumus. Mažų vaikų patirties kaupimas – tai jų minčių, sumanymų ir veiklos su daiktais bei žmonėmis, be to, skatinanti vaiko domėjimąsi ir suvokimą“ teigia mokslininkė S. Bredekamp tyrinėjanti ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymą (Szanton, 2001, p. 17).

Orientuojant ugdymą į vaiką labai svarbu individualizuoti ugdymo procesą, nes tik tada vaikas auga ir vystosi savo ritmu. Individualizavimas leidžia pritaikyti vaiko patirties kaupimo būdą prie jo išsivystymo lygio, gebėjimų. Šios ugdymo krypties šalininkai teigia, jog tik tada ugdymas ir paties vaiko veikla vyks sėkmingai.

Taip pat šiame ugdyme neatsiejamas bendradarbiavimas su šeima, nes šios metodikos rengėjai pripažįsta, kad šeimos įtaka vaikui pati reikšmingiausia. Šeimos dalyvavimas – neatsiejama ugdymo dalis. Šeimos įtaka vaikui pati reikšmingiausia, o jos dalyvavimas ugdymo procese nuo ankstyvojo amžiaus, vaikams ypač svarbus, kadangi glaudus ryšys tarp mažylio ir tėvų, padeda užsimegzti ryšiui ir su pedagogais, auklėtojais, tai sukuria būtinas patirties kaupimo prielaidas. Orientuoto ugdymo į vaiką metodikos rengėjai akcentuoja būtinus glaudžius šeimos ryšius tarp ugdymo įstaigos darbuotojų ir vaiko, vaiko tėvų. Remiantis šiuo ugdymu yra skatinama šeimas visokeriopai įsitraukti į grupės (klasės) veiklą. Nors individualios ir visuomeninės aplinkybės lemia skirtingus šeimų įtraukimo metodus, tačiau principas išlieka tas pats: visos šeimos yra laukiamos ir kviečiamos aktyviai dalyvauti vaiko ugdymo programoje. „Tikslas – sukurti tvirtais saitais susietą, į šeimą orientuotą bendruomenę, kuriai priklausytų

ir ugdytojų komanda, ir bendruomenės nariai. Kurdama metodiką, remiančią ir puoselėjančią vaikų bei jų šeimų augimą ir vystymąsi, ši žmonių grupė bendrai planuoja, diskutuoja, dalijasi mintimis bei rūpesčiais“ (Szanton, 2001, p. 21).

Mokytojas, į vaiką orientuotoje klasėje, turi nuolatos priiminėti sprendimus, nuo kuriu priklauso, kaip vaikai mokosi ir suvokia save kaip mokinius. *Mokytojas numato* (pagal Walsh K. B., 2001, p.56):

- *Fizinę aplinką.* Tai mokomoji aplinka, laboratorija. Klasės interjeras, veiklos centrai, stalų išdėstymas, plakatai. Visa tai turi įtakos vaiko mokymuisi;
- *Priemonės.* Tai mokomosios programos įrankiai. Mokytojai sprendžia kokių knygų reikia klasėje, kokia tyrimų įranga būtina, kokie matematiniai žaidimai bus naudojami ir pan;
- *Dienotvarkė.* Pedagogas pareiga nuspręsti kiek laiko skirti įvairioms ugdymo sritims ir kaip lanksčiai keisti dienotvarkę;
- *Ugdytinių bendruomenė.* Sudarydami programą, pedagogai turi parinkti tokią veiklą, kuri padėtų vaikams glaudžiai bendrauti ir bendradarbiauti tarpusavyje. Kartu atlikdami grupines užduotis, vaikai įgyja socialinių įgūdžių, ugdo gebėjimą drauge priimti sprendimus, šalinti iškilusius sunkumus.

Mokytojai priima ne tik šiuos sprendimus, bet ir daugeli kitų specifiškesnių, labiau orientuotų į ugdymo organizavimą, mokomuosius dalykus, ugdymo turinį, tikslus ir uždavinius.

Pedagogai taip pat atlieka ir mokytojo-pagalbininko funkciją. Į vaiką orientuotas ugdymas specifiškas ir tuo, kad čia mokytojas nėra diktatorius, kaip būdinga tradicinėje pedagogikoje, šia metodika besivadovaujantis pedagogas tėra pagalbininkas, padėjėjas, žinoma, organizatorius ugdymo proceso, jis skatina, dalijasi atsakomybe su ugdytiniais. Mokytojo, kaip mokymosi pagalbininko įvaizdis nėra naujas, jį aprašęs smulkiai yra L. S. Vygotskis, apibūdindamas kaip ugdymą ir paramą teikiančią ugdymo proceso dalyvį. Pedagogas nesiima mokymosi kontrolės; mokiniai iš dalies ugdomi taip, kad patys už tai atsakytu, tai puiki terpė demonstruoti patiems vaikams savo teises ir pareigas. Visa tai puikai integruota į ugdymo procesą, kuris neužgožia vaiko iniciatyvos, laisvos patirties kaupimo. Pedagogai tampa tarytum gelbėjimo valtis, jie nuolatos stebi padėti, visą veiklą, visuomet yra pasiryžę suteikti pagalbą, konsultaciją ar menkutę užuominą, kas tiesiog skatintų vaikų mąstymo procesą, atsakymų ieškojimą.

Į vaiką orientuotos klasės pedagogas atsako už lemiamus sprendimus ir būdus, kaip padėti mokytis visiems mokiniams. Jo pareiga – būti suaugusiuoju, privalančiu sukurti ugdytiniais dėmesį žadinančią, skatinančią, paremiančią ir saugią erdvę. Šis ugdymas skiriasi nuo klasės, orientuotos į mokytoją, tuo, kad pirmuoju atveju mokytojo priimami sprendimai yra grindžiami mokinių raidos laipsniu, jų interesais, ir reikmėmis. Čia ugdymas skatinamas, bet ne pedagogo valdomas.

Taip pat ši metodika skiriasi tuo, jog ugdytiniai yra nuolatos stebimi ir vertinami, t. y. pedagogas vadovaujasi *autentišku vertinimu*, tai nuolatinis vertinimas viso ugdymo proceso metu. Mokiniai nuolatos stebimi, užrašinėjama gauta informacija, pastoviai fiksuojama vaiko ugdymosi veikla, nauja informacija, pokyčiai. Taip pat čia labai svarbus grįžtamasis ryšys, pedagogai daug kalbasi, aptarinėja mokymosi pažanga ar kilusius sunkumus kartu, taip ieškoma bendro sprendimo, susitarimo, vaikas nuolatos jaučia ryšį, tai ypatingas ryšys, kuris teikia teigiamą reakciją ir naudą. Daugeliui tradicinės pedagogikos puoselėtojams, tai gali pasirodyti naujas ir netikėtas pedagogo vaidmuo ugdyme. Į pedagogą orientuotas ugdymas rėmėsi vaikų vertinimu tik iš pateiktų namų darbų, atliktų testų, lyginimas su pažangesniais mokiniais, tokie pedagogai remiasi tik skaitmenine vaikų darbų vertinimo išraiška. Į vaiką orientuota metodika remiasi kitokia vertinimo sistema, čia vertinimo procesas įvairiapusiškesnis, mokytojai mokosi stebėti vaikus, jų daromą pažangą nuolatiniam procese, todėl mokytojo vaidmuo reiškiasi kur kas platesniu spektru (Walsh, 2001).

Naujosios metodikos pagrindinis kriterijus – kokybė, svarbiausia vaikas, tai pedocentristinės pedagogikos raiška, kai visas ugdymas grindžiamas vaiko prioritetams tenkinti, vaiko teisių įgyvendinimas realizuojant ugdymo procese. Svarbiausia šios metodikos principai:

- Vaikai kaupia žinias per patirtį, kuri įgyjama sąveikaujant su aplinkiniu pasauliu;
- Pedagogai skatina vaikų augimą ir vystymąsi, atsižvelgiant į jų pomėgius, reikmes, gerai ir prasčiau išsivysčiusius gebėjimus.

Visas dėmesys skirtas vaikui, todėl ši metodika suteikia ugdytiniui galimybes ir skatina: pačiam rinktis, aktyviai žaisti ir dalyvauti, naudoti universalias medžiagas; dirbti drauge ir rūpintis vienas kitu bei ugdomas gebėjimas atsakyti už savo veiksmus, atsakomybės jausmas (Hansen, Kaufmann, Saifer, 1997).

Orientuotas ugdymas į vaiką - ugdymo filosofija, pagrįsta pedagogų patirtimi, pastangomis diegti demokratiškumo principus nuo ankstyvojo amžiaus, atkreipiant dėmesį į vaiko teises ir jas realizuojant ugdymo proceso metu. Čia kuriamos sąlygos asmeniniam vaiko aktyvumui puoselėti. Demokratėjimo eigą būtų sunku įsivaizduoti be galimybės priimti sprendimus. Ugdytiniai ilgainiui ima suprasti, kad daug kas priklauso nuo bendrų sprendimų, aplinkinių nuomonės, asmeninės nuomonės ir gebėjimo tinkamai pasirinkti, o padarius sprendimą, mokėti už pasekmes prisiimti atsakomybę (Hansen, Kaufmann, Saifer, 1997).

1.3. Ugdymas kaip bendravimo, bendradarbiavimo procesas

Ugdymas ir ugdymo procesas yra labai sudėtingi reiškiniai. Žmonija ir atskiri individai nuo seniausių laikų stengiasi juos pažinti, panaudoti kurdami tobulesnę visuomenę ir savo asmenybę. Teisingai suprasti šiuos reiškinius suprasti šiuos reiškinius ypač svarbu ugdytojams, kurie, anot S.Šalkauskio (1991), „vykdo ugdomąjį veikimą savo noru, sąmoningai ir iš pašaukimo“ (Adamonienė, 2002, p. 13). Ugdymo sąvoka į pedagogikos mokslų terminiją S. Šalkauskis įvedė tarpukario Lietuvos laikotarpiu. Aiškindamas šios sąvokos prasmę jis teigė, jog „ugdyti – tai daryti, kad kas nors augtų, ūgėtų, eitų aukštyn <...> tobulinimo linkmė, vedanti aukštyn, ugdymui yra esminė...“ (Adamonienė, 2002, p. 13).

J. A. Komenskis (1986), aiškindamas sąvokos „ugdyti“ prasmę, ją lygina su sąvokomis „kelti į ūgį“, „auginti“. Autorius teigia, jog šis žodis paimtas iš sodininkų kalbos. Sodininkas augalą tręšia, maitina, retina šakas, saugo nuo pavojingo aplinkos įtakos. Išoriniai veiksniai turi lemiamos reikšmės vidiniams procesams, kaip augimas, kilimas į ūgį, brendimas. Visa tai sutapatinama ir su žmogaus ugdymu: išoriniai tikslingi pedagogo veiksmai skatina vidinius ugdytinių procesus, keičia žmogaus fizines ir psichologines charakteristikas.

Profesorius V. Rajackas (1999), apibrėždamas ugdymo sampratą, akcentuojama visuomenės patirties reikšmę ir teigia, kad ugdymas – visuomeninės-istorinės jaunajai kartai perdavimas, siekiant parengti ją gyvenimui ir darbui. Išoriniams veiksniams ugdymo sampratoje daug reikšmės skiria ir profesorius J. Vaitkevičius (1995). Jo nuomone, ugdymas – tai procesas, kurį lemia gamta ir visuomenė. Tai – visuomeninis reiškinys, dažnai vadinamas asmenybės socialiniu formavimu, asmenybės socializacija. Tai – žmogaus adaptavimasis jį supančių žmonių bendruomenėje (Vaitkevičius, 1995). Tačiau yra pabrėžiama, kad ugdymas yra tik vienas iš socializacijos veiksnių.

Galima pastebėti, jog didžioji dalis pedagogikos mokslininkų pripažįsta, kad ugdymas yra augančios kartos rengimas prasmingam gyvenimui, sėkmingai socializacijai. Šalkauskis sėkmingai formavo ugdymo teoriją, kurioje akcentavo, jog ugdymas yra globojamas, lavinamas ir auklėjamas veikimas, kuriuo suaugusi karta stengiasi paruošti gyvenimo tikslams priaugančią kartą su prigimtinių, kultūrinių ir visuomenės gėrybių pagalba (Šalkauskis, 1991).

S. Šalkauskis išskiria šias ugdymo funkcijas:

- globojimas
- lavinimas
- auklėjimas

Ugdymo procese akcentuojamas gyvenimo tikslas, nes kai jo nėra, gyvenimas įgyja tik egzistencinį, beprasmią, pobūdį. Gyvenimo prasmės ir tikslo siekimą ugdyme, savo darbuose akcentuoja ir A. Maceina, nes jis teigia, jog ugdomasis darbas yra galimas tik tada, kai yra suvokiama žmogaus gyvenimo prasmė ir jo būvimo tikslas (Maceina, 1991).

Keičiantis socialinėms sistemoms ir vertybėms, naujai suvokiamas ir ugdymo procesas, jo tikslai, kuriamos vertybės. Todėl aiškinantis ugdymo sampratą, labai svarbus yra visuomenės vertybių ir sąveikos tarp ugdytojo ir ugdytinių aspektas. Šį aspektą akcentuoja profesorius L. Jovaiša savo darbuose teigdamas, jog ugdymas, tai asmenybę kuriantis žmonių bendravimas sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis (Adamonienė, 2002). Profesoriaus nuomone, ugdymo rezultatas – žmogaus aprūpinimas saviraiškos priemonėmis, kurių reikia visaverčiam gyvenimui kurti savo jėgomis. Saviraiškos priemonės yra visa tai, ką žmogus panaudoja siekdamas gyvenimo tikslo.

Apibendrinat galima teigti, jog mokslininkai ugdymo proceso neįsivaizduoja be galimybės kontaktuoti, tai reiškia, jog bendravimas ir bendradarbiavimas šiame procese yra ypatingai svarbus. Bendravimas ir bendradarbiavimas yra išskiriami, kaip vieni iš pagrindinių akcentų, kalbant apie ugdymo sampratą. R. Adamonienė (2002, p. 15) teigia, kad „tai pagrindinė ugdytinio ir ugdytojo sąveikos forma. Žmogaus socialinė būtis pasireiškia pažintine ir praktine veikla, bendravimu. Taip kaupiama patirtis, ji tobulinama, o tai – asmenybės socialinio vystymosi pagrindas“. Žmonių bendravimas vyksta sistemoje „žmogus-žmogus“, o naudojant masinio ar globalinio komunikavimo priemones žmonių bendravimas gali turėti ir kitokių formų, pavyzdžiui, bendravimas per atstumą, kai, padedamas telekomunikacijos priemonių, ugdytojas vienu metu gali bendrauti su daugeliu žmonių, tai naujas mokymo metodas, kuris turi pedagoginį terminą nuotolinės studijos (arba dar vadinamas distancinis mokymas). Bet kokiu metodu naudojantis, ugdymo procesas – tai pedagoginė sąveika, kurios metu ugdytojas vadovauja bendravimui, jį kreipia kultūros vertybių link. Keičiamasi ne tik žiniomis, bet ir mokėjimais, įgūdžiais, pažiūromis ir kitomis objektyviomis vertybėmis. Todėl bendravimas yra pagrindinis ugdymo komponentas. Juo prasideda ir baigiasi ugdymas (Adamonienė, 2002).

Ugdymas kaip ugdytojo ir ugdytinio bendra veikla. Dauguma autorių pažymi, kad ugdymas – bendra mokytojų ir mokinių veikla, t.y. dvipusis procesas, kurį lydi ugdytinių lygiagreti, nors ir skirtinga, veikla. Šiuo atveju pedagogai sąveiką, bendravimą ir santykius laiko priemonėmis, kurios padeda stiprinti pedagoginės veiklos aktyvumą.

Ugdymas analizuojamas kaip visą apimantis procesas, kuriame išskiriamos siauresnės funkcijos, jas išskiria ir pateikia R. Adamonienė (2002, p. 16):

- *švietimas* kaip naujos informacijos sklaidimas;
- *mokymas* kaip pagalba individui mokantis, tobulinant ir plečiant žinias ir mokėjimus;

- *lavinimas* kaip intelektinių, fizinių ir praktinių gebėjimų plėtotė;
- *auklėjimas* kaip individo santykių su aplinka, veikla ir savimi tobulinimas;
- *formavimas* kaip tikslingas ugdytojo veikimas siekiant naujos fizinių ir psichinių savybių kokybės;
- *globojimas* kaip individo saugojimas, kad jis neprisidarytų sau ir kitiems žalos;
- *veikdinimas* kaip prielaidų sukūrimas prigimtinėi individo saviraiškai, kur aktualinami ir realizuojami jo materialiniai, kultūriniai, socialiniai ir dvasiniai siekiai;
- *prusinimas* kaip mokymo funkcija, padedanti formuoti individo kompetenciją ir inteligenciją;
- *aprūpinimas* kaip teikimas materialinių ir dvasinių gėrybių, kurių reikia egzistencijos poreikiams patenkinti.

Ugdymas, remiantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu (1991), tai mokymas, lavinimas įgūdžių, gebėjimų ir vertybių nuostatų formavimas. Kaip matome, visos išskirtos R. Adamonienės ugdymo funkcijos yra reglamentuotos įstatyme, o tai reiškia, jog ugdymas apima visas šias funkcijas ir turi jomis vadovautis paskirta įstatymo tvarka.

Ugdymo klausimais yra domėjęsi daugybe lietuvių ir užsienio autorių, kurių žymiausi būtų: N.L.Gage, D.C Berlineris (1994), B.Bitinas (1992, 1995, 2001), L.Jovaiša (1993, 1995, 1997, 1999), A.Maceina (1991), V.Rajackas (1999), S.Šalkauskis (1991), J.Vabalas-Gudaitis (1983), J.Vaitkevičius (1995) visi šie autoriai, mokslininkai yra išleidę vadovėlius analizuodami ugdymo procesą ir dauguma pabrėžia bendravimo ir bendradarbiavimo svarbą ugdant jaunąją kartą.

1.4. Priešmokyklinio ir pirmųjų klasių ugdymo pedagogų bendradarbiavimas

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose bendravimas ir bendradarbiavimas laikomi nuo mokyklos neatsiejamu dalyku. Mokyklos bendruomenės narių pagarba vienas kitam, nuoširdumas ir atvirumas yra pirmoji demokratijos puoselėjimo sąlyga. Sėkmingai įgyvendinti naujoves ir priimti sprendimus mokykloje dažnai trukdo tai, kad žmonės, su kuriais bendrausime, leisime laisvalaikį, o darbe esame priversti bendrauti su tais, kurie ten dirba, prisidedant prie įvairių charakterių, nevienodo darbo tempo, atsižvelgti į skirtingas nuomones, būti tolerantiškiems (Ambrukaitis, Antonovaitė, 2002).

Pedagogų bendradarbiavimo kryptys:

1. Bendrai aptaria tarpdalykinę integraciją, sudaro individualias dalykų bei gabiųjų ir atsiliekančių mokinių ugdymo programas.

2. Nuolat domisi kitų mokomųjų dalykų ir savo dėstomojo dalyko skirtingų koncentrų naujovėmis.
3. Dalijasi dalykų metodų, pedagoginės psichologijos naujausia informacija ir svarsto naujovių įgyvendinimo galimybes ir kliūtis.
4. Ieško kontaktų su kitomis mokyklomis bei švietimo institucijomis aktyviai dalyvaudami reformos vyksme.

Švietimo kaita priklauso ne tiek nuo gerai dirbančių pavienių mokytojų, kiek nuo eiklios ir darnios mokytojų komandos. Šiuo metu bendrojo ugdymo įstaigose ypač akcentuojamas komandinis darbas (Ambrukaitis, Antonovaitė, 2002).

Baliukonienė (2001) pastebi, kad bendradarbiavimas kilo iš natūralaus žmogaus poreikio įveikti kliūtis, sunkumus, su kuriais jis susiduria nuo savo egzistencijos pradžios. Bendras darbas, bendra veikla efektyvesnė visose gyvenimo srityse: asmeniniame gyvenime, moksle ir darbe. Ko negali įveikti vienas žmogus, su tuo lengvai susidoroja keli žmonės, grupė asmenybių. Autorės teigimu, pedagogų tarpusavio bendradarbiavimas nulemia ugdytinių bendros veiklos rezultatus, jų elgesį, gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti. Vaikų bendradarbiavimas priklauso nuo pedagogų tarpusavio bendravimo stiliaus, nuo ugdymo įstaigos administracijos požiūrio į pedagogų bendruomenės siekį bendradarbiauti (Baliukonienė, 2001).

Juodaitytė A., Šakalinienė B. (1999) teigia, jog bendradarbiavimas suprantamas kaip pagrindinė demokratinio gyvenimo kategorija, reiškianti toleranciją, savitarpio pagalbą, mokėjimą dirbti grupėje, kurioje plėtojamas socialinės vaiko savęs identifikavimo galimybės, ryškėja ugdytinio interesų įvairovė, atsiranda nuomonių suderinamumo galimybių.

J. E. Downing (2004) kiek kitaip įvardija bendradarbiavimą apimančius komponentus. Jo manymu, pagrindiniai komponentai yra:

- forma (bendravimas, kaip viena esminių bendradarbiavimo sudėtinių dalių, ką pabrėžia ir kiti autoriai); bendravimas nebūtinai turi būti verbalinis; kai vaikas turi ribotas bendravimo galimybes, reikia naudoti ir neverbalinio komunikavimo elementus; šiam teiginiui pritaria ir Rieff (2005);
- funkcija (tikslas ar priežastis bendradarbiauti);
- kontekstas (tai, dėl ko bendradarbiaujama);
- socialinis komponentas (su kuo bendradarbiaujama).

Hayden ir kt. (2001) taip pat pritaria J. E. Downing (2004) minimo bendradarbiavimo konteksto būtinumui, teigdamas, kad reikia kartu nustatyti, dėl kokios priežasties bus siekiama bendradarbiauti. Hayden ir kt. (2001) išskiria išorinius (pvz., ar įstatymai ir atlikti tyrimai pagerins bendradarbiavimo kokybę) ir vidinius bendradarbiavimo faktus (kokie gali būti būsimų dalyvių poreikiai siekiant rezultato;

kodėl turėtų būti naudinga nustatytą laiką dirbti kartu; kas naudinga kiekvienam iš dalyvių ir įstaigai, kurioje ar su kurios atstovais siekiama bendradarbiauti).

Pedagoginis bendradarbiavimas apibūdinamas kaip tam tikra sąveika, vykstanti ugdymo sistemoje (Dalin, Rust, 1983; Bern, 1992; Grendstadt, 1996). Ši sąveika nagrinėjama dviem aspektais:

1. Horizontaliuoju lygiu (į plotį) – pagal sąveikos „lauką“;
2. Vertikaliuoju lygiu (į gylį) – pagal jos pobūdį.

Pedagoginio bendradarbiavimo sąveikos „laukas“ apima mokymo instituciją, ugdytinio šeimą bei visą aplinką. Tai lemia įvairiapusį (reglamentuotą – mokyklinį ir nereglamentuotą - nemokyklinį) sąveikos pobūdį. Taigi į ugdomosios sąveikos sistemą įeina mokyklos pedagogų, mokinių, jų šeimų bendruomenės bei kiti neformalioje ugdytinio aplinkoje esantys ugdymo dalyviai.

Pedagoginės sąveikos sistemos viduje išsiskiria mokymo sąveika (požiūris vertikaliuoju lygmeniu, kai sąveika vyksta mokymo procese). Tai procesas, kai sąveikauja mokantysis (mokytojas) ir besimokantysis (mokinys). Ji funkcionuoja palaikoma įvairių ugdymo posistemių: valdymo (ministerijos, komitetai, švietimo skyriai), pedagogų tarybos, pedagogų bendruomenės, klasės, grupės. Kiekviena iš jų skiriasi savita sąveikos struktūra. Posistemės taip pat jungiasi į sistemas, kurios vėlgi sudaro naujas tarpusavio sąveikos struktūras. Sistemos plėtotė vyksta į gylį per jos sąveiką su aplinka, t.y. per jos plėtotę horizontaliuoju lygiu į plotį – tai socialinės psichologijos sritis, kurioje analizuojama, kaip socialinė aplinka daro įtaką tarpsubjektinei sąveikai. Mokomoji sąveika pasireiškia tiesioginio bendradarbiavimo – kaip bendros veiklos ir bendravimo, siekiant bendrų rezultatų vykstančiame procese.

Ugdymo sąveikos sistemoje išskiriami du bendradarbiavimo lygiai: klasės ir mokyklos. Ugdymo procesas reiškia daugiaplanę sąveiką (Zimniaja, 1999). Ji apibūdinama kaip:

- mokomoji-pedagoginė mokinio ir mokytojo sąveika;
- mokinių tarpusavio sąveika;
- tarpasmeninė sinergija, galinti daryti įvairią įtaką mokomajai pedagoginei sąveikai.

Pedagogų kolektyvas – bendrų pedagoginių uždavinių vienijama sudėtinga visuma, kurią sudaro skirtingo amžiaus ir patirties, skirtingų specialybių ir pedagoginių pažiūrų, nevienodų skonių ir interesų žmonės. Čia susitinka turintys šeimas ir neturintys, linksmi ir liūdni, įvairių nervų sistemos tipų, charakterių ir temperamentų, skirtingo dorovinio išsivystymo žmonės. Kad tokių įvairių žmonių kolektyvas galėtų dirbti vieningai, būtina derinti visų jo narių pastangas. Bendradarbiavimas, vykdant visiems bendrą mokymo ir auklėjimo uždavinį, reguliuojamas įvairiomis priemonėmis, ir visų pirma administracinėmis: įpareigojimų paskirstymu, tvarkaraščiu, administracijos nurodymais, pedagogų tarybos nutarimu ir pan.

Kochanskienė A., Sadauskienė R., Stankuvienė J. ir kt. (2003) teigia, jog pedagogų bendradarbiavimas ugdymo praktikoje kartais traktuojamas kaip tikslas, ne kaip natūralus procesas vyksmas. Anot Kontautienės R. (2000), pedagoginis bendradarbiavimas suprantamas kaip konstruktyvios socialinės – pedagoginės sąveikos sistema, kurioje dalyvauja trys ugdymo dalyvių grupės. Orientuodamiesi į sąveiką tarp asmenų ir grupių bei nusiteikimus vienas kito atžvilgiu, jie siekia dalykinio ar asmeninio pobūdžio dialogo ir veiksmų, kurių pagrindu realizuojamas ugdymo tikslas. Autorė pažymi, jog pedagoginį bendradarbiavimą sudaro šie pagrindiniai veiksniai: bendravimas ir veikla ugdymo procese, bendra ugdymo dalyvių veikla, grįsta jų tarpusavio susitarimu dėl tikslų, turinio, veiklos būdų.

R. Ūelvio (1999) teigimu, mokytojo profesija neretai apibūdinama kaip pasmerkianti vienatvei. Pedagogas dažnai jaučiasi vienišas. Atėjęs į mokyklą mokytojas didžiąją laiko dalį praleidžia klasėje, nesusidurdamas ir nebendraudamas su kolegomis. Su dauguma kolegų matosi tik per pertraukas arba bendrus susirinkimus (Ūelvys, 1999).

Yra žmonių, kurie geba nesunkiai surasti bendrą kalbą su kitais, pasiekti tarpusavio supratimą, išspręsti problemą. Kiti, tvarkydami tą patį reikalą, nesugeba išlaikyti iniciatyvos, neranda pozityvių pasiūlymų, komplikuoja santykius ir patiria nesėkmę. Sėkmingam bendravimui ir bendradarbiavimui reikalingas tam tikras nusiteikimas, pozityvios filosofinės nuostatos, tolerancija, lankstumas, ryžtas.

Svarbią žmogaus kultūros dalį sudaro jo mokėjimas sutarti ir bendradarbiauti su kitais, derinti skirtingus interesus ir spręsti sudėtingas problemas, diskutuoti, ginčytis ir netgi konfliktuoti.

Pedagogų bendradarbiavimas mokyklose plečiasi. Kai kurie mokytojai nėra pripratę prie kolegiško bendradarbiavimo. Jei bendradarbiavimas yra neveiksmingas, izoliacija tik padidėja (Dalin, Rolff, Kleekamp, 1999).

P. Dalin, H. G. Rolff, B. Kleekamp (1999) pateikia Flinders (1988) nuomonę apie pedagoginį bendradarbiavimą. Jis teigia, kad mokytojai labai stengiasi turėti laiko, kad galėtų „susidoroti su darbu“, dažnai į bendradarbiavimą žiūri kaip į gaišatį, jėgų atitraukimą nuo pagrindinių užduočių.

Mokytojo – mokytojo santykiai klostosi nelengvai. Įtampa, kylanti kūrybiniame ugdymo procese, pastangos įtvirtinti savitą elgesio braižą, interesų susidūrimai, asmenybinių vertybių ir 23 požiūrių susikirtimai – visa tai formuoja pedagogų bendrijos pulsuojančią kasdienybę (Lakis, Ignatavičius, Stancelis ir kt., 1996).

Mokyklos, kaip ugdymo įstaiga, turi sudaryti galimybes mokytojams reguliariai susitikti ir drauge pasvarstyti savo darbo ypatybes, pasakoti planus, stabėti vieni kitų mokymą ir suteikti grįžtamąją informaciją apie naujus būdus (Hopkins, Aincow, West, 1998).

Pasak J. Lakio, S. Ignatavičiaus, V. Stancelio ir kt. (1996), mokytojų tarpusavio dialogas ir veikla bendradarbiaujant tampa grįžtamojo ryšio ir palyginimo šaltiniais, kurie skatina apmąstyti savo praktiką. Jų partneriai atspindi jų asmenines praktikas ir skatina jas apmąstyti ir kritiškiau performuluoti. Bendradarbiavimas sukaupia mokytojų žinias, išmanymą ir gebėjimus, suteikdamas galimybę reaguoti greitai į besikeičiančius suvaržymus ir aplinkos teikiamas galimybes, savarankiškai ir iš anksto įžvelgti būsimus pokyčius bei įtraukti į bendradarbiavimą tėvus, verslą, bendruomenes ir t.t. Bendradarbiavimas skatina mokytojus žvelgti į kaitą ne kaip į užduotį, kurią reikia atlikti, bet kaip nesibaigiantį nuolatinio tobulinimo procesą siekiant, pirma, vis geresnių rezultatų ir, antra, ieškant būdų spręsti greitai besikeičiančias problemas. Mokymo ir ugdymo procesas sukuria daugybę galimybių pedagogams bendradarbiauti tarpusavyje. Be to, mokytojai bendrauja ir bendradarbiauja su kolegomis ne vien formalioje aplinkoje, spręsdami ne tik profesines, bet ir asmenines problemas. Neformalus bendravimas pasižymi didesniu subtilumu, konfidencialumu, pasitikėjimu (Lakis, Ignatavičius, Stancelis ir kt., 1996).

Mokymo kultūros padeda suteikti prasmę, paramą ir tapatumą mokytojams ir jų darbui. Nors fiziškai mokytojai savo klasėje dažnai yra vieni, be kitų savo kolegų, psichologiškai jie niekada nesijaučia vieniši. Jų darbo stiliams ir strategijoms visuomet įtakos turi esamų ir buvusių bendradarbių požiūriai bei orientacijos. Šiuo aspektu mokymo kultūra, santykiai tarp mokytojo ir bendradarbių yra vieni iš svarbiausių mokytojų darbo lavinamųjų aspektų. Jie kuria gyvybiškai svarbų kontekstą mokytojams tobulėti ir mokytojauti (Kontautienė, 2006).

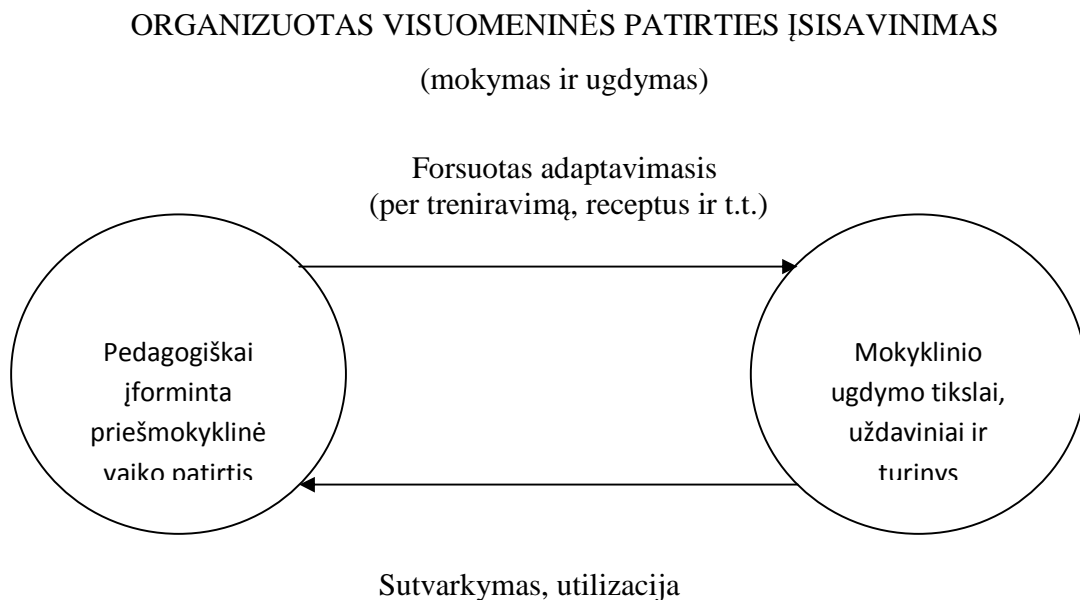
1.5. Bendradarbiavimas kuriant tęstinio ugdymo turinio projektus

Didžiausia problema, su kuria susiduriame tai priešmokyklinio ugdymo tęstinumo užtikrinimas. Norint praktiškai diegti ugdymo paradigmas egzistuojančiose pedagoginėse technologijose, reikia ypatingo požiūrio į tradicinę skirtingų ugdymo pakopų tęstinumo problemą. „Priešmokyklinio ir mokyklinio ugdymo tęstinumas neturi būti suprantamas kaip formalus uždaru ugdymo concernų ryšys, kurių viduje vyksta kai kurie vystymosi procesai. Šiuo atveju jis nėra pagalbinis mechanizmas, užtikrinantis daugmaž nepertraukiamą (permanentinį) ugdymo sistemos funkcionavimą. Tokia sistema yra „pedagoginės civilizacijos erdvė“, kuri dirbdama vienu iš savo koncepcijos principų atkuria tik pati save. Ir tai visiškai dėsningas veikimo modelis. Juk būtent ryšio tarp tęstinio ugdymo etapų srityse yra pedagoginio proceso subjektų ir jo kūrėjų – pedagogų ir vaikų – nutolusio vystymosi erdvė. Todėl be vientisos bendrų tokio ryšio kontūrų ir pobūdžio vizijos bandymai konstruoti ugdymo turinį, projektuoti ugdomosios medžiagos įsisavinimo amžiaus normas yra iš anksto pasmerkti nesėkmei“ – teigia S. Neifachas (2007, p.24).

Problema yra ypatingai svarbi pereinant iš priešmokyklinio į mokyklinį amžių, nes jų sandūros taškas sutampa su paties vaiko vystymosi tipo kaita. Bandymai traktuoti šį teorinį konstruktą kaip atskirą psichologinio pedagoginio projektavimo objektą atspindi daugelyje publikacijų (Kudriavcev 1990, Elkonin 1989, Kovac 1983). Tačiau įprastoje visuotinio švietimo praktikoje iki šiol dominuoja tradicinis požiūris į testinumo problemą (Neifachas, 2007).

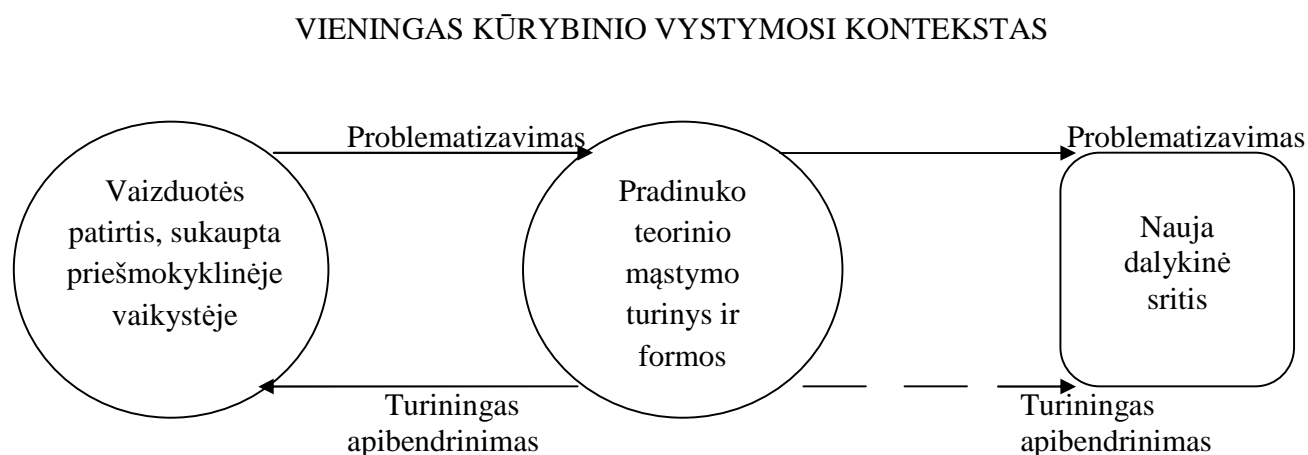
Tradicinio testinumo principas atspindi abstrakčią, nuo amžiaus nepriklausančią vaiko sąvoką, iš kurios pašalinta vystymosi idėja. Vaiko vystymasis tokiu atveju gali vykti tik stichiškai susidariusiose subkultūrinėse socialinės patirties įgijimo švietimo sistemose (žr. 2 pav.).

2 pav. Tradicinis priešmokyklinio ir pradinio mokyklinio ugdymo etapų testinumo įgyvendinimo būdas (Neifachas, 2007, p. 25)

Jeigu remtumėmės tradiciniu požiūriu į testinumą, atsižvelgdami į mokymo veiklos prioritetus (teorinės sąmonės ir mąstymo suformavimą), tai, atrodytų, reikėtų sutelkti pastangas tam, kad jau priešmokyklinio amžiaus vaikas galėtų įgyti jos supaprastintų analogų. Tačiau tokia mokymo veiklos ekspansija į priešmokyklinio ugdymo sferą nepadėtų išlaikyti lavinančios ugdymo erdvės, jungiančios priešmokyklinę įstaigą ir mokyklą, vientisumą – mano S. Neifachas (2007, p. 26), taip jis teigia, jog tik „produktyvi vaizduotė ir kūrybingas mąstymas susijungia vieningame kūrybinio vaiko vystymosi kontekste jo savaime vieningame kūrybinio vaiko vystymosi kontekste jo savaime vertingų ugdytojų teisėmis. Ši vienybė yra tikrasis priešmokyklinio ir mokyklinio ugdymo pakopų testinumo pagrindas

ugdymo sistemoje“ (3 pav.). Dėl to konkrečiu psichologinio pedagoginio projektavimo dalyku tampa sąlygos, sukuriančios ryšį tarp vaizduotės ir mąstymo vaiko amžiaus ribose. Pabrėžiama tai, jog šis ryšys pats savaime dažniausia gali neatsirasti, todėl pedagogui kartu su vaiku jį reikia iš naujo sukurti, „sukonstruoti“.

3 pav. Priešmokyklinio ir pradinio mokyklinio ugdymo pakopų tęstinumo įgyvendinimo būdas lavinančio ugdymo sistemoje (Neifachas, 2007, p. 27)

Projektuojant lavinantį priešmokyklinį ugdymą pagal tokį požiūrį dingsta speciali vaikų parengimo būsimam darbui pagal mokymo veiklos technologijas problema. Šis parengimas įvyksta natūraliai ir neverčiant – per priešmokyklinio amžiaus vaiko lavinimo tikslus, kurių pagrindas yra jo kūrybinių gebėjimų formavimasis. Analogiška ir kuriama priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybinių gebėjimų įvertinimo sistema iš dalies leidžia prognozuoti, kaip vaikui ateityje seksis įsisavinti kai kuriuos mokymo veiklos elementus. Ji savotiškai papildo plačiai paplitusias parengtumo mokyklai įvertinimo metodikas.

Taip pat susiduriame su didele bendradarbiavimo problema, norint užtikrinti sėkmingą vaikų adaptaciją, pereinamumą ir ugdymo tęstinumą mokykloje. Todėl reikia atsižvelgti į bendravimo ir bendradarbiavimo pedagogų bendruomenėje užtikrinimą, todėl viskas prasideda nuo tikslingo bendravimo.

Kalbinis arba dar kitaip vadinamas žodinis bendravimas jau antikinėje Graikijoje buvo itin vertinamas ir svarbus individo įsitvirtinimui visuomenėje. Čia žodiniu svarstymu buvo paremta ne tik filosofinė dialektika ir formalioji retorika, bet ir viešas gyvenimas. Bendravimo svarbą visuomenės būčiai sunku pervertinti. Žmogus – sociali būtybė, nelengvai tverianti vienatvę ir atskirtį nuo kitų. Jo gyvenimas – nenutrūkstanti įvairių bendravimo situacijų grandinė, kurioje kalba – svarbiausias instrumentas,

leidžiantis pasakyti apie save, išreikšti save, pažinti pasaulį, kalba suteikia galimybę išsakyti visa tai, kas reikšminga buvo, yra „čia ir dabar“ ar dar tik galėtų būti (Sirtautienė, 2010).

Mokymosi bendraujant idėja nėra nauja. Nauja tai, kad ši idėja įgauna vis masiškesnį pobūdį mūsų mokyklose, o tai reiškia, jog mokytojai įgyja vis didesnę pasitikėjimą savo mokiniais. Juk bendras darbas reikalauja abipusio pasitikėjimo, nes kitaip bendradarbiavimas neįmanomas (Bušienė, 2001). „Tai rodo, kad mokykla vis labiau demokratėja, vis labiau prisitaiko prie šiandienos reikalavimų. Tikriausiai ne per drąsu teigti, jog niekada Lietuvos švietimo sistemoje nėra buvę tiek demokratiškų idėjų, tiek laisvų ir kūrybingų asmenybių, orientuotų į atvirumą, pasitikėjimą, t.y. į mokymąsi drauge“ – teigia vyr. mokytoja A. Bušienė (2001).

Šiandieninėje visuomenėje vienas iš esminių modernios, besimokančios organizacijos bruožų tampa bendradarbiavimu grįsta veikla. Vis labiau akcentuojama ne tik individų, organizacijų, bet ir valstybių, kultūrų bendravimo ir bendradarbiavimo tendencija. Pasak A. Hargreaves (1999), viena iš kylančių ir daugiausia žadančių postmoderniojo amžiaus metaparaigimų yra bendradarbiavimas, kaip veikimo, planavimo, kultūros tobulinimo, organizavimo bei vienijantis principas. Bendradarbiavimas tampa kaip veiksmingas atsakas pasauliui, kuriame neįmanoma numatyti problemų, kai pastarųjų sprendimai neaiškūs, o reikalavimai tampa vis intensyvesni. Tokiame kontekste bendradarbiavimas yra įvairus, platus ir siūlomas kaip sprendimas daugeliui įvairių iššūkių, su kuriais susiduria visuomenė, švietimo organizacijos bei jų bendruomenė.

Į mokyklą ateina vaikai iš vis skirtingesnių socialinių sluoksnių, turintys skirtingas ir savitas vertybes, skirtingą gyvenimo patirtį, skirtingas nuostatas. Jau nuo pirmųjų dienų jie visi patenka į tą pačią aplinką (mokyklą, klasę, nauji klasės draugai, mokytojai ir kiti nauji veidai), kurioje prisitaikyti kiekvienam sekasi individualiai, tai pats svarbiausias momentas vaiko gyvenime – adaptacija. Todėl bendravimas, socialinių įgūdžių ugdymas padeda vaikui ne tik sėkmingai adaptuotis, bet ir sėkmingai pradėti mokymosi laikotarpį. Šis vaiko gyvenimo tarpsnis gali nulemti vaiko požiūrį į mokslą, todėl pedagogas prisiima svarbų vaidmenį – skatinti ugdytinio norą ir jo teisę į sėkmingą mokymąsi.

A. Hargreaves (1999) nurodo, jog bendradarbiavimas įkūnija kaitos procesams svarbius principus: suteikia moralinę paramą – stiprina atlikimą, skatina kalbėti viešai ir pasidalyti tuo, kas kelia nerimą, padeda įveikti nesėkmes ir nusivylimus; didina efektyvumą – išvengiama dubliavimo; stiprina veiksmingumą – skatina riziką, gerina mokytojų poveikumo jausmą, nes pasitikėjimas savimi yra palaikomas teigiamų paskatų ir grįžtamojo ryšio; mažina krūvį – leidžia pasidalyti našta ir spaudimą; vienodina laiko suvokimą – bendra veikla ir komunikacija sukuria administracijos ir mokytojų bendrus ir realius lūkesčius kaitos ir įgyvendinimo laiko atžvilgiu; formuoja tikrumus – mažina netikrumą ir riboja kaltės perteklių, sukuria kolektyvų profesinį pasitikėjimą; skatina politinį pritarimą – leidžia mokytojams

su didesniu pasitikėjimu ir ryžtu sąveikauti su supančiomis pagrįstų ir nepagrįstų naujovių bei jų reformų sistemomis, stiprina pasitikėjimą taikant iš išorės siūlomas naujoves, skatina protingai koreguoti bei tvirtai joms priešintis, jei to reikia; didina apmąstymo (refleksijos) galią –bendradarbiavimas tampa grįžtamojo ryšio ir palyginimo šaltiniu, kuris skatina apmąstyti savo praktiką; gerina organizacinį reagavimą – sukaupia mokytojų žinias, išmanymą ir gebėjimus, suteikdamas galimybę reaguoti greitai į besikeičiančius suvaržymus ir aplinkos teikiamas galimybes, savarankiškai įžvelgti būsimus pokyčius bei įtraukti į bendradarbiavimą tėvus, verslą, bendruomenę ir pan.; sudaro galimybes mokytis vienas iš kito; skatina nuolat tobulėti. Svarbu, kad mokykloje – besimokančioje organizacijoje būtų puoselėjami partnerystės santykiai – dalijamasi idėjomis, kreipiamasi pagalbos, teikiama parama, organizuojama bendra veikla ir kt.

Gilinantis į pedagogų bendradarbiavimo kultūrą mokykloje, svarbi A. Hargreaves (1999) sudaryta bendradarbiavimo tipologija, kur skiriami trys bendradarbiavimo mokykloje tipai: bendradarbiavimo kultūra, tariamas kolegialumas ir “balkanizacija“. Kiekvienas šių tipų pasižymi konkrečiais jam būdingais požymiais.

Pedagogų bendradarbiavimo tipologija pagal A. Hargreaves (1999):

- *Bendradarbiavimo kultūra* - kai bendradarbiavimo kultūra yra išplėtotą, o darbiniai žmonių santykiai yra savaiminiai, savanoriški, t. y. be prievartos ir vadovų reguliavimo, skatinantys įsipareigoti bei tobulinti organizacijos veiklą, paplitę, tačiau neformalūs, be to sunkiai prognozuojami.
- *Tariamas kolegialumas* (bendradarbiavimas kontroliuojamas vadovybės) – tai administracijos, vadovų sukurtas kolegialumas, kai individų bendradarbiavimo formos pakeičiamos administracijos, vadovų kontroliuojamomis, saugiai imituojančiomis bendradarbiavimą. Šiuo atveju žmonių bendradarbiavimas yra privalomas, o ne savanoriškas, apribotas, nukreiptas į diegimą, o ne į tobulinimą, o jo padariniai prognozuojami. Tariamas kolegialumas nuo bendradarbiavimo kultūros skiriasi nuolatine administracijos kontrole bei kišimusi.
- *Balkanizacija* (uždaro grupės) - Tai tokios bendradarbiavimo rūšys, kurios skaido, suskirsto tos pačios mokyklos mokytojus į izoliuotas, dažnai tarpusavyje besirungiančias grupes. Šio bendradarbiavimo tipui būdinga: uždaro grupuotės, grupės pastovios laike, patekimas į grupę susijęs su statusu ir pareigomis, tarp atskirų grupių yra priešprieša ir destruktivūs konfliktai. Balkanizacija – tai saugi, patogi bendradarbiavimo “vaidyba“.

Autorius A. Hargreaves (1999) pabrėžia, jog norint pereiti nuo individualizmo prie bendradarbiavimo kultūros, būtini tam tikri pedagogų mąstymo, vertybinių orientacijų, požiūrių, praktinės veiklos, t. y. “pedagogų kultūros“ pokyčiai.

Pedagogų-praktikų išskirti teigiami mokymosi bendradarbiaujant elementai (Jasaitienė, 2001):

- Teigiama tarpusavio priklausomybė (visi grupės nariai siekia bendro tikslo, jaučiasi susiję vienas su kitu);
- Asmeninė atsakomybė (kiekvienas narys atsakingas už savo idėjas, mintis, sugebėjimą suprasti užduotį, išmokimą);
- Glaudi sąveika (vyksta intensyvus bendravimas, diskusija, darbas kartu);
- Bendravimo įgūdžiai. Grupės narių veikla bus efektyvi, jei sugebės susibendrauti, susitarti, išklausti kiekvieno nuomonės, padėti, paaiškinti, dirbti draugiškai visiems kartu, padrašinti, išsiaiškinti nesklandumus ir juos išspręsti;
- Vertinimas (darbo pabaigoje vertinamą atlieka ne tik užduoties vadovas, bet ir patys mokiniai, daro išvadas, aptaria plusus ir minusus bei daro išvadas, numato tobulinimo perspektyvas).

Ši veikla padeda vaikui suprasti, kad jie yra susiję vienas su kitu, jog tik bendras darbas duos efektyviausią, sėkmingą rezultatą. Taip siekiama, kad ugdytiniai įgytų bendravimo įgūdžių su skirtingų charakterių žmonėmis (todėl grupelių nariai yra dažnai keičiami), ugdomas pagarbos jausmas kito nuomonei ar kito atliktam darbui. Įgiję tokią patirtį vaikai lengviau geba prisitaikyti prie kintančių darbo sąlygų, naujų žmonių, konfliktų sprendimo srityje ir puikiai ugdo kritinį mąstymą (Jasaitienė, 2001).

1.6. Ugdyto(si) dalyvių grupinio darbo ypatumai

Mokymosi bendradarbiaujant idėja (dar galima vadinti grupinio darbo metodu, grupinio mokymo metodu, kolektyvinis darbas) tokia pat sena, kaip ir pati žmonija. Kiekvienas žmogus ugdėsi tokius įgūdžius ir bandė juos pritaikyti jau pradinius žmonijos egzistacijos laikotarpiu (prisiminkime kad ir pirmųjų žmonių gebėjimą organizuoti bendrą veiklą, pavyzdžiui, medžioklę) (Teresevičienė, Gedvilienė, 2000).

M. Teresevičienė ir G. Gedvilienė (2000) rašo, jog grupinio darbo metodo ištakų reikėtų ieškoti net antikoje (Sokratas, sofistai), renesanse (Vitorinas de Feltrė), klasikinėje pedagogikoje, o ypač XX a. pradžioje naujųjų mokyklų patyrimė. Taigi bendradarbiavimo norint įgyti žinių šaknys siekia giliausius žmonijos istorijos klodus. Tačiau turėjo praeiti nemažai laiko, kol mokymosi bendradarbiaujant idėjos išaugo į konkrečią dabartinio pedagoginio ugdymo kryptį. Johann Amos Comenius tikėjo, kad mokiniai geriau išmoks, jei mokys vieni kitus. XVIII a. pradžioje Joseph Lancaster ir Andrew Bell pirmieji Anglijoje pradėjo organizuoti mokymosi grupes, dirbančias pagal bendradarbiavimo principus. Netrukus šis metodas ėmė plisti ir Amerikoje – 1806 m. buvo įkurta Lancastrian mokykla Niujorke.

Mokymosi grupėse bendradarbiaujant tyrinėjimo pradžia laikoma apie 1970 m. nuo to laiko buvo sukurta nemažai mokymo metodų, tyrinėta mokomųjų grupių specifika, besimokančiųjų jose tarpusavio sąveika, - tą daro nemažas būrys tyrinėtojų ir praktikų JAV, Kanadoje bei kitose šalyse. Į bendradarbiavimo metodikos kūrimo procesą įsitraukė mokslininkai iš įvairių pasaulio šalių: E. Aronson (JAV), N. Bennett (Anglija), E. Dunne (Anglija), O. Haugalakken (Norvegija), G. Hughes (Kanada), D.W. ir R. T. Johanson (JAV), S. Kagan (JAV), R. Lazarowitz (Izraelis), S. Sharan (Izraelis), R. E. Slavin (JAV) ir kt. (Teresevičienė, Gedvilienė, 2000).

Grupinio darbo (mokymo) metodo teoretikas ir praktikas – R. Cousinet, Prancūzijos naujųjų mokyklų pradininkas, naujosios pedagogikos kūrėjas. Jis 1920 metais drauge su kitais pedagogais entuziastais pradeda eksperimentuoti grupinio darbo metodą. Jo tikslas – ugdyti vaikų aktyvumą, iniciatyvumą, kūrybinį mąstymą, savarankiškumą, domėjimąsi, socialinius įgūdžius (Urbonas, Valonytė, 1997).

R. Cousinet savo metodą pavadino laisvo grupinio darbo metodu, kurį taikant išskiriamos kelios techninės darbo sąlygos: galima jungtis į grupes ir jas keisti, atsižvelgiant į vaikų norus, interesus; leisti vaikams dirbti visai savarankiškai. Pedagogas paskirtis – reguliuoti grupinį darbą ir padėti tik tuo atveju, jei vaikai nepajėgia suvokti užduoties, negali įveikti.

Mokslininkas pastebėjo, jog šis metodas sukelia vaikų aktyvumą, juos sudomina, nereikia specialiai drausminti. Pats grupinis darbas labiau brandina vaikus, ugdo jų atkaklumą, padeda nugalėti net norą mokytis, skatina gerbti kitų darbą, netrukdyti jiems, suteikti vienas kitam pagalbą, formuoja savarankiško darbo įgūdžius (Urbonas, Valonytė, 1997).

Sukurtas R. Cousinet laisvo darbo grupėmis metodas skirtas ne pedagogui, o vaikams. Todėl būtina, kad jis būtų prieinamas lyg žaidimo taisyklės. Pagaliau šis paprastumas leidžia šį metodą panaudoti bet kurioje ugdymo įstaigoje, nes jam nereikia papildomų išlaidų. Svarbiausia ir pirmiausia reikėtų, kad pedagogas pats būtų patyręs psichologinę konversiją: visų pirma reikėtų atsisakyti bet kokioje ugdymoje veikloje dėstymo elementų, o tiesiog stebėti ir gerbti vaikų veiklą. Dažniau sudaryti sąlygas ką nors stebėti (Žilinskas, Žilinskienė, 2005).

Vienas esminių R. Cousinet teiginių: „Socializacija yra natūrali vaiko raida kaip aukštesnioji jo egzistencijos stadija, leidžianti jam be jokios prievartos jungtis į visiškai laisvas grupes, kur nedominuoja nė vienas grupės narys“ (Žilinskas, Žilinskienė, 2005, p.45). Šis teiginys turi strateginę prasmę, nes naujasis ugdymas iškelia pasitikėjimo natūraliu vaiko gerumu tezę. Tai iš dalies šios pedagoginės krypties ideologinė kova su prievartos pedagogika, kuri teigė, jog vaikas „primityvus, neišsilavinęs, netvarkingas“ ir kurį reikia palaužti. Taigi pedagoginį ugytinio suvokimą reikėjo sukeisti vietomis ir ugdytinį padaryti šio suvokimo centru (Žilinskas, Žilinskienė, 2005).

Aušrinė Gumuliauskienė (1997) savo straipsnyje “Mokykla ir bendravimo, bendradarbiavimo kultūros ugdymas”, kurio tematika artima šio darbo temai, sako, kad ugdymas – tai pirmiausia tarpasmeninis bendravimas. Bendraudami ugdome kitus ir ugdomės patys. Bendravimas, kaip prasminga subjektų sąveika, tampa universali vertybė, itin reikšminga asmenybės saviraiškai ir savikūrai, kai jos pagrindas esti pozityvus emocinis – vertybinis požiūris į save ir kitą asmenį. Bendravimas – žmogaus poreikis, nuo kurio priklauso orientacija aplinkoje, vertinimai, kasdieninis elgesys.

Pasak A. Gumuliauskienės (1997), sprendžiant bendravimo problemas, pedagogui šiandien nepakanka žinoti individualius vaiko ypatumus, remtis intuicija, sprendžiant įvairius klausimus. Būtina iš esmės keisti pedagogų ir moksleivių sąveikos pobūdį plėsti humaniškumo ir demokratiškumo sampratą, modeliuoti naujus bendravimo, bendradarbiavimo būdus, juos taikyti, numatant pasekmes. Mokyklai rūpi sumažinti atotrūkį tarp minėtų principų deklaravimo ir jų realizavimo galimybių. Visuomenė stokoja demokratijos, humaniškumo, tolerancijos, bendradarbiavimo kultūros, konfliktų prevencijos ir reguliavimo kultūros pavyzdžių.

D. Bell (Белл, 1999) knygoje “Postindustrinės visuomenės formavimasis” teigia, kad postindustrinėje visuomenėje pagrindiniu ištekliu tampa informacija, prioritetas darbo rinkoje – inžinieriams ir mokslininkams. Tobulinant žmogaus žinias apie pasaulį naudojami abstraktūs modeliai ir sisteminė analizė. Pagrindinį vaidmenį vaidina teorinio žinojimo kodavimas, o pagrindiniu mokslininkų uždaviniu tampa ūkinių ir socialinių procesų prognozavimas. Postindustrinė visuomenė yra apdirbamoji, kurioje pasikeitimas informacija ar žiniomis vyksta telekomunikacijų ir kompiuterių pagalba (Белл, 1999), tai vienas iš bendravimo, bendradarbiavimo būdų, kuris tyrinėtas mažiausiai, tačiau sparčiausiai populiarėja moksleivių tarpe.

Informacinė visuomenė dar vadinama žinių visuomene, kurioje visi prioritetai suteikiami teorinėms žinioms ir jų vartojimui. Informacinė, žinių visuomenė kelia naujus reikalavimus ir Lietuvos mokykloms. Svarbu ne tik išmokyti mokinius naudotis naujausiomis šiuolaikinėmis technologijomis, bet ir būtina išmokti kartu atlikti darbą, komunikuojant ir keičiantis informacija šiuolaikiniai moksleiviai pasieks efektyvesnių rezultatų.

Laikas parodė, kad kompiuteriai mokykloje nesukėlė susvetimėjimo. Priešingai, pamokose, per kurias naudojami kompiuteriai, moksleiviams sudaromos sąlygos daugiau bendrauti tarpusavyje, ir su mokytoju. Todėl vietoj anksčiau akcentuoto individualaus kompiuterinio mokymosi dabar pedagoginių tyrimų objektu tampa mokinių grupė. Kolektyvinis darbas laikomas vienu iš būdų geriems mokymosi rezultatams pasiekti (Balčytienė, 1998, p. 83).

Balčytienė A. teigia, kad kolektyvinis darbas skiriasi nuo bendro darbo. Dirbdami bendrą darbą, mokiniai atlieka skirtingas užduotis, kurių suma ir yra visas darbas. Kolektyviai dirbdami, visi grupės nariai vieningai įsitraukia į bendrą problemos sprendimą: aptaria užduotį, planuoja, diskutuoja.

Savo darbe A. Balčytienė nurodo, jog kolektyvinio mokymosi efektyvumas yra pagrįstas net keliomis mokslinėmis filosofinėmis teorijomis, ir autorė jas trumpai aptaria. Viena iš jų vadinama sociokonstruktyvizmu (arba J. Piage teorija).

Sociokonstruktyvizmas skelbia, kad mokiniui išreiškus savo nuomonę kolektyvo nariams, skatinamas jų bendravimas – prasideda diskusijos, tos nuomonės aptarimas. Bendravimas, kaip socialinis procesas, savo ruožtu turi įtakos individo nuomonei – keičiasi asmenybės supratimas, kuris toliau lemia kolektyvo sprendimus. Šis procesas yra konstruktyvus – nuolat ugdomas naujas individualus supratimas.

Kita mokslinė mokymo psichologijos teorija yra sociokultūrinė L. S. Vygotskis teigė, kad pažinimo šaknys yra sociokultūrinės – pažinimo ugdymui ypač svarbi socialinė mokinio aplinka. Mokymasis yra socialinis procesas – individualus supratimas išsirutulioja tik iš visuotinai aptarto. Individo protavimo galimybės priklauso nuo socialinio aktyvumo – aktyvesnis mokinys pasiekia geresnių mokymosi rezultatų. Ši teorija skelbia, kas mokymas turi vykti autentiškoje mokymosi aplinkoje, kuriai būdinga tai, kad joje: 1) skatinamas konkrečiam tikslui pasiekti mokinio aktyvumas; 2) yra galimybės gauti reikiamą informaciją; 3) skatinamas bendradarbiavimas; 4) lanksčiau naudojamas mokymosi laikas. Pritaikius L. S. Vygotskio teoriją būtų kuriama mokomoji aplinka, skatinanti mokinių aktyvumą, mokinių ir mokytojų bendradarbiavimą ir kolektyviškumą.

Trečioji teorija pagrįsta mokymosi aplinkos įtaka mokymosi rezultatams. Šiuolaikinėje pedagogikoje vartojama sąvoka situacijos pažinimas.

Balčytienė A. teigia (1998), kad vienas iš naujesnių kompiuterinio mokymo būdų – darbas mažomis grupelėmis. Kol kas yra tik preliminarios hipotezės apie kolektyvinio darbo motyvuotą įtaką individui. Motyvacija mokytis paaiškinamas teigiamas kompiuterinio mokymosi rezultatas. Tačiau tyrimai patvirtina ir tai, kad tokį mokymąsi nelengva organizuoti. Kyla problemų ir klausimų, kaip mokinius skirstyti į grupes, kokias užduotis skirti gabesniems, kaip įvertinti kolektyvinio darbo rezultatą ir kiekvieną mokinį atskirai. Manoma, kad mokiniai nėra linkę dirbti kolektyviai dėl įvairių priežasčių. Pirma, dėl neigiamo požiūrio į kolektyvinį darbą kalta pati švietimo sistema, skatinanti mokinių konkurenciją, o ne bendravimą – gabesni mokiniai paprasčiausiai žino, kaip gauti geresnį pažymį ir nenori dalytis savo patirtimi su grupės draugais. Antra, mokiniai nepatikliai žiūri į naują mokytojo vaidmenį – jiems priimtinau mokytis, kai mokytojas išdėsto naują medžiagą, o ne palieka išmokti patiems. Be to, neigiamam mokinių nusistatymui įtakos turi ir skeptiškas tėvų požiūris į kolektyvinį mokymąsi. Tėvai baiminasi, kad gabesni vaikai gali būti mokytojų išnaudojami. Tokio nepasitikėjimo ir

skepticizmo priežastis – žinių ir supratimo apie teigiamą kolektyvinio darbo įtaką mokymosi rezultatams trūkumas. Mokiniai turi pajusti, kad mokytojas yra aktyvus jų mokymosi proceso dalyvis: jis nepalieka mokinių likimo valiai, bet aktyviai stebi jų veiksmus, dalyvauja diskusijose, užduoda provokuojančius klausimus. Taip mokydami mokiniai turi išmokyti pasitikėti savo jėgomis, mąstyti ir kūrybiškai spręsti kylančias problemas. Ypač sunkus, reikalaujantis didelės mokytojo atsakomybės yra kolektyvinio darbo vertinimas Konstruktyvioje mokymosi aplinkoje mokytojas (Balčytienė, 1998, p.85).

Vienas iš svarbiausių švietimo tikslų – asmenį ugdyti gebantį bendrauti ir bendradarbiauti, kritiškai mąstyti, spręsti problemas, savarankiškai mokytis. Švietimo institucijos Lietuvoje stengiasi programas grįsti humanistiniais, demokratiniiais ir atsinaujinimo principais. Siekiama išugdyti sąmoningą, kūrybingą asmenybę, kuri sugebėtų tinkamai nuspresti bei atsakyti už savo sprendimus. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose (1997) pabrėžiamas gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti, išklausyti kito nuomonę, suprasti ją grindžiančius argumentus, siekti susitarimo, atsakomybė ne tik už save, bet ir už kitą asmenį.

Kuo anksčiau bendradarbiavimo gebėjimai bus diegiami, tuo sklandžiau vyks asmenybės socializacijos procesas. Iš tyrimų matyti, kad jau ankstyvoje vaikystėje mokomi bendradarbiauti vaikai yra skatinami tyrinėti, kurti, mokytis vienas iš kito, daugiau pasitikėti savo jėgomis, pajusti emocinį pakilimą ir socialinį saugumą ir, be jokios abejonės, taip sudaromos geresnės sąlygos asmenybės socializacijai (Teresevičienė, Gedvilienė, 2000).

Bendravimas ir bendradarbiavimas – pagrindiniai faktoriai ugdantys vaiko socializacijos kompetenciją, todėl į mokyklą besirengiančiam šešiamečiui svarbu gebėti užmegzti saugius bendravimo ir bendradarbiavimo ryšius su pedagogu ir ugdytis socialius, altruistinio elgesio pradmenis. Šių gebėjimų raida labiau priklauso nuo socialinių sąlygų ir ugdymo ypatumų ir mažiau – nuo vaiko amžiaus (Monkevičienė, 2004, p. 145).

Manoma, kad vaiko adaptyvumą sąlygoja jo socialinių įgūdžių lygis. Jei vaikas turi patirties, kaip elgtis įvairiomis aplinkybėmis, tai jo adaptacijos gebėjimai didesni, jei jo socialinė patirtis ribota – adaptacijos gebėjimai mažesni.

Vaiko adaptyvumą rodo: gebėjimas laisvai jaustis naujoje aplinkoje; ramiai ir net džiugiai priimti pokyčius aplinkoje; ramiai priimti įprasto dienos ritmo pakitimus; domėtis naujais daiktais, priemonėmis, žaislais; domėtis ir greitai perimti naują informaciją; lengvai perimti ir išmėginti naujus ugdymo(si) būdus; atkaklus noras įveikti patiriamus sunkumus atliekant tam tikrą veiklą; domėtis ir priimti tai, kas atsitiko netikėtai; bandyti išvengti nesėkmės arba ramiai ją priimti jei nieko negalima pakeisti; aktyvus įsitraukimas į veiklą ir tuomet, kai pastangos negiriamos; savo nuomonės laikymasis, jei bendraamžių dėmesys nepalankus, o jis įsitikinęs dėl tinkamo savo elgesio; draugiškas požiūris į naujus draugus;

lankstus elgesys įvairiose situacijose, įvairioje aplinkoje. Tyrimai rodo, kad šešiametis turi daugumą adaptyvaus elgesio požymių. Kiti vaikai turi tam tikrus požymių derinius (Monkevičienė, 2004, p. 147).

Deja, nemažai vaikų pradeda lankyti mokyklą nebūdami pasiekę tam amžiui reikalingos socialinės brandos. Net 46 proc. pradinių klasių mokytojų teigia, kad pusė klasės mokinių neturi pakankamos socialinės kompetencijos, t.y. nereaguoja į užduotį, nemoka dirbti savarankiškai ir grupėje, jiems nesiseka bendrauti su bendraamžiais arba mokytojais (Huffman, Mehlingern, Kerivan, 2000). Tik trečdalis vaikų socialiniai gebėjimai yra geri arba labai geri, net 64 proc. Stokoja svarbiausių bendravimo gebėjimų, 41 proc. retai parodo užuojautą kitiems, 33 – 53 proc. Retai padeda kitam šeimoje ir klasėje (Glebuviene, Grigaitė, Monkevičienė, 2002). Tuo remiantis pedagogai atlieka labai svarbų vaidmenį formuojant, ugdant vaiko bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius, tai bus pagrindas vaiko socializacijai, adaptacijai mokykloje.

1.7. Ugdymo(si) dalyvių bendradarbiavimo problemos

Bendradarbiavimo gebėjimai aktualiai siejasi su ikimokyklinio ugdymo specialistų profesine ir asmenine kompetencija. LR Švietimo ir mokslo ministro patvirtintame auklėtojo pareigybės aprašyme (2005) išskiriama keletas priešmokyklinio ugdymo pedagogų bendradarbiavimo sričių: bendradarbiavimas su ugdytinių tėvais ir šeima, bendradarbiavimas su kitais ugdymo grupėje ir institucijoje dirbančiais ugdytojais ir specialistais, bendradarbiavimas su ugdymo įtaigos administracija. Tokiu būdu bendradarbiavimas tampa ne tik ikimokyklinio ugdymo pedagogo profesinės kompetencijos elementu, bet ir tiesiogine profesine funkcija. Ši funkcija ir bendradarbiavimo kompetencija aktualizuojama LR Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogo rengimo standarte (2008). Šis standartas orientuotas į šiuolaikinį, visapusį ikimokyklinio ugdymo pedagogo asmenybės ugdymą (-si), kuris pirmiausia realizuojamas per veiklos gebėjimus. Bendradarbiavimo kompetencija atsispindi bent kelių profesinių kompetencijų turinyje ir reprezentuoja bendravimą ir bendradarbiavimą per pedagoginę sąveiką, ryšių su ugdytinių tėvais plėtotę bei komunikacinius procesus ugdymo institucijoje.

Bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimai ikimokyklinio ugdymo pedagogų profesinėje veikloje (pagal dokumentų analizę):

- *Ugdymo turinio modeliavimo profesinė kompetencija.* Profesiniai gebėjimai: 1) Interaktyvios pedagoginės sąveikos procese planuoti, organizuoti, vertinti, analizuoti, dokumentuoti vaikų veiklą; 2) Naudoti įvairius verbalinius ir neverbalinius komunikavimo būdus skatinant ugdytinių bendravimą, bendradarbiavimą.

- *Įtraukti šeimą į aktyvią pedagoginę sąveiką profesinė kompetencija.* Profesiniai gebėjimai: 1) Įtraukti šeimą į aktyvią ir rezultatyvią sąveiką; 2) Valdyti įvairius institucinio ir šeimos poveikio ugdytiniam sąveikos būdus; 3) Nagrinėti pagrindinius paramos šeimai būdus.
- *Gebėjimo dirbti komandoje profesinė kompetencija.* Profesiniai gebėjimai: 1) Gebėjimas naudoti naujausias informacijos ir komunikacijos technologijas; 2) Gebėjimas valdyti interaktyvios pedagoginės sąveikos metodus.

Nesunku pastebėti, kad Standarte (2008) nurodytose profesinėse kompetencijose bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimai, pasižymėdami atitinkami didėjančiu sudėtingumo laipsniu, tarsi įgyja tąsą ir gali būti lavinami ir tobulinami profesinėje ir socialinėje aplinkoje. LR Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu 2005 metais buvo atliktas kompleksinis tyrimas, analizuojantis ugdymo specialistų rengimo kokybę šalies aukštosiose mokyklose (Žvirdauskas, Adaškevičienė, Tarnauskas, 2005). Tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad tarp reikšmingų profesinių gebėjimų bendravimo ir bendradarbiavimo kompetencija vertinama kaip esminė tiek ugdymo institucijų vadovų, tiek švietimo ir ugdymo skyrių specialistų, tiek ugdymo specialistus rengiančių dėstytojų tarpe. Bendradarbiavimo kompetencijos vertė didėja, vertinant ugdymo aplinką kaip multikultūrinę: skirtingų vertybių, nuostatų, patirčių, požiūrių sanklodiškos sąveikos erdvę (Saugėnienė, Liaudanskienė, 2003), kurioje veikia trys skirtingos socialinių agentų grupės: ugdytojai, ugdytiniai ir jų tėvai. Pozityvus bendradarbiavimas tarp šių grupių gali būti traktuojamas kaip sąveika, leidžianti geriausiai tenkinti ugdymo ir asmenybinius sąveikos dalyvių poreikius ir interesus, o ugdymo procese leidžia siekti didaktinio efektyvumo.

Bendradarbiavimu paremta pati ugdymo samprata. Ugdymas, pasak S. Šalkauskio (1991), būdamas vertybių, gėrybių, žinių ir įgūdžių perteikimo sistema, be kita ko yra ir „tam tikra mokytojo ir mokinio sąveika, kur sykiu yra aktyvūs, kad ir įvairiu būdu, ir vienas, ir antras“ (p. 328). Ši sąveika, anot B. Bitino (2000), pabrėžiama visose šiuolaikinėse ugdymo koncepcijose ir išreiškiama pedagoginio bendradarbiavimo principu, kai ugdytojas padeda ugdytojams realizuoti savo tikruosius interesus, atskleisti svarbiausius poreikius, susijusius su ateities planais, ir organizuoja mokymą ir auklėjimą, tenkinantį šiuos interesus ir poreikius.

Pedagoginio ir socialinio bendradarbiavimo bruožai atspindimi visuose priešmokyklinio ir pradinio ugdymo veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose. Lietuvos valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatose (2003) akcentuojamas švietimo sistemos ir visuomenės bendradarbiavimas, nurodant: „stiprinama visuomenės įtaka švietimo sistemai – švietimo srities politiniai ir administraciniai sprendimai priimami konsultuojantis ir derinant su švietimo socialiniais partneriais ir kitomis interesų grupėmis. Įdiegiami veiksmingi švietimo ir jo valdymo institucijų atskaitomybės visuomenei mechanizmai“. Priešmokyklinio ugdymo pedagogo pavyzdinis pareiginis aprašas (2003) nurodo vieną iš

pedagogo pareigų bendrauti ir bendradarbiauti su kitais pedagogais (logopedais, specialiaisiais, socialiniais pedagogais, darželio auklėtojomis, būsimąja mokytoja ir kt.);

„Priešmokyklinio ugdymo programų“ (2005) ir „Metodinėse rekomendacijose ikimokyklinio ugdymo programai rengti“ (2006) bendravimas ir bendradarbiavimas nurodomas kaip vienas iš esminių gebėjimų ir kompetencijų ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo pakopoje. Šiuose dokumentuose pabrėžiama, kad bendradarbiavimas apima ne tik ugdymo turinį, bet ir visą ugdymo institucijos gyvenimą, jos mikroklimatą, ugdymo proceso organizavimą, ugdymo institucijos bendruomenės narių santykius, ryšius su kitomis institucijomis.

Dauguma bendradarbiavimą nagrinėjančių mokslininkų (Podgoreckis, 2005; Saugėnienė, Liaudanskienė, 2003; Jorutytė, Budreikaitė, 2004; Laumenskaitė, Petkevičiūtė, 2004; Lepaitė, Kliminskas, 2003; Gilchrist, 2004; Miltenienė, 2004 ir kt.) nurodo, kad bendradarbiavimas tarp specialistų (taigi ir tarp visų sričių pedagogų) yra efektyvus, kai sanklodiškai veikia motyvacijos, žinių, gebėjimų ir emocijų komponentai.

Priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdytojų bendradarbiavimas su pradinio (1 kl.) ugdymo pedagogais ugdymo įstaigose sąlygoja ir skatina bendradarbiavimo procesą, sukuriant kaskart vis kitokią bendradarbiavimo erdvę: ugdytojas + ugdytiniai; ugdytiniai + ugdytiniai; ugdytojai + ugdytojai. Trečiojo tipo bendradarbiavimas atspindi tiek ikimokyklinio ugdymo institucijos pedagogų ir specialistų tarpusavio bendradarbiavimą, tiek jų bendradarbiavimą su vaiko šeima ir artimaisiais. Anot R. Kontautienės (2006), šiose erdvėse bendradarbiavimas vyksta dviejų krypčių ryšiu: tiesioginiu ir grįžtamuju. Ugdymo turinys šiuo atveju traktuojamas kaip tarpininkas tarp ugdytojų ir ugdytinių, nes ugdymo procese nėra nuolatinės ugdytojo pozicijos.

1.8. Modulinio mokymo teorija

„XX amžiaus pabaigoje išryškėjusios „žinių“, „informacijos“ visuomenės idėjos bei jos egzistavimo išsivysčiusiose šalyse faktai stimuliuo mokymosi visą gyvenimą, tęstinio ugdymo (life-long education, continuing education) koncepcijas bei edukacinę paradigmą. Ugdymo procese į pirmą vietą iškyla mokymasis, todėl labai svarbu sudaryti tam tinkamas edukacines sąlygas. Visa tai yra filosofinės ugdymo pozicijos, kurios ugdymo praktikoje realizuojamos vadovaujantis ugdymo teorijomis“ (Jucevičienė, 1998, p.474). Iš esmės pakitus žinias įsisavinančio asmens vaidmeniui – iš ugdymo proceso objekto jam tapus proceso subjektu, šį procesą tenka organizuoti, remiantis šiomis nuostatomis:

➤ Gausi ir nuolat besikeičianti informacija, mokomąja taps tik tuo atveju, bei besimokantysis galės ją nesunkiai rasti ir aktualizuoti. Todėl ši informacija turi būti pateikiama pakankamai išsamiai ir

aktualiai. Taip ši informacija edukaciniu požiūriu taps visiems ugdomosi dalyviams paklausy ir naudinga. Čia veikia *edukacinis informacinės rinkos principas*. Žinių visuomenėje jis tampa labai svarbus, kadangi išreiškia žmogaus ar žmonių grupių, pirma, ir informacijos bei jos tiekėjų, antra, tarpusavio santykius. Tai reiškia, jog „pasiūlos-paklausos“ dėsnis, vis gausėjant informacijai, reikalauja, kad ji panorėtų įsisavinti, ir tai galėtų atlikti palyginti nesunkiai.

➤ Mokomieji informacija taps reikiamo lygio žiniomis, mokėjimais ir įgūdžiais, jeigu ji ir jos įsisavinimo procesas bus organizuoti taip, kad ją įsisavinantis asmuo lengvai suprastų, išmoktų bei įsijungtų su jau turimų žinių sistema. Šia prasme ypač svarbūs dalykai – naujos informacijos sisteminis pateikimas bei galimybių sudarymas ugdytiniui pasirinkti labiausiai priimtina mokymosi kelią bei būdus.

➤ Žymiai padidėjęs besimokančiojo savarankiškumas, leidžia jam tapti ugdymo proceso subjektu, tai keičia pedagogo vaidmenį pedagoginėje sistemoje: mokytojas netenka dalies galimybių daryti tiesioginį valdomąjį poveikį, o daugiau veikia kaip šios sistemos organizatorius, taip pedagogas tampa daugiau konsultantu, tačiau išlaiko vadovaujantį vaidmenį šioje sistemoje. Pedagogas organizuoja mokomąją medžiagą tam tikromis porcijomis, formuluoja didaktinius ir mokymosi tikslus, planuoja jų realizavimo alternatyvius kelius ir būdus.

Tačiau visa ugdymo proceso esmę sudaro pirmoji nuostata, kadangi ji akcentuoja pačią mokomąją informaciją, be kurios neįmanomas mokymosi procesas, o tuo labiau – tikslingas, nes mokomoji informacija turi visiškai atitikti mokymosi tikslą. Šis atitikimas gali būti vaizdžiai nusakomas lotynišku terminu „modulus“, kuris reiškia „matą“, šiuolaikiniame supratime – „funkcinį mazgą“, t.y. tokį elementų pilnutinį darinį („modulį“), kuris yra reikalingas konkrečioms funkcijai atlikti (pvz. mokymosi tikslui realizuoti). Būtent iš čia ir kilęs *modulinio mokymo* terminas (Jucevičienė, 1998).

Modulinio mokymo idėjos pradininkai Postlethwait ir Russell (1971) ją pristatė taip: *modulinis mokymas* – tai mokymo metodas, kurį realizuojant taikoma savarankiško mokymosi priemonė – modulis, leidžiantis mokomąją medžiagą pateikti baigtinėmis porcijomis bei įgalinantis besimokantį pasirinkti jos įsisavinimo būdus, tempą.

Pagrindiniu modulio mokymo elementu autoriai laiko ypatingą mokymo priemonę – modulį, kurį galima suprasti kaip baigtinį informacijos vienetą, pateikiamą drauge su jo įsisavinimo keliu bei alternatyviais būdais.

Labai svarbu apibrėžti šiuos *esminius modulinio mokymo aspektus* (remiantis P. Jucevičiene):

1. Modulinis mokymas remiasi kognityvine psichologija, aktyvia racionalia besimokančiojo veikla, priklausančia nuo jo vidinių savybių, ypač pažinimo poreikių.

2. Modulinio mokymo teorija savo esme yra integrali, sudaryta iš kelių variantinių galimybių. Visais atvejais ji yra nusakoma pagrindiniu, nors įvairių autorių skirtingai aiškinamu, modulinio principu. Jo sampratų įvairovė ir lemia modulinio mokymo principinius variantus:

- *Modulinis mokymas kaip mokomosios informacijos organizavimo idėja* yra paprasčiausias modulinio mokymo variantas, nusakomas aiškinamo modulumo principu. Mokymas organizuojamas informaciją pateikiant moduliais – tam tikromis dalimis, porcijomis, visiškai atitinkančiomis užsibrėžtą didaktinį/mokymosi tikslą.

- *Modulinis mokymas kaip metodas*. Akcentuojamas informacijos įsisavinimo kelias, būdai, kuriuos pagal informacijos pobūdį bei savo galimybes, poreikius gali pasirinkti besimokantysis.

- *Modulinis mokymas kaip priemonė*. Principas – informacijos organizavimo bei jos įsisavinimo būdų jungimas.

- *Modulinis mokymas kaip forma*. Tai dar vienas modulinio mokymo variantas leidžiantis sudaryti pastovias autonomines besimokančiųjų grupes, su kuriomis dirbtų atitinkamas skaičius mokytojų.

- *Modulinis mokymas kaip didaktinė sistema*. Tai - labiausiai integralus modulumo principo supratimas, jungiantis tikslų, juos atitinkančių mokymo/mokymosi veiklos formų, metodų, realizuojamų paritetinės besimokančiųjų ir pedagogų veiklos sąveikos procese visumą. Taigi *modulinį mokymą galima laikyti tiek didaktine sistema, tiek ypatingai organizuotu pedagoginiu procesu*.

Modulinį mokymą pavyko išsamiai pagrįsti P. Jucevičienei, kuri nustatė septynių principų sistemą, kuri iš esmės pagrindžia modulinį mokymą (Jucevičienė, 1998):

1. *Ugdymo turinio struktūrizavimo į savarankiškus elementus*, šis principas reikalauja į siūlomą informaciją žiūrėti kaip į struktūrizuojamą pagal didaktinius mokymosi tikslus visumą.

2. *Dinamiškumo principas*, užtikrina modulinį programų, modulių, jų elementų nesudėtingas transformacijos galimybes, keičiantis informacijos turiniui. Tai leidžia turimų modulių ar mokymo elementų banką papildyti naujais moduliais ar elementais, taip formuoti transformuotas ar naujas modulines programas bei modulius. To neįmano padaryti mokantis iš tradicinių vadovėlių.

3. *Veiklos metodo principas* reikalauja, jog modulinio mokymo procese besimokantysis mokytųsi veiklos metodų. Tai dar vienas teorinis akcentas – veiklos mokymasis, paremtas Brunner mokymo veikloje teorija. Ši teorija parenkama kaip taktika, siekiant veiklos metodų mokymo strategijos, kuri yra pagrindinė žmogaus gebėjimo veikti, nepasimetant gausioje informacijoje, ugdymo sąlyga.

4. *Lankstumo principas* reikalauja modulinėse programose, moduliuose pateikiamą informaciją organizuoti taip, kad mokomąją medžiagą ir jos įsisavinimo kelius ir būdus būtų lengva individualizuoti, t.y. pritaikyti prie kiekvieno besimokančiojo poreikių ir įgalina racionalizuoti mokymo procesą,

racionalizuojant ugdymo turinį, metodus ir įsisavinimo tempą, tačiau nemažinant besimokančiųjų skaičiaus grupėje.

5. *Suvoktos perspektyvos principas* pagrįstas besimokančiojo sąmoningumu ir aktyvumu kaip būtina modulinio mokymo sąlyga. Tam būtina mokymosi pradžioje besimokančiajam sudaryti pedagogines sąlygas suvokti galimas ir reikalingos įsisavinti informacijos visumą. Svarbiausia, kad besimokantysis galėtų susipažinti su tolimosiomis, vidutinėmis ir artimosiomis mokymosi perspektyvomis, gilindamasis į kompleksinius (modulinės programos), integruotus (modulio) ir dalinius (mokymo elemento) mokymosi tikslus.

6. *Įvairiapusiško metodinio konsultavimo principas* išreiškia metodinių sąlygų besimokančiam efektyviai įsisavinti informaciją modulinio mokymo procese sudarymą. Principas reikalauja, modeliuojant besimokančių problemas, galinčias kiti konkretaus modulio įsisavinimo procese, numatyti tokią metodinio aprūpinimo sistemą, pateikiamą modulyje, kuri leistų ugdytiniui rasti atsakymus į galinčius iškilti klausimus.

7. *Paritetiškumo principu* grindžiamas besimokančiojo ir pedagogo sąveikos demokratiškumas. Modulio mokymo procese realizuojama šių dviejų subjektų sąveika, akivaizdžiai įrodanti besimokančiojo vaidmens pokyčius iš „objekto“ į „subjektą“. Būtent modulinis mokymas yra ta didaktinė sistema, kuri pedagoginiame procese įgalina realizuoti demokratiškumo principą. Visa tai leidžia pakankamai savarankiškai iki tam tikro lygio įsisavinti mokomąją medžiagą. Šio principo realizavimas reikalauja modulinę programą, modulį organizuoti taip, kad ugdytinis galėtų visiškai savarankiškai įsisavinti žinias iki tam tikro jų lygio, o pedagogas būtų išlaisvintas nuo pakankamai primityvios informacijos teikimo funkcijos realizavimo, o užsiimtų konsultacine – koordinacine veikla, ypač – drauge su ugdytiniu ar jų grupėmis sprendžiant, kokius optimalius mokymosi kelius, būdus pasirinkti, drauge su besimokančiaisiais diskutuotų apie dalykine problemas bei jų sprendimo galimybes.

„Reikšminga yra tai, moduliname mokyme pedagogas dalį ankščiau atliekamų valdymo funkcijų perduoda moduliui, kuriame jos transformuojamos į besimokančiojo savivaldos funkcijas.

Ankščiau išnagrinėti principai yra glaudžiai vienas su kitu susiję ir drauge su bazinėmis ugdymo (kognityvine, mokymosi veikloje) bei motyvacijos teorijomis sudaro modulinio mokymo teorinį pagrindą“ – teigia P. Jucevičienė (1998, p.480).

Apibendrinant modulinio mokymo teoriją, galima teigti, jog ši didaktinė sistema atveria galimybes aktyviai veikti, įsisavinant įvairaus lygio naujas žinias dinamiškoje ir gausioje informacinėje aplinkoje. Ne visada modulinio mokymo sistema turi būti dvikomponentė: besimokantysis – modulis.

2. TYRIMO METODOLOGIJA IR METODAI

2.1 Tyrimo metodika ir organizavimas

Lietuvos mokykla, siekdama ne tik prisitaikyti prie kintančios aplinkos, bet ir ją valdyti ar net keisti, turi tapti efektyvia, suvokiančia tikrovę ir padėtį, išsiskiriančia iš kitų ir nuolat tobulėjančia vadybos sistema, turi mokėti balansuoti tarp nuolatinės kaitos ir stabilumo bei tęstinumo užtikrinimo, kurių sudėtinė dalis yra nuolatinė plėtra, tobulėjimas ir bendradarbiavimas (Kudokienė, Repečkienė, 2006, p.77.).

Išanalizavus pedagoginę, psichologinę ir mokslinę – metodinę literatūrą apie priešmokyklinio ir pirmosios klasės vaikų ugdymo metodologiją, mokymo organizavimą bei priešmokyklinio ugdymo grupių ir pirmųjų klasių mokytojų bendravimo ir bendradarbiavimo galimybes diegiant į vaiką orientuotą ugdymo sistemą, numatyta sudaryti modulinio mokymo teminius projektus priešmokyklinio amžiaus ugdymo grupėms ir pirmosioms klasėms. Programoms patikrinti ir įvertinti jų galimybes realizuoti mokymo procese, sudarytos mokytojams ekspertams anketos, kurios leis kritiškai įvertinti ir objektyviai nustatyti projektų validumui. Taip pat buvo atliktas priešmokyklinę ugdymo grupę lankančių vaikų apklausa interviu metodu, tai leido į tyrimo problemą pažvelgti iš dviejų pusių: ugdymo proceso organizatorių ir paslaugų tiekėjų požiūriu ir ugdymo, kaip paslaugos, gavėjų požiūriu.

Tyrimo objektas – priešmokyklinio ugdymo grupių ir pirmų klasių pedagogų bendradarbiavimas.

Tyrimo tikslas - ištirti pedagogų tarpusavio bendradarbiavimo galimybes diegiant į vaiką orientuotą ugdymą per modulinį ugdymą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti pedagoginę, psichologinę ir mokslinę – metodinę literatūrą apie priešmokyklinio ir pradinio (1kl.) pedagogų bendravimo, bendradarbiavimo ypatumus, į vaiką orientuoto ugdymo metodiką.

2. Atlikti LR dokumentų, reglamentuojančių priešmokyklinį ir pradinį (1kl.) ugdymą bei ugdymo rengimo, vykdymo metodiką, analizę.

3. Parengti modulinio mokymo teminius projektus priešmokyklinio amžiaus ugdymo grupei ir pirmajai klasei į vaiką orientuoto ugdymo procesui organizuoti;

4. Empiriškai ištirti priešmokyklinio ugdymo grupės ir pirmosios klasės ugdymo pedagogų nuomonę taikant modulinio mokymo teminius projektus ugdymo procese (modulinių projektų mokytojų ekspertų analizė) bei priešmokyklinio ugdymo grupės vaikų interviu analizė.

5. Apibendrinti teorinius bei empirinio tyrimo rezultatus, atskleidžiant pedagogų bendradarbiavimo vaidmens svarbą diegiant į vaiką orientuoto ugdymo sistemą (modulinės programos taikymo atveju).

Tyrimo tipas – kokybinio pobūdžio tyrimas sudarytas iš dviejų metodų: interviu ir anketinės apklausos.

Tyrimo metodas – anketinė apklausa mokytojams ekspertams ir priešmokyklinio amžiaus vaikų apklausa interviu metodu.

Tyrimo imtis – Šilėnų pagrindinės mokyklos priešmokyklinio ugdymo grupės 7 vaikai dalyvavę interviu apklausoje ir 10 mokytojų ekspertų: 4 – priešmokyklinio amžiaus pedagogai ir 6 – pradinio ugdymo pedagogai (1 kl.), tyrimas vykdytas Šiaulių miesto ir rajono ribose.

Tyrimo metodologija. Mokslinių darbų apie priešmokyklinio ir pirmos klasės ugdymo pedagogų bendradarbiavimą nėra, dažniausiai pasitaiko tik bendradarbiavimas su tėvais, mokykla, vaikai ir pedagogai, todėl šioje srityje ypač trūksta metodologinės literatūros. Šis faktas paskatino sukurti modulinio mokymo programas priešmokyklinio ugdymo programai ir pirmajai klasei. O jai įvertinti buvo pasitelktas anketinis apklausos metodas, kuriuo tiriamas projektų realizavimas ugdymo procese, remiantis priešmokyklinio ir pirmųjų klasių ugdymo pedagogų nuomone. Todėl buvo pasirinktas kokybinis tyrimo metodas, kadangi statistiškai nepavyktų tyrimo realizuoti kiekybinių aspektu, nes reiktų imtis tirti visos Lietuvos ugdymo įstaigų priešmokyklinio ir pirmų klasių ugdymo pedagogus, kad kiekybinė apklausa atitiktų nurodytus tyrimo reikalavimus imties aspektu. Tyrimas organizuotas norint pagerinti ugdymo procesą atsižvelgiant į abi ugdymo proceso puses: ugdymo tiekėjo požiūriu ir ugdymo gavėjo patirtimi.

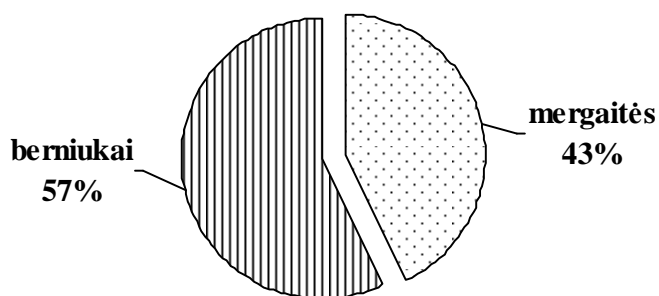
Tyrimo instrumentų charakteristika. *Anketa* – buvo sudaryta remiantis teorine, metodine medžiaga, kuri leido atsižvelgti į tam tikrus aspektus, klausimynas orientuotas iširti projekto validumą, realizavimo perspektyvas ugdymo procese. Anketos pagrindą sudaro uždarieji klausimai, kurių yra 23, jie reikalauja tik pažymėti tinkamą atsakymą, ir atvirieji klausimai – 5, kuriais siekiama sužinoti tikslesnę informaciją ir nuomonę. Anketa skirta mokytojam ekspertam. *Interviu* – klausimai priešmokyklinio amžiaus vaikams buvo parinkti remiantis C. Seefeldt pokalbio-interviu metodika su pagilinamojo, kryžminio pobūdžio klausimais, tačiau profesorės A. Juodaitytės jis buvo šiek tiek pakoreguotas (Juodaitytė, 2000, p.6), o kad pilnai atitiktų šio tyrimo temą ir tikslus, klausimynas buvo pritaikytas priešmokyklinio amžiaus vaikams.

Tyrimo dalyvių charakteristika. Pasirinkta tirti Šiaulių rajono, Šilėnų kaimo priešmokyklinės ugdymo grupės vaikus, kurie labai noriai ir aktyviai dalyvavo interviu apklausoje. Taip pat tyrime dalyvavo mokytojai-ekspertai iš Šiaulių miesto ir Šiaulių rajono mokyklų, viso dalyvavusių respondentų

buvo 10, iš jų 4 – priešmokyklinio amžiaus ugdymo pedagogai ir 6 – pradinio (1 kl.) ugdymo pedagogai. Tyrimas buvo atliktas kovo – balandžio mėnesiais.

2.2 Tiriamųjų demografinės charakteristikos

Interviu apklausoje dalyvavo Šiaulių rajono, Šilėnų pagrindinės mokyklos priešmokyklinės ugdymo grupės septyni priešmokyklinio amžiaus vaikai: 4 – berniukai ir 3 – mergaitės (4 pav).

4 pav. Interviu apklausos dalyvių lytinė demografija (N=7)

Su priešmokyklinio amžiaus vaikais buvo atliktas interviu metodo tyrimas, kurio metu pateikti šie klausimai:

1. Gal galėtum papasakoti apie priešmokyklinę grupę, ką tu joje veiki?
2. Kaip tu manai, kuo priešmokyklinė grupė panaši į pirmąją klasę?
3. Ar, tavo nuomone, priešmokyklinė grupė skiriasi nuo pirmosios klasės? Kuo?
4. Gal galėtum papasakoti kaip atrodys pirmoji klasė?
5. Tu, kaip ir visi tavo grupės vaikai, eisit į pirmąją klasę, papasakok ką joje veiksi?

Vaikai jautėsi reikšmingi dalyvaudami tiriamoje veikloje, prieš pradėdant apklausą, priešmokyklinukai buvo perspėti, jog vyks tokio tipo apklausa, kurioje jie turės galimybę išsakyti savo nuomonę, pasikalbėti atvirai. Kad tyrimo duomenys būtų objektyvūs, interviu apklausą atliko pašalinis asmuo, kuris nebuvo susijęs su ugdytiniais, todėl vaikai šiek tiek kuklinosi, tačiau naujas asmuo, kaip nauja pažintis jų nesuglumino, bet net priešingai, suteikė stimulą pasistengti, pasitemti ir elgtis mandagiai su svetimu suaugusiuoju žmogumi. Tyrimui atlikti vaikai buvo kviečiami po vieną į atskirą, jiems gerai pažįstamą aplinką, į kitos klasės auditoriją. Emocinis klimatas buvo teigiamas, vyko šiltas, atviras pokalbis. Visas apklausos protokolas pateiktas netaisant vaikų kalbos (4 PRIEDAS). Pateikti klausimai

nebuvo sudėtingi, atitiko respondentų amžių, todėl jų komentuoti daug nereikėjo, gal tik šiek tiek priminti, pasakyti pavyzdį.

Pagrindinis klausimyno tikslas: išsiaiškinti kokios priešmokyklinio amžiaus vaikų žinios apie pirmąją klasę. Motyvuojant tuo, jog vaikai pereis iš priešmokyklinės ugdymo grupės į pirmąją klasę, todėl kyla stimulas išsiaiškinti šio amžiaus vaikų požiūrį, nuomonę ir turimas žinias apie pirmąją klasę mokykloje.

Interviu informantų pasiskirstymas amžiaus principu: 4 vaikai šešerių metų amžiaus, 3 vaikai septynerių metų, iš jų 2 mergaitės šešiametės, 2 berniukai šešiamečiai, viena iš mergaičių septynerių metų ir 2 berniukai jau sulaukė septynerių (2 lentelė).

1 lentelė

Interviu informantų pasiskirstymas pagal amžių (N=7)

Priešmokyklinio amžiaus vaikai pagal lytį	Priešmokyklinio ugdymo grupės vaikų amžius	
	6 m.	7 m.
Mergaitės	2	1
Berniukai	2	2

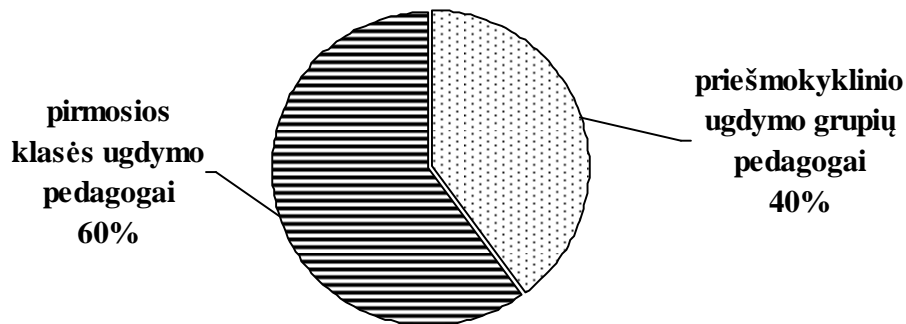
Tyrimas vyko sklandžiai, vaikai nesijautė pavargę, atvirkiščiai, procesas vyko sklandžiai ir paliko teigiamas emocijas, kas skatino vaikų motyvaciją dalyvauti tyrimo eigoje. Po atlikto interviu buvo paklausta vaikų nuomonės: kaip sekėsi, kokia savijauta ar nebuvo sudėtinga atsakyti į klausimus. Vaikai jautėsi pakiliai ir puikiai nusiteikę, siekė pademonstruoti savo žinias ir atitinkamą išprusimą pirmajai klasei, noriai demonstravo gebėjimus ir džiaugėsi turėdami šią galimybę.

2.3 Anketinės apklausos demografinės respondentų charakteristikos

Anketa sudaryta aktualios šiandieninės problemos tikslu, kad ugdymo procesas būtų orientuotas į vaiką, tai naujoji ugdymo filosofija, kuri nėra panaši į tradicinę ir kuri yra giliai įsišaknijusi Lietuvos švietimo sistemoje. Į vaiką orientuotas ugdymas turi būti propaguojamas ir realizuojamas nuo ankstyvojo amžiaus, taip tinkamai formuosis vaiko pasaulėžiūra į ugdymo procesą, nekils baimių ar abejonių dėl sėkmingo tęstinio ugdymo pereinant iš priešmokyklinės ugdymo grupės į pirmąją klasę. Šis amžius pasirinktas neatsitiktinai, šiame periode vaiko gyvenime vyksta daug svarbių momentų: nauji mokytojai, nauji klasės draugai, dienos ritmas, kai žaidimų veiklą keičia mokyklos aidintis skambutis, reguliuojantis laisvą veiklą pertraukų metu ir intensyvų darbą pamokos metu. Vaikas prieš ateidamas į pirmąją klasę atsineša jau turimą patirtį, suformuotas žinias apie mokyklą, jos veiklą. Tam, kad ši vizija atitiktų tikrovę ir ugdymo procesas užtikrintų vaiko adaptaciją pirmoje klasėje, buvo sukurti du modulinio mokymo

teminiai projektai: 1- priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymo grupei ir šios grupės mokytojams, 2- pirmosios klasės ugdymui ir jos mokytojams ekspertams pateikta projektus įvertinti. Taip norėta išsiaiškinti realizavimo ir pritaikomumo galimybes ugdymo proceso metu.

Tyrime dalyvavo 10 mokytojų ekspertų: 4 – priešmokyklinio amžiaus pedagogai ir 6 – pradinio (1 kl.) ugdymo pedagogai, tyrimas vykdytas Šiaulių miesto ir rajono ribose (5 pav.).

5 pav. Pedagogų demografinis pasiskirstymas (N=10)

Dauguma tyrime dalyvavusių mokytojų ekspertų pedagoginis darbo stažas buvo nuo 5 iki 10 metų (žr. 2 lentelė). Tai rodo jog, švietimo sistemoje dirba jauno amžiaus pedagogai, kas leidžia daryti išvadas, jog jie palankiau žiūri į ugdymo proceso tobulinimo galimybes, yra tam pasiryžę ir jaučia pareigą efektyviau organizuoti ugdymo procesą priešmokykliniame vaikų amžiuje ir pirmoje klasėje.

2 lentelė

Pedagogų darbo stažas (N=10)

Pedagogai	Pedagoginio darbo stažas		
	Iki 5 metų	Nuo 5 iki 10 metų	Virš 10 metų
Priešmokyklinio ugdymo grupių pedagogai	3	1	-
Pirmos klasės ugdymo pedagogai	1	2	3

Duomenys rodo, jog pirmosios klasės ugdytojų pedagoginis darbo stažas didesnis, tai leidžia manyti, jog pedagogai projektą turėjo įvertinti remiantis ilgalaikę darbo patirtimi, su realia perspektyva ugdymo proceso kokybės užtikrinimui pasiekti.

3. PRIEŠMOKYKLINIŲ GRUPIŲ IR PIRMŲ KLASIŲ UGDYMO PEDAGOGŲ BENDRADARBIAVIMAS DIEGIANT Į VAIKĄ ORIENTUOTO UGDYMO MODULINIO MOKYMO PROGRAMAS

3.1 Priešmokyklinio amžiaus vaikų žinių analizė

Pokalbio metu su priešmokyklinio amžiaus vaikais buvo siekta atskleisti, išsiaiškinti vaikų požiūrį ir turimas žinias apie pirmąją klasę. Tačiau visų pirma pradėti analizuoti vaikų dabartinę patirtis apie šiuo metu gaunamą ugdymą. Norėta nustatyti ar patys vaikai jaučiasi pasirengę pereiti iš grupės atmosferos į klasės režimą. Kadangi respondentai šiuo metu yra ugdomi mokykloje esančioje priešmokyklinėje grupėje, tai faktiškai jiems aplinkos pakeisti nereikės, pagrindė keisis tik būsima veikla pirmoje klasėje.

Interviu buvo sudarytas remiantis dviem klausimų blokais, vienas jų orientuotas į priešmokyklinio ugdymo grupės (šiuo metu realizuojama) veiklą, turimas vaikų žinias, pasirengimą mokyklai ir pačių vaikų turimą nuomonę apie priešmokyklinio ugdymo svarbą. Antrasis klausimų blokas orientuotas į būsimas perspektyvas, vaikų nuomonę ir susidarytą viziją apie pirmąją klasę. Ar vaikai jaučia stimulą pereiti į pirmą klasę, ką jaučia, kaip įsivaizduoja būsimą veiklą ir ar ši veikla kažkuo panaši į priešmokyklinės grupės veiklą ar turi skirtumų.

Todėl visų pirma tikslinga išsiaiškinti kokias vaikai turi esamas žinias apie priešmokyklinį ugdymą, organizuojamą veiklą, kokie pastebimi panašumai tarp priešmokyklinio ugdymo ir pirmos klasės, tuo tikslu sudaryta content analizė (3 lentelė), kuri atskleidžia gautus duomenis.

3 lentelė

Priešmokyklinio amžiaus vaikų žinių apie priešmokyklinės grupės veiklą kategorizavimas

Vaikų žinių apie priešmokyklinį ugdymą kategorijos		
Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Žaidimų veikla	Judrieji žaidimai, Didaktiniai žaidimai Stalo žaidimai	„<...> lakstymas koridoriuje“ „<...> mėtomės su kamuoliu“ „<...> šokinėti su kamuoliu“ „<...> pastačiau didžiausią mašiną iš lego“ „<...> nelabai patinka dėlionė žodžių, geriau paveikslėlių“

Meninė veikla	Piešimas Darbeliai Muzika Dainavimas Muzikiniai rateliai Vaidinimas	<p>„Man patinka piešti <...>“ „<...> spalvinti spalvinimo knygutes didelių mašinų“ „<...> dainuojam ratelyje“ „<...> mamytėm dainuojam“ „<...> iš tešlos darom darbelius“ „Moku „Išėjo tėvelis į mišką „<...>“ „<...> kartais su žirklių, kartais be jų“ „<...> maišom spalvas“ „žaidžiam įvairius žaidimus ratelyje su muzika <...>“ „Patinka muzika <...>“ „Darbus darom „<...>“ „<...> kai pavalgom darbus darom „<...>“ „Mokam „Ropę“, bet labiau patinka „Dangus griūva“ „<...> darom kaukes“ „<...> nemoku piešti kiškio, bet moku žmogų, dar mamą“ „aš piešiu mašinas dideles <...>“ „Dovanojau savo piešinį <...>“ „Muzika graži patinka ir linksma <...>“ „Aš klausau muzikos per radiją <...>“</p>
Komunikacinė veikla	Pokalbiai Bendravimas Draugystė	<p>„<...> kalbamės ratelyje“ „<...> pasakojam ką veikėm“ „<...> pasakojam sapnus“ „Sukūrėm patys pasaką <...>“ „labiausiai žaidžiu su Eva „<...>“ „ draugauju su visais „<...>“ „<...> kalbam su vaikais“ „<...> ji dažnai meluoja“ „kalbėjau su juo apie <...>“</p>
Ugdomoji veikla	Skaitymas Rašymas Skaičiavimas Pratybų užduotys	<p>“Moku skaityti, raideles rašyti <...>“ „ patinka knygelės apie „<...>“ „skaičiau tą pasaką „<...>“ „patinka sujungti skaičius „<...>“ „moku skaičiuoti iki 100“ „Aš jau moku skaityti“ „skaičiuodamas dar kartais darau klaidų „<...>“ „<...> rašom raides“ “sukurti sakinius su raide „<...>“ „labai patinka daryti pratybas „<...>“ „užduotys iš pratybų lapų „<...>“</p>

Lentelėje *vaikų minčių kategorijos* yra išskirtos šios:

1 - žaidimų veikla,

2 – meninė veikla,

3 – komunikacinė veikla,

4 - Ugdomoji veikla.

Šis eiliškumas nėra atsitiktinis, jis puikiai atskleidžia vaikų prioritetus, pirmumo svarbą. Kaip ir numatyta Priešmokyklinio ugdymo knygoje (2005), čia veikla organizuojama per žaidybinius elementus, nes šiame amžiuje vaiko pagrindinė veikla ir noras yra žaidimas. Čia žaidimas suprantamas kaip lavinamoji, ugdomoji priemonė, per kurią vaikas mokomas, lavina savo gebėjimus ir įgūdžius ir taip sėkmingai ruošiasi pirmajai klasei. Tačiau ši **žaidimų veiklos kategorija** turi savo *subkategorijas*: *judrieji žaidimai, didaktiniai žaidimai, stalo žaidimai*. Šios subkategorijos išskirtos remiantis vaikų interviu analize. Kaip vaikai supranta žaidimus, kaip juos įvardina, kokią svarbą jų veikloje užima žaidimų kategorija ir ją sudarančios subkategorijos. Lentelė leidžia aiškiai manyti, jog vaikų veikla paremta žaidimais, iš jų pateiktų minčių suprantame, jog judrieji žaidimai užima daugiausiai veiklos (3 teiginiai iš turimų 5: „<...> *lakstymas koridoriuje*“,

„<...> *mėtomės su kamuoliu*“, „<...> *šokinėti su kamuoliu*“). Po to seka antroji konkretizuojanti žaidimų kategoriją, jos *subkategorija* - *didaktiniai žaidimai*. Dažniausiai susiduriama su tuo, jog vaikai nejaučia didelio malonumo žaisdami didaktinius žaidimus, nes mieliau patinka aktyvūs, judrūs žaidimai, kurie efektyviau sukelia teigiamas emocijas ir leidžia vaikui fiziškai save išreikšti. Tačiau interviu rodo, jog didaktiniai žaidimai taip pat realizuojami veikloje (1 teiginys iš 5: „<...> *pastaciau didžiausią mašiną iš lego*“), vaikai nemoka įvardinti didaktinių žaidimų (kaip buvo matyti apklausos metu, tačiau norint parodyti objektyvius tyrimo rezultatus, į tiriamąją veiklą nebuvo prileidžiama asmenų, kurie gali įtakoti interviu eigą, veikdami savo būvimu respondentus, vaikai interviu dalyvavo visiškai savarankiškai), todėl dažniausiai juos nutyli, nes šie žaidimai turi savo pavadinimus, kuriuos atsiminti vaikui sudėtinga, mieliau įvardina gerai žinomus žaidimus, kurie įeina į judriųjų žaidimų subkategoriją. Trečioji subkategorija - *stalo žaidimai* (1 teiginys iš turimų 5: „<...> *nelabai patinka dėlionė žodžių, geriau paveikslėlių*“). Akivaizdu, jog stalo žaidimai vaikus verčia mąstyti, reikalauja didesnio protinio darbo ar net tam tikrų žinių, gebėjimų. Šie žaidimai skatina mąstymo procesą ir atlikti užduotis pagal griežtas taisykles ar sąlygas, čia reikalaujama tikslumo, todėl tai nėra laisvai pasirenkama veikla, remiantis pedagogine darbo patirtimi, galima teigti, jog stalo žaidimus vaikai savo valia renkasi rečiau, nei kitus žaidimus, kurie nereikalauja protinės veiklos ir neriboja griežtomis sąlygomis.

Antroji interviu išskirta kategorija yra **meninė veikla**, kurią konkretizuoja tikslios *subkategorijos*: *piešimas, darbeliai, muzika, dainavimas, muzikiniai rateliai, vaidinimas*. Šioje srityje kiekvienas vaikas turėjo ką pasakyti, dažniausiai buvo minimas piešimas (6 teiginiai iš 19: „*Man patinka piešti* <...>“, „<...> *spalvinti spalvinimo knygutes didelių mašinų*“, „<...> *maišom spalvas*“, „<...> *nemoku piešti kiškio, bet moku žmogų, dar mamą*“, „*aš piešiu mašinas dideles* <...>“, „*dovanojau savo piešinį* <...>“).

Tai rodo, jog priešmokyklinio ugdymo grupės veikloje gausu meninės veiklos apraiškų įvairiomis formomis, tačiau patiems vaikams aktualiausia ir, kaip matome, mėgiamiausia meninė veikla yra piešimas. Piešimas gali būti realizuojamas daugybe formų ir metodų, todėl tai dažniausiai pasitaikanti veikla ugdymo procese. Trečioji išskirtina subkategorija *muzika*, kuri vaikų suvokiama kaip: „*Patinka muzika <...>*“, „*Muzika graži patinka ir linksma <...>*“, „*Aš klausau muzikos per radiją <...>*“ (3 teiginiai iš 19).

Muzika, dainavimas ir muzikiniai rateliai yra muzikos rūšys, tačiau šiame tyrime juos išskirta atskiromis dalimis kaip meninės kategorijos subkategorijomis, kadangi respondentai įvardindami muziką išskiria jos atskiras veiklos formas, pasidomėjus jų kuo skiriasi šios veiklos, tikslaus apibrėžimo nesulaukta, todėl galima daryti išvadą, jog muzika, dainavimas ir muzikiniai rateliai priešmokyklinio amžiaus vaikų suvokiami kaip atskiri komponentai, ir norint tai pabrėžti, lentelėje šios veiklos atskirtos kaip skirtingos muzikinės veiklos formos į atskiras subkategorijas. Sekanti meninės kategorijos subkategorija yra *dainavimas*: „*<...> dainuojam ratelyje*“, „*<...> mamytėm dainuojam*“ (2 teiginiai iš 19). Ši veikla labiau išreikšta pasitaiko ikimokyklinėse įstaigose, šioje mokykloje priešmokyklinio amžiaus vaikai su didesniu dėmesiu dainavimui susiduria dažniausiai ruošdamiesi artėjančiom šventėm, repeticijų metu, visos mokyklos organizuojamuose renginiuose. Priešmokyklinukai yra įtraukiami, kaip mažiausieji dalyviai, tačiau atskirų muzikinių veiklų su šio amžiaus vaikais nėra organizuojama, tik tiek, kiek pati priešmokyklinio amžiaus ugdymo mokytoja geba organizuoti muzikines veiklas grupėje. Penktoji meninės kategorijos subkategorija yra *muzikiniai rateliai*, kuriuos vaikai dažniausiai vadina dainelių pavadinimais arba tiesiog dainelėmis: (2 teiginiai iš 19: „*Moku „Išėjo tėvelis į mišką <...>*“, „*žaidžiam įvairius žaidimus ratelyje su muzika <...>*“). Mažiausiai minima veikla priešmokyklinio amžiaus vaikų buvo paskutinė šios kategorijos subkategorija – *vadinimai* (1 teiginys iš 19: „*Mokam „Ropę“, bet labiau patinka „Dangus griūva*“). Tai viena iš teatrinės raiškos būdų, dažniausiai realizuojama ikimokyklinėse įstaigose ir priešmokyklinio ugdymo grupėse, nes tai labiausiai atitinkanti vaikų amžių, gebėjimus teatrinė veikla. Kaip matome ši veikla nesvetima ir respondentų ugdyme. Paprasčiausiai nepopuliari tarp kitų meninės veiklos šakų, remiantis šiais duomenimis.

Trečioji kategorija – *komunikacinė veikla*, kur vaikai pasireiškia ir geba save realizuoti bendraudami, dalindamiesi įspūdžiais, patirtimi tarpusavyje. Šioje kategorijoje išskirtos 3 subkategorijos, kurios sukonkretina kategorijos raišką priešmokyklinio ugdymo grupėje, tai yra: *pokalbiai*, *bendravimas*, *draugystė*. Eiliškumas aktualus vien todėl, jog taip galima matyti kam vaikai skiria daugiau dėmesio, kas jų prioritetas šioje komunikacijos kategorijoje. Duomenys rodo, jog pokalbiai dominuoja savo teiginių skaičiumi (3 teiginiai iš 9: „*<...> kalbamės ratelyje*“, „*<...> pasakojam ką veikėm*“, „*<...> pasakojam sapnus*“), matome, jog veikloje gausu pokalbių, vaikai drąsiai ir aktyviai juose dalyvauja, geba reikšti

savo nuomonę ir noriai pasakoja pairtus dienos įspūdžius už mokyklos ribų. Visa ši komunikacinė ugdytinių veikla labai glaudžiai tarpusavyje susijusi tarp išskirtų subkategorijų, tačiau nuspręsta jas išskirti kaip atskiras, remiantis interviu atliktais duomenimis, tuo kokias minti reiškia respondentai. Antroji išskirta subkategorija – *bendravimas*, kuris labiau orientuotas į vaikų tarpusavio bendravimą, vienas su kitu, individualiai, o ne su visa grupe. Išskirti šie teiginiai: „*kalbėjau su juo apie <...>*“, „*Sukūrėm patys pasaką <...>*“, „*<...> kalbam su vaikais*“, kurių rastas skaičius 3 iš 9. Tai sąlygoja neatsiejamą bendravimą tarpusavyje ir visos grupės mastu. Vaikai yra ugdomi draugiškai bendrauti su visais, bet neišvengiama ugdymo procese ir uždarų vaikų ar nelabai pritampančių prie grupės vaikų. Tačiau duomenys rodo, jog vaikai aktyvūs, drąsūs ir noriai bendraujantys, jaučiama šilta grupės atmosfera. Trečioji išskirta subkultūra draugystė, ji išreikšta dėmesingumu vienam vaikui, draugystės statuso nustatymu ir dažnesniu bendravimu vienas su kitu: „*labiausiai žaidžiu su Eva <...>*“, „*draugauju su visais <...>*“, „*<...> ji dažnai meluoja*“. Tai rodo glaudžius vaikų tarpusavio santykius. Demonstruojama draugystė, kurioje gausus emocijų spektras. Tai leidžia manyti, jog vaikai vertina draugystę, jos siekia ir mokosi branginti ją.

Ketvirtoji kategorija *ugdomoji veikla*, ji demonstruoja kaip vaikai ruošiasi pirmajai klasei, ko mokosi, kaip lavinami įgūdžiai ir gebėjimai. Šiai kategorijai taip pat išskirtos konkrečios subkategorijos: *skaitymas, rašymas, skaičiavimas, pratybų užduotys*. Šios subkategorijos aiškiai pagrindžia kategorijos veiklos amplitudę pagal gautus rezultatus. Respondentai išskiria pirmoje vietoje, kaip svarbiausią ugdomąją veiklą skaitymą ir apibūdina tai kaip: „*Moku skaityti, raideles rašyti <...>*“, „*patinka knygelės apie <...>*“, „*skaičiau tą pasaką <...>*“, „*Aš jau moku skaityti*“ (4 teiginiai iš 12). Duomenys aiškiai parodo, kaip vaikai intensyviai ruošiasi, mokosi ir kaupia žinių bagažą pirmajai klasei. Sekanti, vaikų išskirta svarbi veikla yra rašymas, kuris labai glaudžiai siejasi su skaitymu, tačiau šios skirtingos veiklos reikalauja tam tikrų žinių, gebėjimų, kas veikia vaiko psichiką kaip intensyvus protinis darbas. Vaikai apibūdina rašymą, kaip procesą šiais teiginiais: „*<...> rašom raides*“, „*sukurti sakinius su raide <...>*“, „*Moku skaityti, raideles rašyti <...>*“ (teiginių skaičius 3 iš 12). Trečioji subkategorija skaičiavimas: „*patinka sujungti skaičius <...>*“, „*moku skaičiuoti iki 100*“, „*skaičiuodamas dar kartais darau klaidų <...>*“ (3 teiginiai iš 12). Pagal gautus rezultatus galima teigti, jog vaikai reikšmingumo lygyje sutapatina, vienodai vertina dvi subkultūras, tai rašymą ir skaičiavimą. Paskutinė ugdomosios veiklos subkategorija įvardijama kaip *pratybų užduotys*, tai įvairialypė veikla, kurioje gausu veiklos formų, čia dauguma dalykų, galima būtų pavadinti, integruota: skaičiavimas ir piešimas, rašymas ir spalvinimas, kirpimas ir klijavimas pagal skaičiukus, numeravimas raidelių pagal dydį ir t.t. Todėl šią veiklą vaikai dažnai išskiria į atskiras grupes: rašymas, skaitymas, skaičiavimas. O pratybos apjungia visas šias sritis,

matome, jog rezultatai rodo ne itin didelį vaikų susidomėjimą pratybų užduotimis, išsakyti 2 teiginiai iš 12: „*labai patinka daryti pratybas* „<...>“, „*užduotys iš pratybų lapų* „<...>“.

Apibendrinant priešmokyklinio ugdymo grupės vaikų mintis apie priešmokyklinį ugdymą, remiantis akivaizdžiais rezultatais, matome, jog priešmokyklinės grupės veikloje gausu veiklos įvairovės, kas skatina vaikų motyvaciją ir teigiamą nuostatą mokymosi įgūdžių lavinimo kokybės tikslingo siekimo pereinant į pirmąją klasę.

Antrasis klausimų blokas orientuotas į tęstinį ugdymą pirmoje klasėje. Todėl tikslinga išsiaiškinti priešmokyklinio amžiaus vaikų, lankančių priešmokyklinę ugdymo grupę, nuomonę ir susidarytą viziją apie pirmąją klasę. Ar vaikai jaučia stimulą pereiti į pirmą klasę ar jau jaučiasi pakankamai pasirengę mokytis ir žaidimus iškeisti į labiau struktūruotą veiklą, ką jaučia, kaip įsivaizduoja būsimą veiklą ir ar ši veikla kažkuo panaši į priešmokyklinės grupės veiklą ar turi skirtumų.

Šiuo tikslu interviu antrasis klausimų blokas orientuotas į pirmosios klasės ugdymo procesą vaikų akimis, remiantis gautais duomenimis, sudaryta content analizė (žr. 4 lentelė), kuri leis daryti tam tikras, objektyvias išvadas, analizuojant priešmokyklinio amžiaus vaikų mintis.

4 lentelė

Vaikų minčių kategorijos apie pirmąją klasę

Vaikų žinių apie pirmąją klasę kategorizavimas		
Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Ugdomoji veikla	Rašymas Skaitymas Knygos Skaičiavimas Pratybų užduotys	„<...> ten daug ir sunkiai rašo, skaito“ „skaitysim įvairias knygas <...>“ „kursim pasakas <...>“ „<...> daug skaitysiu“ „<...> eisiu į mokyklos biblioteką“ „<...> daug ir sunkiai dirbsiu“ „<...> viską darysiu tiesiai“ „<...> daug skaičiuoti“ „<...> rašysim viską sunkiau“ „<...> darysiu mažiau klaidų“ „<...> abėcėlę visą išmoksiu“ „<...> rašytines raides“ „<...> daug skaitysim knygų, darysim pratybas“ „<...> daugiau raidžių, skaičių“
Žaidimų veikla	Sportiniai Judrieji Didaktiniai (stalo)	„Žaisim su kamuoliu <...>“ „Gaudysim <...>, mėtysim <...>, slėpsimės <...>“ „Žaisim kvadratą ir krepšinį <...>“

	Vaidmeniniai Lavinamieji	„<...> estafetės“ „<...> žaisim „Žuvis ir tinklas““ „<...> eisim mankštintis“ „<...> bėgti koridoriuje“ „<...> tempti virvę, <...> laiptoti siena“ „<...> mankšta ant čiužinių“ „išmoksime vaidinti ne tik <...>“ „<...> patinka taškelių domino“ „<...> žaidžiu dėlionės“ „<...> piešiam linijas kreivas ir tiesias“ „<...> sekasi dėlioti žodžius“ „<...> paveikslėlių loto“ „<...> visokias figūras moku apvedžioti“
Komunikaci- nė veikla	Bendravimas Draugystė Ekskursijos Šventės Pokalbiai	„Susipažinsiu su kitais vaikais <...>“ „<...> mažiau kalbėsime“ „Turėsiu daug draugų <...>“ „<...> kalbėsime apie pasakas“ „<...> bus su kuo drauge eiti į <...> šventes“ „visi eisime į šventes <...>“ „<...> noriu keliauti su vaikais“ „<...> daug vaikščiuosime“ „<...> didesnė klasė, daugiau vaikų“ „<...> elgtis draugiškai, nesipešti“ „<...> dalintis viskuo“ „Važiuosime visur kartu <...>“
Meninė veikla	Piešimas Dainavimas Šokiai Darbeliai Muzika Vaidinimas	„<...> mažiau piešime“ „<...> sunkiau dirbsime darbelius“ „<...> mėgstame dainuoti kiško dainelę“ „<...> reiks daugiau ir sunkiau dainuoti“ „<...> dar šokti reiks“ „<...> išmoksiu muzikos“ „<...> piešime mažai, tik per daile“ „<...> vaidinsime su vaikais“ „<...> turėsime šokti su kitais vaikais“

Lentelėje *vaikų minčių kategorijos* yra išskirtos šios:

- 1 - Ugdomoji veikla,
- 2 - žaidimų veikla,
- 3 – komunikacinė veikla,
- 4 – meninė veikla.

Išdėstytos kategorijų sritys pagal prioritetus, kuriuos buvo galima išsiaiškinti atlikus interviu analizę, todėl matome, kokie prioritetai išryškėjo antrame interviu klausimyno bloke. Priešmokyklinio amžiaus vaikai labai nuoširdžiai ir atvirai reiškė savo mintis pateiktais klausimais, jų atsakymai buvo aiškūs, konkretūs ir tikslūs. Kai matome, kategorijos nepasikeitusios, tačiau jų eiliškumas visikai kitoks,

tai reiškia, jog keičiasi vaikų reikšmingumo skalė, kuri pirmenybė suteikta pirmoje klasėje jau nebe žaidimų veiklai, o ugdomajai veiklai. Tuo remiantis matome, kaip vaikai keičia nuomonę, turi nusistatę savo pirmenybių skalę ir **ugdomosios veiklos kategoriją** sudaro kelios *subkategorijos*: *rašymas, skaitymas, knygos, skaičiavimas, pratybų užduotys*. Kaip pastebime, kitų kategorijų subkategorijų skaičius, lyginant su pirmojo klausimyno bloko subkategorijomis, prasiplėtęs, gausesnis. Todėl galima išvada, jog vaikai susidarę įvairesnės veiklos pirmoje klasėje vaizdinį, numatomos didesnės perspektyvos, saviraiškos galimybės, svarbesnė mokslo vertė. Galima būtų prie subkategorijų dar išskirti vieną subkategorijos sritį, tai *pastangos*, galima akivaizdžiai pastebėti (7 teiginiai iš 14: „<...> daug skaitysiu“, „<...> eisiu į mokyklos biblioteką“, „<...> daug ir sunkiai dirbsiu“, „<...> daug skaičiuoti“, „<...> darysiu mažiau klaidų“, „<...> daug skaitysim knygų, darysim pratybas“), kas nebuvo matyti pirmame bloke, jog vaikai nusiteikę optimistiškai, tačiau supranta, kad mokslai reikalaus pastangų, susidaro nuomonė, jog vaikai pirmąją klasę vertina labai rimtai, vis akcentuodami intensyvų darbą be jokių žaidimų ar kitos laisvesnės veiklos, kuri jau nėra tokia svarbi pirmoje klasėje. Vaikai orientuoti į sėkmingą mokymąsi, yra motyvuoti siekti užsibrėžtų tikslų ir su teigiamomis nuostatomis tikisi sėkmingos mokslų pradžios pirmoje klasėje. Šioje kategorijoje pirmoji subkategorija yra *rašymas* (6 teiginiai iš 14: „<...> ten daug ir sunkiai rašo, skaito“, „<...> rašysim viską sunkiau“, „<...> abėcėlę visą išmoksiu“, „<...> rašytines raides“, „<...> daugiau raidžių, skaičių“, „<...> viską darysiu tiesiai“). Matome akivaizdų vaikų mąstymą mokslo linkme, jog pirmoje klasėje reikės daug rašyti ir labai stengtis neklysti. Tokia vaikų nuomonė leidžia manyti, jog jie šiek tiek idealizuoja mokymosi kokybę pirmaisiais ugdymosi metais, tačiau vaiką, rengiant mokyklai, reikia orientuoti į sėkmingo tikslo siekimą, kaip motyvaciją sėkmingai adaptuotis pirmoje klasėje ir siekti teigiamų mokslo rezultatų. Antroji subkategorija *skaitymas* (5 teiginiai iš 14: „skaitysim įvairias knygas <...>“, „<...> daug skaitysiu“, „<...> eisiu į mokyklos biblioteką“, „<...> ten daug ir sunkiai rašo, skaito“, „<...> daug skaitysim knygų, darysim pratybas“). Pastebime, jog rezultatai rodo skaitymo veiklos, kaip vienos iš ugdomosios veiklos sričių, svarbią reikšmę pirmoje klasėje. Jau dabar priešmokyklinio amžiaus vaikai turi susidarę pirmos klasės vaizdinį, kaip nepertraukiamą ugdymosi procesą, kuriame už pasiektus rezultatus atsako pats ugdytinis įdėdamas tam tikrą kiekį pastangų. Trečioji subkategorija tikslingai buvo išskirta, norint pabrėžti ne tik skaitymo ir rašymo veiklos svarbą pirmosios klasės ugdymo procese, bet tuo pačiu šios subkategorijos neatsiejamos nuo *knygų subkategorijos* (3 teiginiai iš 14: „<...> eisiu į mokyklos biblioteką“, „kursim pasakas <...>“, „<...> daug skaitysim knygų, darysim pratybas“). Vaikai puikiai supranta, jog galima knygas skaityti įvairias, kur jų galima ieškoti, apie ką jose rašoma ir taip pat, jog galima jas patiem kurti. *Skaičiavimo subkategorija* yra ketvirtoje vietoje (3 teiginiai iš 14: „<...> daugiau raidžių, skaičių“, „<...> daug skaičiuoti“, „<...> daug skaitysim knygų, darysim pratybas“), jei

lyginant ranginėje skalėje, tai prioritetai šiai subkategorijai sumažėjo, atkreipiant dėmesį į pirmojo bloko gautus rezultatus. Galima išvada, jog priešmokyklinio amžiaus vaikai suvokia mokslo svarbą pirmoje klasėje ir geba tinkamai suskirstyti prioritetus. Paskutinė ugdomosios veiklos subkategorija yra *pratybų užduotys* (1 teiginys iš 14: „<...> daug skaitysim knygų, darysim pratybas“). Realiai žvelgiant į ugdymo procesą pirmoje klasėje, reikia pastebėti, jog kiekvieną veiklą seka tam skirtos pratybų užduotys, tačiau matome, jog respondentai pratybų užduočių veiklos labai nesureikšmina ir nemano, jog pirmoje klasėje ši veikla užims gana didelę ugdymo proceso dalį.

Sekanti kategorija **žaidimų veikla**, kuri sukonkretinta iki 5 subkategorijų: *sportiniai žaidimai, judrieji žaidimai, vaidmeniniai, didaktiniai (stalo) ir lavinamieji žaidimai*. Pirmoji subkategorija *sportiniai žaidimai* (8 teiginiai iš 16: „Žaisim su kamuoliu <...>“, „Gaudysim <...>, mėtysim <...>, slėpsimės <...>“, „Žaisim kvadratą ir krepšinį <...>“, „<...> estafetės“, „<...> eisim mankštintis“, „<...> tempti virvę, <...> laiptuoti siena“, „<...> mankšta ant čiužinių“). Galima teigti, jog sportinė veikla, ypač sportiniai žaidimai, priešmokyklinio amžiaus vaikams labai aktuali, nes leidžia fiziškai save išreikšti, demonstruoti fizinius gabumus ir tuo pačiu auginti fizinę galią, stiprėti. Tai puiki galimybė vaikams išlieti emocijas, fizinių jėgų antplūdį ir jausti pasitenkinimą veikla.

Judriesiems žaidimams priskiriami ir dauguma sportinių žaidimų, kuriuos respondentai mėgsta įtraukti į savo ugdomąją, žaidybinę veiklą. Antroji subkategorija, suskirstyta pagal matomų rezultatų prioritetus, yra *judrieji žaidimai* (6 teiginiai iš 16: „<...> bėgti koridoriuje“, „Žaisim su kamuoliu <...>“, „Gaudysim <...>, mėtysim <...>, slėpsimės <...>“, „Žaisim kvadratą ir krepšinį <...>“, „<...> estafetės“, „<...> žaisimą „Žuvis ir tinklas““). Pateikti respondentų teiginiai rodo, jog žaidimų veiklai ir pirmoje klasėje tikrai netruks laiko. Tik šiame ugdymo etape, pirmoje klasėje, žaidimų spektras daug gausesnis. Trečioji subkategorija *didaktiniai (stalo) žaidimai* (4 teiginiai iš 16: „<...> patinka taškelių domino“, „<...> žaidžiu dėliones“, „<...> sekasi dėlioti žodžius“, „<...> paveikslėlių loto“). Šie mokomieji žaidimai ne tik suteikia malonumą vaikui žaidžiant, bet tuo pačiu ugdo jo gebėjimus, lavina mąstymo įgūdžius, verčia veikti aktyviai ir dėmesingai. Ketvirtoji subkategorija *vaidmeniniai žaidimai* (2 teiginiai iš 16: „<...> piešiam linijas kreivas ir tiesias“, „<...> visokias figūras moku apvedžioti“) ir penktoji subkategorija *lavinamieji žaidimai* (1 teiginys iš 16: „išmoksime vaidinti ne tik <...>“) yra labai negausios vaikų teiginių. Vaikai nesureikšmina ir neskiria šiom veiklos formom ypatingo dėmesio, nemato ugdomosios veiklos ir ryšio su ugdymosi gebėjimų lavinimu.

Komunikacinė veikla – tai trečioji kategorija, kuri turi gausesnę subkategorijų skaičių (lyginant su pirmojo bloko klausimų rezultatais komunikacinės veiklos kategorijoje): *šventės, pokalbiai, bendravimas, draugystė, ekskursijos*. Respondentai šioje kategorijoje akivaizdžiai mato daugiau galimybių komunikuoti įvairiose veiklos formose. Pirmoji subkategorija *bendravimas* (6 teiginiai iš 12: „Susipažinsiu su kitais

vaikais <...>“, „<...> *mažiau kalbėsime*“, „<...> *kalbėsime apie pasakas*“, „<...> *noriu keliauti su vaikais*“, „<...> *didesnė klasė, daugiau vaikų*“, „<...> *dalintis viskuo*“), antroji subkategorija, išanalizavus gautus duomenis, *draugystė* (6 teiginiai iš 12: „*Susipažinsiu su kitais vaikais <...>*“, „*Turėsiu daug draugų <...>*“, „<...> *bus su kuo drauge eiti į <...> šventes*“, „<...> *noriu keliauti su vaikais*“, „<...> *elgtis draugiškai, nesipešti*“ „<...> *dalintis viskuo*“). Kaip matome, rezultatai akivaizdžiai demonstruoja dviejų subkategorijų neginčijamą dominavimą. Remiantis respondentų pateiktais duomenimis, priešmokyklinio amžiaus vaikai tęstiniame ugdyme primoje klasėje daug dėmesio skirs draugystės ryšių formavimui, aktyviam bendravimui, tarpusavio ryšių stiprinimui. Trečioji subkategorija *ekskursijos* (3 teiginiai iš 12: „<...> *noriu keliauti su vaikais*“ „<...> *daug vaikščiosim*“, „*Važiuosim visur kartu <...>*“). Vaikai daug kalba ir deda didžiules viltis šioje srityje, jie aktyviai ir noriai demonstruoja žingeidumą, domėjimąsi pasauliu, gamta, aplinka ir visomis galimybėmis kažkur nuvykti. Ketvirtoji subkategorija *šventės* (2 teiginiai iš 12: „<...> *bus su kuo drauge eiti į <...> šventes*“, „*visi eisim į šventes <...>*“). Tai puiki veikla saviraiškos realizavimui, tik čia reikia demonstruoti ne tik dugebėjimus, bet ir drąsą bei norą pasirodyti ir dalyvauti aktyviai organizuojamose mokyklos šventės. Pirmos klasės mokiniai aktyviau reiškiasi organizacinėje srityje, šventėse, todėl ši subkategorija atsirado tik antro interviu klausimyno bloke. Tačiau visiškai mažai dėmesio skiriama paskutinei komunikacijos kategorijos subkategorijai *pokalbiai* (1 teiginys iš 12: „<...> *kalbėsime apie pasakas*“). Respondentai tai argumentuoja kaip beprasmius pokalbius, be mokomosios vertės, todėl didžiausią dėmesį skiria veiklai, kurios rezultatai matosi akivaizdžiai ir nedelsiant.

Meninė veikla – kaip paskutinioji kategorija liko mažiausiai vaikų dėmesio reikalaujanti ugdymo proceso veikla. Meninius gebėjimus ir veiklą akcentavo priešmokyklinės grupės veikloje, o ne pirmoje klasėje, nes čia, respondentų nuomone: „<...> *reiks dirbti*“, „<...> *bus viskas daug sunkiau*“, „<...> *darysiu viską, ką mokytoja lieps*“, „<...> *darysiu tiesiai, ne kreivai*“. Šioje kategorijoje pirmąją subkategorija išskiriama *piešimas* (2 teiginiai iš 9: „<...> *mažiau piešim*“, „<...> *piešim mažai, tik per daile*“), kaip aktualiausia ir dažniausia veikla primoje klasėje. Antroji subkategorija *dainavimas* (2 teiginiai iš 9: „<...> *mėgstu dainuoti kiškio dainelę*“ „<...> *reiks daugiau ir sunkiau dainuoti*“) yra lygiavertė, pagal atliktą analizę, su pirmąją subkategorija ir taip pat su trečiąja subkategorija *šokiai* (2 teiginiai iš 9: „<...> *dar šokti reiks*“ „<...> *turėsime šokti su kitais vaikais*“). Trečioji subkategorija yra nauja sritis, naujos raiškos galimybės primoje klasėje, kas nebuvo įvardinta priešmokyklinio ugdymo grupės veikloje. Ši veikla respondentas dar nauja, todėl ir teiginių nebuvo susilaukta daugiau. Likusios trys subkategorijos: *darbeliai* (1 teiginys iš 9: „<...> *sunkiau dirbsime darbelius*“), *muzika* (1 teiginys iš 9: „<...> *išmoksiu muzikos*“), *vaidinimas* (1 teiginys iš 9: „<...> *vaidinsime su vaikais*“) surinko vienodą

skaičių respondentų teiginių, todėl logiška išvada, jog šias veiklos sritis priešmokyklinio amžiaus vaikai vertina vienodai, tiesiog jos, remiantis gautais rezultatais, yra lygiavertės meninės veiklos kategorijoje.

Meninė veikla, matome, gana skurdi reikšmingumo atžvilgiu, lyginant su priešmokyklinės veiklos analize. Vaikai akivaizdžiai nebesuteikia tam tikros, realios, mokslinės vertės meninei veiklai. Ji tampa kaip laisvos formos veikla, kuri nereikalauja protinės veiklos ir aktyvaus dalyvavimo proceso eigoje, todėl nėra taip sureikšmintą, kaip kitų kategorijų veiklos. Tai didžiausias matomas skirtumas lyginant respondentų pateiktą duomenis, analizuojant dviejų klausimų blokų tarpusavio ryšį.

Išanalizavus interviu gautus rezultatus, galima prieiti tam tikrų išvadų, jog:

1. Priešmokyklinio amžiaus ugdytiniai mato, stebi ir geba susidaryti atitinkamą savo nuomonę, pažiūras ugdymo proceso organizavime.

2. Priešmokyklinio amžiaus vaikai puikiai geba numatyti perspektyvas į ateitį remdamiesi turima patirtimi, artimųjų pasakojimais, giminystės ryšių pagalba bei visuomenės aplinkos, kuri akivaizdžiai veikia vaiko sąmonę ir formuoja tam tikrą pasaulėjautą.

3. Tyrimo dalyviai demonstruoja gabumus lyginti dvi ugdymo sistemas: priešmokyklinio ugdymo grupę ir pirmąją klasę. Geba išskirti prioritetus abejoms sritims, savo atsakymus argumentuoja ir vaizdžiai pasakoja.

4. Tiriamieji demonstruoja sugebėjimą identifikuoti dvi ugdymo pakopas, geba įžvelgti ne tik teigiamas, džiugias perspektyvas (pvz. „*Susipažinsiu su kitais vaikais <...>*“, „*Turėsiu daug draugų <...>*“, „*išmoksिम vaidinti <...>*“, „*<...> abėcėlę visą išmoksiu*“, „*<...> išmoksiu muzikos*“), bet ir numatomus sunkumus ugdymo procese (pvz. „*<...> daug skaitysim knygy, darysim pratybas*“, „*<...> ten daug ir sunkiai rašo, skaito*“, „*<...> daug ir sunkiai dirbsiu*“), pateikia savo nuomonę ir supratimą būdingą vaikų amžiaus tarpsniui, jiems priimtiniu būdu ir supratimu. Tiriamieji geba kritiškai susidaryti tęstinio ugdymo perspektyvas. Galima išvada, jog priešmokyklinio amžiaus ugdytiniai turi susidarę realybę atitinkantį tęstinio ugdymo pirmoje klasėje vaizdinį.

5. Informantų susiformuota ar suformuota nuomonė, motyvacija tęstinio ugdymo perspektyvos yra teigiamos, labai laukiamos, vaikai jaučiasi pasiruošę pereiti į pirmąją klasę. Svarbiausia tai, jog tyrimo dalyviai neslėpė puikiai suprantantys, jog tolimesnis ugdymo procesas sėkmingai nesivystys be ugdytinių pastangų siekti geriausių rezultatų mokymosi srityje.

3.2 Modulinių ugdymo programų sudarymas kaip sąlyga priešmokyklinių grupių ir pirmos klasės mokytojų bendradarbiavimo plėtotė

Tyrimo tikslams pasiekti buvo įgyvendintas vienas iš išsikeltų tyrimo uždavinių, tai parengti modulinio mokymo teminius projektus priešmokyklinio amžiaus grupei ir pirmosios klasės ugdymui diegiant į vaiką orientuoto ugdymo sistemą.

Programos buvo sudarytos remiantis:

- Bendravimo, bendradarbiavimo vaikų ir pedagogų tarpe, principu;
- Į vaiką orientuoto ugdymo prioritetais, pagal Szanton E. S. (2001), Kaufmann K. R., Saifer S. (1997), Walsh K. B. (2001), Coughlin P. A., Hansen K. A., Heller D. ir kt. (1997);
- Remiantis šiandieninėmis priešmokyklinio ir pradinio (1 kl.) ugdymo programomis;
- Metodinės literatūros analize (Monkevičienė 2003);
- LR įstatymine medžiaga: *Lietuvos švietimo koncepcija* (1992), *Lietuvos respublikos švietimo įstatymas* 1991 m. birželio 25 d. Nr.1489, *Priešmokyklinis ugdymas* (2005), *Lietuvos valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatose* (2003), *LR Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogo rengimo standartas* (2008).

Modulinio mokymo teminio plano struktūra:

- Veikla vaikams;
- Tikslai ir uždaviniai;
- Prognozuojami prioritetai bendrai vaikų veiklai: užsiėmimai, temos ir gebėjimai;
- Galimos veiklos formos;
- Tėvų dalyvavimas: veikla ir teorinis-praktinis mokymas.

Pirmoji modulinė projektų struktūrinė dalis (žr. 5 lentelė) yra išskirta modulinė mokymo programų temos, šioje dalyje lyginamos ir analizuojamos priešmokyklinio ir pirmosios klasės modulinio ugdymo projekto temos, kurios rodo akivaizdžius skirtumus: temos savo pagrindine mintimi yra lygiavertės, panašios, tačiau turi esminių skirtumų. Kaip matome, pirmajai klasei keliami sudėtingesni klausimai, temos formuluotė išreikšta sudėtingesniais terminais, o išskirtos potėmės analizuoja gilesnius klausimus. Galima išvada, jog pirmoje klasėje yra reikalauja iš vaikų didesnio intelektualinio išprusimo, žodyno gausos, lankstesnio požiūrio į iškeltą problemą, gilesnio minties analizavimo pobūdžio ir didesnio savęs analizavimo, supratimo – savianalizės proceso ugdymas.

Modulinio mokymo teminio plano struktūra

Modulinių mokymo programų struktūra	Priešmokyklinio ugdymo grupė (PUG)	Pirmoji klasė (1 kl.)
Temos	1) Mandagumo abėcėlė; 2) Aš tarp žmonių: <ul style="list-style-type: none"> • Tinkamas elgesys veikloje, grupėje. • Mes – visuomenės nariai: <ol style="list-style-type: none"> a) viešumoje, viešose įstaigose (mieste, teatre, kine, cirke ir kt.); b) visuomeninis transportas (autobuse, traukinyje). 3) Mano šeima: aš – sūnus, brolis, anūkas (aš – dukra, sesuo, anūkė); 4) „Burtininkų akademija“; 5) Mano Tėvynės paieškos ... ; 6) „Mano teisė – mano laisvė“; 7) Baimės: <ul style="list-style-type: none"> • Namai be suaugusiųjų; • Susitikimas su nepažįstamuoju; • Nelaimė namuose (nelaimingas atsitikimas su sveikata butyje). 	1) Mano etiketo abėcėlė; 2) Gražus poelgis nelieka nepastebėtas: <ul style="list-style-type: none"> • „Aš (ne)vienas namuose“; • „Mes skirtingi ir panašūs, mes – berniukai ir mergaitės“; • Elgesys viešose vietose 3) Mano šalies paslaptys (tradicijos, papročiai, šventės); 4) Aš žinau savo teises ir pareigas; 5) Baimės; 6) Mano širdis – jausmų sumaištis; 7) Savo ir kito labui – žmonių džiaugsmui.
Tikslai individualiai veiklai	1. Ugdyti gebėjimą išreikšti dėkingumą, skatinti atsiprašyti, paprašyti, kreiptis pagalbos ir pan. 2. Dienos režimo vykdymas; gebėti tinkamai pasirinkti elgesio modelį (kultūringas pokalbis su bendraamžiais, ir suaugusiais, gebėti pasisakyti nepertraukiant kito, mokėti išklausti, nekliudyti kitiems, aktyviai dalyvauti kolektyviniuose užsiėmimuose). 3. Nesukelti nepatogumų viešumoje kitiems žmonėms, jausti pagarbą aplinkiniams, nedemonstruoti netinkamų jausmų viešai, kultūringai elgtis tarpusavyje viešoje vietoje ar transporte. 4. Gebėti įsiklausti, išklausti	1. Ugdyti gebėjimą kreiptis pagalbos, klausti kelio, atsiprašyti, paprašyti, pasisveikinti ir atsisveikinti kuo mandagiau; 2. Tinkamai pasirinkti kreipimosi formas, intonaciją kreipiantis į skirtingo amžiaus pašnekovą. 3. Skatinti dėmesingumą, rūpestį artimuoju šeimos nariu (pasiteirauti apie savijautą, emocijas, nepamiršti progų pasveikinti, padėkoti, padėti, palaikyti, paguosti ir pan.). Rūpintis vienas kitu; 4. Palaikyti draugiškus santykius, tolerancija, džiuginantis bendravimas ir bendradarbiavimas; 5. Moterų / vyrų teisės ir lygybė. 6. Demonstruoti gebėjimą kultūringo ir mandagaus elgesio

	<p>kito nuomonę, jausti pagarbą skirtingoms nuomonėms, nepažeisti pagarbos, draugiškumo atmosferos šeimoje, nebijoti parodyti susirūpinimą, pagarbą ir norą rūpintis kitu artimuoju.</p> <p>5. Elementarūs darbeliai, iš popieriaus, origamis. Daikto, padaryto darbelio nauda, paskirtis (dovana mamai, tėčiui, senelei, mokytojai, draugui ir pan.).</p> <p>6. Pastebėti aplink supantį pasaulį, gamtos grožį; Domėtis žymiomis vietomis savo krašte; Puoselėti tradicijas, tautinius žaidimus, šventes ir kt.</p> <p>7. Siekti pagarbos kito teisėms, nepažeisti jų. Gebėti civilizuotai apginti savąsias.</p> <p>8. Teisingas ir atsargus elgesys su aštriais, smailiais įrankiais, su elektros prietaisais.</p> <p>9. Gebėti sukoncentruoti dėmesį, nepasitikėti ir neatidaryti namų durų, nebendrauti su nepažįstamuoju; Atsargumas ir (ne)pasitikėjimas;</p> <p>10. Gebėjimas nepanikuoti, rimtai ir teisingai reaguoti į nelaimę, kviestis pagalbą.</p>	<p>viešose vietose, įstaigose, transporto vietose;</p> <p>7. Gebėti paprašyti pagalbos, paklausti, pasiteirauti bei suteikti pagalbą, nebūti abejingam svetimam nelaimėje.</p> <p>8. Pasakojimas apie žymias vietas; Dalyvavimas tautiniuose žaidimuose, organizuotose šventėse; Lietuvių liaudies burtai, užkeikimai, spėjimai (orų spėjimai, ateities būrimai ir pan.).</p> <p>9. Pagarba kitam žmogui, jo nuomonei;</p> <p>10. Ugdyti gebėjimą civilizuotai ir racionaliai apginti savo teises;</p> <p>11. Laikytis sąžiningumo principų žaidžiant, sprendžiant konfliktus.</p> <p>12. Kelių eismo pagrindiniai ženklai; gerai įtvirtinti dešinę ir kairę puses; Skirti perspėjamuosius ženklus, spalvas, grasinius signalus (šviesoforas, kelio ženklai, ženklai ant cheminių priemonių ir t.t.);</p> <p>13. Numatyti pavojus, pasekmes, nepasimesti ekstremaliose situacijose, gebėti suteikti pirmąją ir iškviesti pagalbą.</p> <p>14. Savianalizė: mano „geri“ ir „blogi“ charakterio bruožai ar elgesio savybės;</p> <p>15. Lyginti praeitį ir ateitį;</p> <p>16. Gebėjimas tinkamai išreikšti tinkamas emocijas; neslėpti jausmų, išsakyti ir valdyti emocijų proveržius.</p> <p>17. Grupinio ir individualaus darbo ypatybės;</p> <p>18. Komandinis darbas – bendro tikslo siekimas, nuolatinės pastangos;</p> <p>19. Savęs realizavimas atliekant man malonų, visuomenei naudingą darbą;</p> <p>20. Bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžių lavinimas atliekant kasdieninės rutinos darbus, dienotvarkę, rutina, darbų pasiskirstymas, lyderio</p>
--	---	--

		savybės, komandinis tikslo siekimas.
Tikslai bendrai veiklai	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ugdyti mandagų elgesį vartojant žodžius, kaip priemones išsireikšti. 2. Formuoti vaizdinius apie giminę, giminystės ryšius, pareigas artimiesiems. 3. Formuoti vaidmenų pasiskirstymą šeimoje, o pareigų namų ruošoje 4. Ugdyti pagarbą ir meilę Tėvynei, gimtajam kraštui. 5. Supažindinti vaikus su pagrindinėmis jo teisėmis bei pareigomis. 6. Mokyti vaikus saugios gyvenimiškos patirties. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Formuoti suvokimą apie etiketą, plėsti žinias apie etiketo svarbą, naudą sau ir aplinkiniams. 2. Ugdyti vaikų savitarpio kultūrą, pagarbą, rūpestį. 3. Skatinti pagarbą ir meilę savo šaliai, gilesnį domėjimąsi jos kultūros bruožais. 4. Plėsti supratimą apie savo teises bei pareigų svarbą. 5. Puoselėti vaikų saugumo reikalavimų laikymosi įgūdžius. 6. Puoselėti vaikų psichologinį išprusimą, kultūrą. 7. Formuoti vaikų pasaulėžiūrą, supratimą apie darbo naudą ir svarbą žmogaus gyvenime.
Veiklos formos bendrai vaikų veiklai	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ryto ratelis „Mandagumo valandėlė“; 2. Žaidimas „Stebuklingasis žodelis“; 3. Pokalbis- diskusija „Žodis ne žvirblis“; 4. Spektaklis „Ropė“; 5. Darbelių paroda „Aš-tau, Tuman“. 6. Teminis piešinys – „Mano elgesys grupėje: tinkamas ir netinkamas“; 7. Vaidmeniniai žaidimai „Aš konduktorius“, „Aš vairuotojas“, „Aš mandagus keleivis“; 8. Situacijų analizė, pokalbis, diskusija; 9. Jausmus gebėti reikšti tinkamu metu; 10. Savo vietos radimas salėje; 11. Išvyka į teatrą; 12. Siužetiniai- vaidmeniniai žaidimai „Čiuku čiuku traukinuku“; 13. Diskusija „Geros manieros“; 14. Informaciniai plakatai „Elgesio taisyklės“; 15. Teminis piešinys „Muziejus“, „Cirkas“; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pokalbis - diskusija „Mandagumas – mūsų draugas“; 2. Inscenizacinis žaidimas „Svečiuose pas draugus“; 3. Plakatas „Mandagumo ABC“; 4. Estafetė „Gražūs žodžiai“. 5. Diskusija „Tai kas neįkainojama – svarbiausia“; 6. Vaidybinis žaidimas „Svečių namai“; 7. Piešinys, darbelis „Dovana brangiausiajam žmogui“; 8. Pokalbis „Vyriška, nevyriška“; 9. Vaizdiniai, vaidmeniniai žaidimai „Darbas žmogų puošia“; 10. Muzikinis ratelis „Graži mūsų šeimynėlė“; 11. Judrusis žaidimas „Šeimos išvyka“. 12. Testas- užduotis „Aš gatvėje“, „Kelio ženklai“; 13. Žaidimas „Kelionėje“. 14. Pasakojimas – lyginimas „Seni geri laikai“; 15. Pokalbis „Mūsų tradicinės šventės“; 16. Dainų konkursas „Dainų

	<p>16. Kūrybinė užduotis „Aš autobuse ne vienas“.</p> <p>17. Pokalbis - diskusija „Gera dukra (sūnus)“;</p> <p>18. Teminis piešinys „Šeimos medis“;</p> <p>19. Dėkingumo dienos (mamos, tėčio, senelės, senelio ir pan.)</p> <p>20. Darome dovaną (mamai, draugui, mokytojai, sesei ar kitam brangiam žmogui);</p> <p>21. Pokalbis „Už gerą geru atsilyginama“;</p> <p>22. Darbelių paroda- konkursas „Darbščiosios rankelės“.</p> <p>23. Įvairūs liaudies žaidimai, žaidinimai, dainelės, muzikiniai rateliai;</p> <p>24. Dalyvavimas šventėse ir aktyvus ruošimasis joms;</p> <p>25. Domėjimasis tautos simbolika vartant enciklopedijas, karšto istorijos knygas ir pan.</p> <p>26. Pokalbis – diskusija „Mano ir tavo teisės“;</p> <p>27. Metodinė priemonė „Mano teisių ruletė“;</p> <p>28. Pasakojimas grįstas vaizdinėmis priemonėmis „Teisė ir pareiga visada šalia“;</p> <p>29. Žaidimas „Stebuklinga skrynelė“;</p> <p>30. Situaciniai – vaidmeniniai žaidimai „Esu tolerantiškas“.</p> <p>31. Pokalbis, diskusija apie pavojų keliančias priemones, prietaisus ir įrankius;</p> <p>32. Teminis piešinys „Saugus elgesys namuose, gatvėje“;</p> <p>33. Situaciniai žaidimai „Vienas namuose“;</p> <p>34. Pokalbis- diskusija „Nelauktas, nekviestas svečias“;</p> <p>35. Vaidmeniniai žaidimai „Gydytojas“, „Gaisrininkai“, „Išdykę vaikai“;</p> <p>36. Pasakos vadinimas „Dangus griūva“.</p>	<p>dainelė“;</p> <p>17. Žaidimų popietė „Žaiski, dūki, linksmas būki“.</p> <p>18. Pokalbis „Mes lygūs vieni prieš kitus“;</p> <p>19. Vaidinimas „Teisuolis ir gudruolis“;</p> <p>20. Plakato gamyba „Lygūs mes visi“;</p> <p>21. Pasakos kūrimas „Pareigingas moksleivis“;</p> <p>22. Žaidimas- kelionė „Teisybės šalis“;</p> <p>23. Vaidmeniniai žaidimai „Advokato kontora“.</p> <p>24. Kviestiniai svečiai: medicinos seselė, policininkas;</p> <p>25. Pažintinė kelionė į gaisrinę;</p> <p>26. Teminiai piešiniai „Baime įveik galiu žinojimu“;</p> <p>27. Žaidimas „Kaip išvengti pavojaus?“;</p> <p>28. Vaidmeniniai – situaciniai žaidimai „Vandenyje“, „Saugokis vagies“, „Gaisrininkai“.</p> <p>29. Pokalbis „Jausmų galia“;</p> <p>30. Žaidimas, užsiėmimas „Lavinkime atmintį (dėmesį, savikontrolę)“;</p> <p>31. Teminis piešinys „Aš praeityje, dabartyje ir ateityje“;</p> <p>32. Pokalbis „Noriu ar reikia“;</p> <p>33. Treniruotės: valios ugdymas, poreikių ir norų atpažinimas, dėmesingumas, jausmų įtaka man ir tau;</p> <p>34. Savikontrolės terapija „Aš gebu valdyti save, savo emocijas ir veiksmus“.</p> <p>35. Pokalbis apie darbų ryšį tarpusavyje „Be mūsų nebūtų jūsų“;</p> <p>36. Varžybos „Vienas už visus ir visi už vieną“;</p> <p>37. Operacija „Žalias kiemas“;</p> <p>38. Talka, visuotinė akcija „Darom“;</p> <p>39. Labdaringa išvyka į senelių namus (ar kūdikių, vaikų namus);</p>
--	--	--

		<p>40. Popietė „Gerumo diena“; 41. Piešinių konkursas – paroda „Darbas giria, darbas puošia“.</p>
<p>Veiklos formos individualiai vaikų veiklai</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mandagumas (draugiškumas, dėkingumas, pasisveikinimas, atsisveikinimas, išsiskyrimas ir t.t.); 2. Neverbalinės komunikacijos priemonės (mimika, žvilgsnis, gestai, kiti kūno judesiai). 3. Laikymasis dienos režimo; mandagumo žodynėlis; etiketas ir permainingos veikloje, elgesyje. 4. Lėlių teatras, vaidmeniniai žaidimai: spektaklis, kinoteatras ir pan. 5. Elgesys muziejuje, gido paslaugos, mandagumas, gebėjimas išklaudyti ir tinkamas elgesys: dėmesys, greiti judesiai, garsi kalba ir kt. 6. Atsakomybė prieš artimuosius, rūpestis, gailestingumas, meilė, draugystė ir kt. 7. Namų ruošos darbai, pareigos kiekvienam šeimos nariui; 8. Puoselėti pagarbą atliktam savo ir kito darbui. 9. Mano namas, mano gatvė, mano kiemas; 10. Mano miestas (kaimas); 11. Mano mokykla; 12. Mano kraštas, šalis. 13. Žmogaus teisės, laisvė; 14. Vaiko teisės ir pareigos; 15. Atsakomybė už savo veiksmus. 16. Kiekvieno daikto sava paskirtis ir vieta; 17. Pavojų keliantys ir atsargumo reikalaujantys įrankiai: degtukai, peilis, adata, žirklys, įv. elektros prietaisai ir pan. 18. Nekalbėti su nepažįstamais; 19. Neimti dovanų iš svetimo; 20. Nesusigundyti bet koku kvietimu iš nepažįstamo žmogaus; 21. Pasitikėti tik gerai pažįstamu žmogumi. 22. Atsargumo taisyklės su buitine 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kalbos manipuliavimas, intonacijos varijavimas, įv. pasisveikinimo ar atsisveikinimo variantai; 2. Neverbalinės kalbos priemonės; 3. Mažybiniai, maloniniai žodeliai; mandagumas, švelnumas – dorybės. 4. Santykiai su artimaisiais, pagarba ir pareigos jausmas santykiuose; 5. Gebėjimas džiaugtis, didžiulis artimo sėkme, o nelaimėje užuojauta ir empatiją. 6. Skirtingos savybės būdingos skirtingai lyčiai – pagarbos ugdymas; 7. Moteriškumo ir vyriškumo supratimas. 8. Pozityvūs tarpusavio santykiai, pagarba; 9. Elgesio kultūra viešumoje, mandagaus bendravimo demonstravimas. 10. Mano šalis (Lietuva, miestas, kaimas, gatvė ir kt.); 11. Domėjimasis žodine tautos kūryba (pasaka, sakmės, mįslės, žaidimai, muzikiniai rateliai, dainos ir pan.); 12. Ritualinės šventės (mokėjimas linksmintis, džiaugtis atsipalaiduoti). 13. Žmogaus teisės ir laisvės; 14. Prigimtinės ir įgytos kiekvieno teisės; 15. Vaikų teisės ir pareigos: šeimoje, mokykloje, viešumoje. 16. Atsakomybės puoselėjimas už savo veiksmus; 17. Pareigos ugdymas. 18. Saugaus eismo taisyklių įtvirtinimas; 19. Diskusija apie elektros prietaisus, chemines priemones,

	<p>technika, prietaisais, įrankiais; 23. Drausmingas elgesys; 24. Gebėjimas kreiptis pagalbos.</p>	<p>perspėjamuosius ženklus; 20. Drausmingumas kaip dorybė ir vertybė; 21. Šviesoforo spalvos – išspėjimas mums; 22. Pavojingiausios profesijos, jų darbo pavojai: gaisrininkas, policininkas, medicinos darbuotojas ir pan. 23. Teigiami ir neigiami charakterio bruožai; 24. Vidinis pasaulis – jausmų ir emocijų raiška; 25. Dėmesio ir atminties reikšmė žmogaus gyvenimui; 26. Gebėjimas pasirūpinti savimi ir artimuoju. 27. Pagarba darbui, darbų rūšys ir ryšys tarpusavyje. 28. Pastangos nenuveina veltui; 29. Visuomeniniai darbai, pavojingi darbai, darbo nauda žmogui ir visai visuomenei, darbo našumas; 30. Dorybės: darbštumas, geranoriškumas, paslaugumas. 31. Praktinis gerųjų savybių demonstravimas talkoje.</p>
<p>Tėvų dalyvavimas bendroje veikloje</p>	<p>1. Vykimas kartu į išvyką, mandagaus elgesio, kaip pavyzdžio demonstravimas viešoje erdvėje. 2. Tėvai visada kviečiami į bendrus mokyklos renginius, vaikų grupės organizuojamus renginius, veiklas. 3. Tėvai laukiami ugdymo proceso metu kaip stebėtojai ir vertintojai, ne tik susirinkimų metu, bet ir nuolatinio ugdymo proceso eigoje. 4. Atvirų durų dienos. 5. Ekskursijos, šventės, išvykos, minimos dienos, tėvai laukiami individualios ir mokyklos organizuojamų veiklų mastu.</p>	
<p>Tėvų dalyvavimas individualioje veikloje</p>	<p>1. Popietė „Mandagumas svečiuose, nuolatos ir visada šalia“. 2. Pokalbis – paskaita „Vaiko darbštumo ugdymas“. 3. Paskaita „Ugdome būsimąjį pilietį“ 4. Paskaita „Vaikų teisės“. 5. Pokalbis „Vaikas vienas namuose“ 6. Gydytojo paskaita „Vaikiškos traumos“.</p>	<p>1. Paskaita „Žodis – ne žvirblis“. 2. Paskaita „savitarpio santykiai šeimoje: tėtis ir mama, jaučiama pagarba“. 3. Pokalbis „Drausmės ir taisyklių laikymosi būtinybė“. 4. Pokalbis - diskusija „Ar reikia saugoti ir puoselėti tautos tradicijas?“ 5. Paskaita – pokalbis „Maži vaikai, dideli vargai“;</p>

		6. Informacinis pokalbis „Vaiko teisių apsauga“. 7. Tėvų informavimas ir perspėjimas „Saugus elgesys namuose, su buitine technika, įrankiais, prietaisais ir pan.“. 8. Pokalbis „Nevaikiškas vaiko pasaulis“. 9. Pokalbis „Drauge – mes jėga“; 10. Paskaita „Ugdyti vaikų rūpestį silpnesniam už save“.
--	--	---

Antroji modulinio mokymo teminio plano struktūros dalis **tikslai individualiai veiklai**, šioje dalyje galima pastebėti esminius skirtumus, visų pirma tikslų kiekis žymiai skiriasi (PUG – 10, 1kl. - 20), tai rodo, jog priešmokykliniame ugdyme nėra keliama gausybė tikslų, čia dėmesingiau žiūrima į procesą, jo kokybę, šiame amžiaus tarpsnyje labai svarbu suteikti vaikui tvirtus pagrindus, nes nuo jų prasideda visas ugdymas, tai sudaro tinkamas prielaidas sėkmingam tęstiniam ugdymuisi mokykloje, ypatingai pirmoje klasėje.

Ši dalis labai plačiai ir tikslingai pateikta pirmosios klasės ugdymo plane, visos temos yra aktualios ir reikalaujančios nepaviršutiniško temų išdėstymo būdų. Vaikams suteikta galimybė reikšti savo nuomonę, aktyviai dalyvauti procese, jaustis svarbiu klasėje ir visame ugdymo procese, nes temos (pvz. „*Gražus poelgis nelieka nepastebėtas*“, „*Aš žinau savo teises ir pareigas*“), verčia pirmos klasės ugdytinį pasitelkti gebėjimus, žinias ir empatiškai įsijausti, išgyventi bei gilinti žinias veikiant kryptingai pagal pateiktą temų planą, realizuojant jo iškeltus tikslus. Visos temos turi savo tikslus ir uždavinius, tačiau priklausomai nuo temos ir tikslų iškėlimo realizavimo tendencijų, priklauso uždavinių kiekis (pvz. PUG projekto 3 tema: **Mano šeima: aš – sūnus, brolis, anūkas (aš – dukra, sesuo, anūkė)**, Tikslas: *formuoti vaizdinius apie giminę, giminystės ryšius, pareigas artimiesiems. Uždaviniai:* 1. *pasidomėti giminystės ryšiais; 2. mokėti tinkamai juos įvardinti (sesuo, anūkas, teta, dėdė, anūkas, proanūkis ir pan.); 3. skatinti pagarbą, dėkingumą.* PUG projekto 7 tema: **Baimės (1. Namai be suaugusiųjų; 2. Susitikimas su nepažįstamuoju; 3. Nelaimė namuose (nelaimingas atsitikimas su sveikata, buityje))**, Tikslas: *mokyti vaikus saugios gyvenimiškos patirties. Uždaviniai:* 1. *Formuoti saugaus elgesio įpročius su buitine technika, priemonėmis, įv. prietaisais ar gatvėje; 2. Ugdyti atsargumo jausmą; 3. Diegti atsargumo jausmą, pokalbis apie (ne)bendravimą su nelauktu svečiu namuose ar nepažįstamuoju gatvėje; 4. Ugdyti gebėjimą pasirūpinti savimi, išsikviesti pagalbą; 5. Numatyti galimą nelaimę, pasekmes). Pastebime akivaizdų skirtumą, jog vienos temos išanalizavimui užtenka 3 uždavinių, kad būtų įgyvendintas temos tikslas sėkmingai, o kitai temai, kuri yra sudėtingesnė, apimanti daugiau sričių,*

sukelianti gilesnius pamąstymus ar net tam tikros savianalizės procesus, šiai temai reikia mažiausiai 5 uždavinių, kad temos tikslas sėkmingai ir efektyviai būtų realizuotas. Galima išvada, jog sudėtingesnis temos formulavimas reikalauja ir sudėtingesnio, gilesnio temos analizavimo. Taip pat į tai remiasi ir veiklos formos, jų įvairovė, kad kiekviena tema būtų išanalizuota, pateikta ugdymo proceso metu ir sėkmingai realizuotų tikslus.

Ši kategorija **tikslai individualiai veiklai**, nusako galimas, siūlomas veiklos formas ir būdus, kurios gali būti įgyvendintos su ugdytiniu individualiai, tačiau pastebime, jog priešmokyklinio ir pirmoje klasėje keliami tikslai individualiai veiklai skiriasi savo skaičiumi, o tai atsiliepia ugdymo proceso įgyvendinimo galimybės. Priešmokyklinio ugdymo grupė turės platesnes galimybes, laiko atžvilgiu, įgyvendinat pateiktus tikslus ir uždavinius, o pirmoji klasė savo ugdymo procesą koreguos, organizuos taip, kad visi keliami tikslai ir uždaviniai būtų efektyviai įgyvendinti per tą patį laikotarpį. O tai reiškia, jog ugdymas privalės būti organizuotas konstruktyviai, matuojant laiką ir galimybes tikslams įgyvendinti. Pirmos klasės ugdytiniai gausenį skaičių tikslų turi tam tikrais, tikslingais, ugdymo proceso organizavimo sumetimais. Taip yra nustatyta ką vaikas, pirmoje klasėje, turi žinoti, kokį žinių, gebėjimų „bagažą“ turi sukaupti ir nustatyta per kurį laikotarpį visa tai turi būti realizuota. Todėl PUG ugdymo programos moksleiviai individualiai veiklai tikslų turi 10, o pradinio ugdymo (1 kl.) moksleiviai turės įgyvendinti 20 tikslų per visą šio modulinio mokymo projekto įgyvendinimo laikotarpį.

Analizuojant kitą kategoriją **tikslai bendrai vaikų veiklai**, didelio skirtumo, lyginant abu projektus, neįžvelgiama. Tikslų skaičius beveik atitinka, nes priešmokyklinio ugdymo grupė jų turi 6, o pirmosios klasės ugdymo projekte numatyta jų 7. Šis nežymus skirtumas taip pat turi paaiškinimą, jog individualios veiklos temos skiriasi žymiai, lyginant projektus, o čia aptariami bendros vaikų veiklos tikslai. Šioje kategorijoje esminis skirtumas – vaikai veikia nepavieniai, bet kartu, kolektyvinio darbo metodu, kas skatina didesnio dėmesingumo, aktyvesnio vaikų dalyvavimo procese, nes grupinis darbas reikalauja pastovaus dėmesio, visada orientuotis, lanksčiai reaguoti ir gebėti prisitaikyti prie aplinkinių. Šio darbo specifika yra sudėtingesnė, tačiau dažnai vaikams priimtinesnė, nes jie gali pasitarti, pasisemti žinių ir patirties iš kolektyvo narių. Tačiau taip pat galima lengvai nusikratyti atsakomybės už gautus rezultatus, perduodant ją grupės lyderiui. Čia kyla problema, kaip lygiateisiškai pasiskirstyti darbus tarpusavyje, grupės viduje, kaip neužgošti kitų, leisti kiekvienam pareikšti savo nuomonę, gebėti išklausti ir priimti kolektyviniu sprendimu bendru sutarimu ir visiems priimtiniu. Tai reikalauja įdirbio, bendradarbiavimo įgūdžių lavinimo, todėl ir šios kategorijos tikslų yra, kiekybiniu atžvilgiu, mažiau, nei individualioje veikloje.

Veiklos formos bendrai veiklai – kategorija gausi įvairių veiklos būdų, pasiūla veiklai pritaikyta kiekvienai veiklai individualiai, matome, jog veiklos formos pirmajai klasei ir priešmokyklinei grupei

skiriasi savo sudėtingumu, atlikimo lygiu. Priešmokyklinio amžiaus vaikams siūloma paprastesnė veikla, kuri atitiktų jų gebėjimus, šio amžiaus ugdymosi ypatumus ir amžiaus gabumus. Dažnai atliekamos kūrybinės užduotys, lavinamieji pratimai (pvz.: *Pasakojimas grįstas vaizdinėmis priemonėmis* „Teisė ir pareiga visada šalia“; *Žaidimas* „Stebuklinga skrynelė“; *Situaciniai – vaidmeniniai žaidimai* „Esu tolerantiškas“; *Pokalbis, diskusija apie pavojų keliančias priemones, prietaisus ir įrankius*; *Teminis piešinys* „Saugus elgesys namuose, gatvėje“; *Situaciniai žaidimai* „Vienas namuose“; *Pokalbis - diskusija* „Nelauktas, nekviestas svečias“; *Vaidmeniniai žaidimai* „Gydytojas“, „Gaisrininkai“, „Išdykę vaikai“), veikla vyksta per žaidimą, kad vaikas per savo patirtinį veikimą veikloje įgytų žinių (pvz.: *Pokalbis - diskusija* „Mandagumas – mūsų draugas“; *Inscenizacinis žaidimas* „Svečiuose pas draugus“; *Plakatas* „Mandagumo ABC“; *Estafetė* „Gražūs žodžiai“; *Diskusija* „Tai kas neįkainojama – svarbiausia“; *Vaidybinis žaidimas* „Svečių namai“; *Piešinys, darbelis* „Dovana brangiausiam žmogui“; *Testas - užduotis* „Aš gatvėje“, „Kelio ženklai“; *Pasakos kūrimas* „Pareigingas moksleivis“; *Žaidimas-kelionė* „Teisybės šalis“; *Vaidmeniniai žaidimai* „Advokato kontora“; *Kviestiniai svečiai: medicinos seselė, policininkas*; *Pažintinė kelionė į gaisrinę*; *Teminiai piešiniai* „Baimę įveik galiu žinojimu“; *Žaidimas* „Kaip išvengti pavojaus?“; *Vaidmeniniai – situaciniai žaidimai* „Vandenyje“, „Saugokis vagies“, „Gaisrininkai“). Lyginant su pirmosios klasės bendros veiklos formomis, pagrindiniai skirtumai šie: iš vaikų reikalaujama daugiau mąstymo, kūrybinių idėjų, samprotavimo, gebėjimo logiškai dėlioti mintis, ieškoti sprendimų, veikti aktyviai ir visam procesui suteikti teigiamos motyvacijos siekti žinių. Visos veiklos vyksta per ugdymą orientuotą į vaiką, į jo galimybes, patirtinį mokymą ir pažinimą. Taip vaikas motyvuojamas siekti geresnių rezultatų, tikslų, optimistiškiau žiūri į ugdymo procesą.

Veiklos formos individualiai vaikų veiklai, ši veikla turi esminį skirtumą – ji orientuotą į kiekvieną vaiką individualiai. Veiklos esmė yra įtraukti vaiką į ugdymo procesą taip, kad jis jaustų pasitenkinimą joje dalyvaudamas, o su teigiamu požiūriu ir aktyvumu veikloje, kartu gaunamos ir naujos žinios, lavinamas mąstymas, vaikas tobulėja ir sėkmingai ugdomasi. Ypač tai aktualu priešmokyklinio amžiaus ugdytiniams, nes jų orientavimas į sėkmingą tęstinį ugdymąsi mokykloje turi būti motyvuotas teigiamomis emocijomis, kad vaikas neslopintų noro augti ir tobulėti.

Negalima nuvertinti ir pirmosios klasės moksleivių, jiems taip pat labai aktualu organizuoti veiklą taip, kad motyvacija tik augtų, jog vaikai brandintų norą sėkmingai ugdytis ne tik pirmoje klasėje, bet ir tolimesnėse. Jei bus ugdymas orientuotas į vaiką, individualizuojamas, taip vaiko interesai sėkmingai mokytis tik stiprės.

Individualios veiklos formos labai įvairios, pradedant priešmokyklinio ugdymo grupės vaikų įvairaus pobūdžio veikla: *Laikymasis dienos režimo; mandagumo žodynėlis; etiketas ir permainingos veikloje, elgesyje; Lėlių teatras, vaidmeniniai žaidimai: spektaklis, kinoteatras ir pan.; Elgesys muziejuje,*

gido paslaugos, mandagumas, gebėjimas išklausti ir tinkamas elgesys: dėmesys, greiti judesiai, garsi kalba ir kt.; Atsakomybė prieš artimuosius, rūpestis, gailestingumas, meilė, draugystė ir kt.; Namų ruošos darbai, pareigos kiekvienam šeimos nariui; Puoselėti pagarbą atliktam savo ir kito darbui. Žengiant prie sudėtingesnių temų ir veiklos formų jas įgyvendinant: Atsakomybė ugdymas už savo veiksmus. Kiekvieno daikto sava paskirtis ir vieta – mokėjimas orientuoti aplinkoje; Pavojų keliantys ir atsargumo reikalaujantys įrankiai: degtukai, peilis, adata, žirkklės, įv. elektros prietaisai ir pan. – atsargus elgesys, reikalaujantis atsakomybės.

Pirmosios klasės individualios veiklos formos gana įvairios, pastebime, jog šio amžiaus grupei veiklos formų pasiūla platesnė, nes ir vaiko gebėjimai didesni, poreikiai auga, o vaiko brandumas diktuoja sąlygas kokia gali būti parinkta individuali veikla (pvz: *Kalbos manipuliavimas, intonacijos varijavimas, įv. pasisveikinimo ar atsisveikinimo variantai; Neverbalinės kalbos priemonės; Mažybiniai, maloniniai žodeliai; mandagumas, švelnumas – dorybės. Gebėjimas džiaugtis, didžiulis artimo sėkme, o nelaimėje užuojauta ir empatiją. Skirtingos savybės būdingos skirtingai lyčiai – pagarbos ugdymas; Moteriškumo ir vyriškumo supratimas; Pozityvūs tarpusavio santykiai, pagarba; Elgesio kultūra viešumoje, mandagaus bendravimo demonstravimas; Domėjimasis žodine tautos kūryba (pasaka, sakmės, mįslės, žaidimai, muzikiniai rateliai, dainos ir pan.); Visuomeniniai darbai, pavojingi darbai, darbo nauda žmogui ir visai visuomenei, darbo našumas; Dorybės: darbštumas, geranoriškumas, paslaugumas; Praktinis gerųjų savybių pademonstravimas talkoje).* Pastebime akivaizdžius skirtumus tarp priešmokyklinio amžiaus vaikams skirtos veiklos pasiūlos ir pirmosios klasės. Pirmokai jau sugeba daryti lyginimus, gausinti žodyną savo jėgomis, individualiai ieškoti informacijos bei mąstyti ir siekti bendravimo malonumo, jausmų suvokimo, empatijos.

Labai svarbus ugdymo procese vaikų tėvų dalyvavimas. Vaikas turi jausti nuolatinį palaikymą šeimos narių, pagarbą jo gebėjimams, siekiamybę puoselėti ir lavinti gabumus, kūrybiškumą. Tėvai turi padėti vaikui diegdami teigiamą mąstymą mokslų atžvilgiu, todėl turi rodyti tinkamą pavyzdį augančiai kartai. Vaikai visada turi autoritetą, į kurį nori lygiuotis, juo dažniausiai tampa vienas iš šeimos narių, todėl ypatingas dėmesys yra skiriamas šeimai, teigiamo pavyzdžio formavimui.

Modulinių projektų rengime, šeima taip pat įtraukiama kaip svarbi ugdymosi grandis, jos dalyvavimas tik skatina, puoselėja teisingą požiūrį į ugdymo proceso esmę. Tėvų dalyvavimas pateikiamas individualiose ir bendrose veiklose. **Tėvų dalyvavimas bendroje veikloje** – tai jau šeštoji modulinės ugdymo programos struktūrinė dalis, kuri neturi gausybės išvardintų veiklos formų, nes taip siekiama, kad tėvų bendravimas ir bendradarbiavimas vyktų nuolatos, ne tik ypatingais atvejais, kai tėvai kviečiami prisijungti vykti kartu į išvyką, kur turės galimybę demonstruoti mandagų elgesį, kaip pavyzdį viešojoje erdvėje arba (dažniausiai visose ugdymo sistemose, kaip įprasta) tėvai visada kviečiami į bendrus

mokyklos renginius ar atskiros vaikų grupės (klasės) organizuojamus renginius, veiklas bei susirinkimus. Tačiau šiame projekte, norėta akcentuoti, jog tėvai laukiami ugdymo proceso metu kaip stebėtojai ir vertintojai nuolatinio ugdymo proceso eigoje. Taip bus jaučiamas bendradarbiavimas su mokykla, klasės (grupės) mokytoja. Vaikai jaus nuolatinį tėvų dėmesį, kuris skatins ne tik rodyti teigiamus rezultatus, bet ir nuolatos jų siekti – kokybinis tikslo siekimas, nepertraukiamas procesas, efektyviausia realizuojamas ugdytinių pastangų dėka, todėl tėvų vaidmuo ugdymo procese yra ypatingai svarbus.

Tėvų dalyvavimas individualioje veikloje, jau yra propaguojamas ne visos ugdymo sistemose, nes tai reikalauja atitinkamų pedagogo kompetencijų, nuolatos gebėti įtraukti į veiklą vaikų tėvus, stengtis suteikti pedagoginį švietimą, konsultacijas. Todėl šioje kategorijoje išskirtos veiklos formos, priimtinausias tėvams, remiantis patirtimi ir tėvų aktyvumu, (priešmokyklinio amžiaus vaikų tėvų įtraukimas į individualią veiklą pvz.: *Popietė „Mandagumas svečiuose, nuolatos ir visada šalia“; Pokalbis – paskaita „Vaiko darbštumo ugdymas“; Paskaita „Ugdome būsimąjį pilietį“; Paskaita „Vaikų teisės“; Pokalbis „Vaikas vienas namuose“; Gydytojo paskaita „Vaikiškos traumos“*). Pirmosios klasės vaikų tėvų įtraukimas į veiklą individualią skiriasi nuo priešmokyklinio amžiaus vaikų tėvų temų ir formų įvairove tuo, jog atsižvelgiama į ugdytinių amžių, kas jų amžiaus tarpsniui būdingiausia, kokios analizuojamos problemos, ką tėvai turėtų žinoti. Į visa tai atsižvelgiant, matome skirtumus tarp organizuojamų veiklos formų ir temų specifiškumo pvz.: *Paskaita „Savitarpio santykiai šeimoje: tėtis ir mama, jaučiama pagarba“; Pokalbis „Drausmės ir taisyklių laikymosi būtinybė“; Pokalbis - diskusija „Ar reikia saugoti ir puoselėti tautos tradicijas?“; Paskaita – pokalbis „Maži vaikai, dideli vargai“; Informacinis pokalbis „Vaiko teisių apsauga“; Tėvų informavimas ir perspėjimas „Saugus elgesys namuose, su buitine technika, įrankiais, prietaisais ir pan.“*.

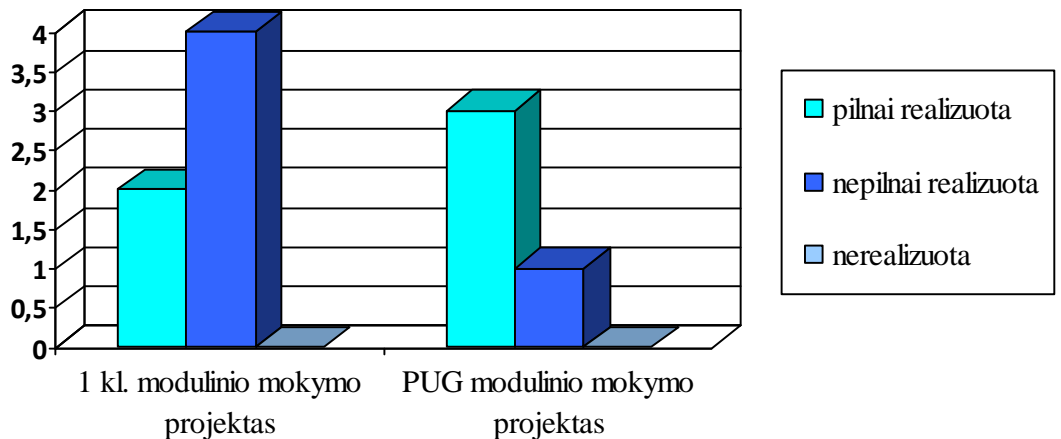
Išanalizavus sudarytas modulinio mokymo programas, pastebime akivaizdžius skirtumus tarp ugdymo amžiaus skirtumų, todėl projektai sudaryti remiantis būtinomis žiniomis bei akivaizdžiu ugdymo orientavimu į vaiką, į jo individualybę, poreikius, asmenybės tobulėjimą. Visa tai realizuojant galima būtų suteikti vaikui kokybišką ugdymą, keičiant nusistovėjusį tradicinį ugdymą į mokymą, kurio pagrindinis objektas yra vaikas.

3.3 Mokytojų ekspertų nuomonė apie programos turinio realizavimo sąlygas

Igyvendinant tyrimo uždavinius buvo sukurtos du modulinio mokymo teminiai projektai (1, 2 PRIEDAI), skirti priešmokyklinio ugdymo grupės ir pirmosios klasės ugdymo kokybės gerinimui diegiant į vaiką orientuoto ugdymo sistemą per modulių programų taikymo metodiką. Projektai buvo sukurti ir pateikti priešmokyklinio ugdymo ir pirmųjų klasių mokytojams ekspertams išsiaiškinti, ištirti ar

jie galimi realizuoti ugdymo procese, ar projektai tenkina ugdytojų ir ugdytinių poreikius, ar modulinio ugdymo programos įgyvendina tyrimo tikslus. Šiuo tikslu atlikta moduliųjų mokymų projektų ekspertizė visais rūpimais klausimais pateiktais anketoje pedagogams ekspertams (3 PRIEDAS).

Tyrimo dalyvavo 10 pedagogų ekspertų, kurių 4 – priešmokyklinio ugdymo grupių ugdytojai ir 6 – pirmos klasės mokytojai. Svarbiausi klausimai ekspertizės anketoje pateikti trečiame punkte (žr. 3 PRIEDAS), kuris turi 23 papunkčius, remiantis šių klausimų analize, galima bus prieiti objektyvių išvadų. Pirmuoju klausimu, iš trečiojo punkto, *ar projektas padeda realizuoti ugdymo uždavinius?* (žr. 6 pav.), gauti duomenys rodo, jog pirmosios klasės ugdytojų nuomone, ugdymo uždaviniai yra nepilnai realizuoti, tačiau priešmokyklinio ugdymo pedagogai mano, jog programa atitinka reikalavimus ir pilnai realizuoja ugdymo uždavinius.

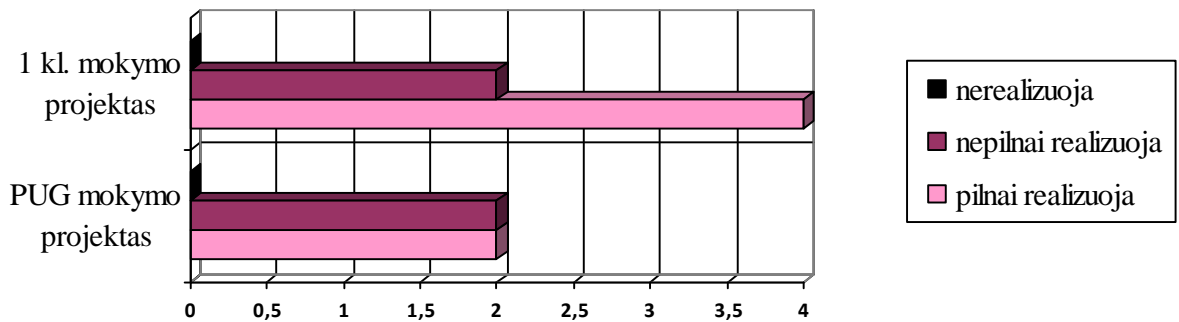

6 pav. Modulinio mokymo projektas kaip prielaida realizuoti ugdymo uždavinius (N=10)

Galima išvada ta, jog tyrimo dalyviai, priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymo pedagogai dauguma dar neturi didesnės nei 5 metai pedagoginio darbo patirties (žr. 2 lentelė) ir į ugdymo procesą žiūri lanksčiau, palankiau vertina ir priima naujo mąstymo ugdymo projektus kaip šis, netradicinio ugdymo projektas, kuris orientuotas į vaiką per pedagogų bendradarbiavimą. Tuo tarpu pirmosios klasės ugdytojai teigia, jog ugdymo uždaviniai realizuoti nepilnai. Galima išvada, kad šių pedagogų, darbo patirti leidžia daryti tokias išvadas arba tiesiog šių ekspertų nusistovėję tradicinis darbo pobūdis ir į kitokį ugdymą žiūrima gana kritiškai.

Antruoju klausimu norėta išsiaiškinti *ar programa užtikrina ryšį tarp mokymosi ir auklėjimo?* (žr. 7 pav.). Gauti apklaustųjų duomenys rodo, jog pirmosios klasės ugdytojai, mokytojai ekspertai, 4 iš 6 teigia, jog ryšys tarp mokymosi ir auklėjimosi projektas pilnai užtikrina, tačiau priešmokyklinio ugdymo

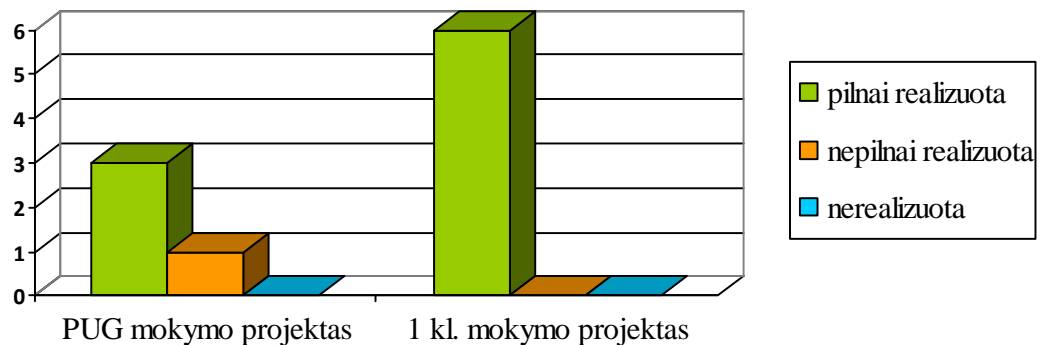
pedagogai ekspertai 50% (2 iš 4) sutinka su teiginiu, jog ryšys užtikrinamas pilnai ir 50% sutinka, jog nepilnai užtikrintas šis ryšys (7 pav.).

7

7 pav. Projektai užtikrina ryšį tarp mokymosi ir auklėjimosi (N=10)

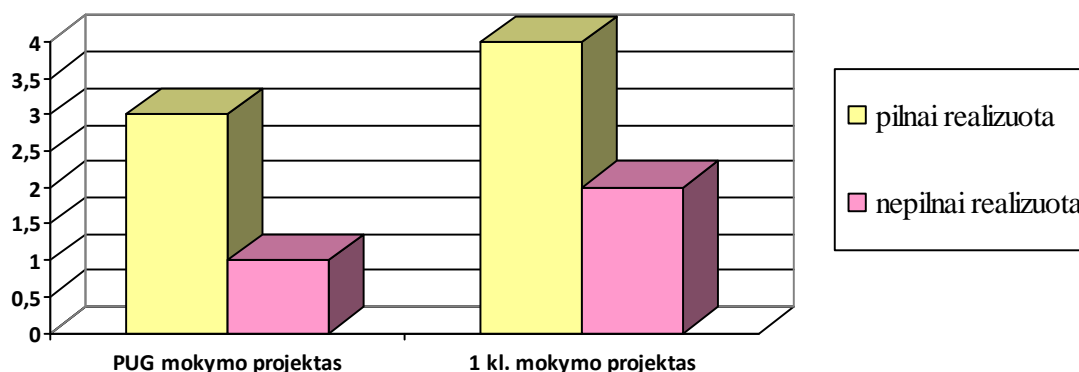
Gauti duomenys rodo, jog daugumos ekspertų nuomone sukurti projektai realizuoja, užtikrina ryšį tarp mokymosi ir auklėjimosi. Galima prielaida, jog užtikrinus šį ryšį galima būtų efektyviai integruoti šiuos modulinio ugdymo projektus į ugdymo procesą.

8 pav. Projekto validumas užtikrinantis sėkmingą tęstinį PUG ir 1 kl. mokymąsi (N=10)

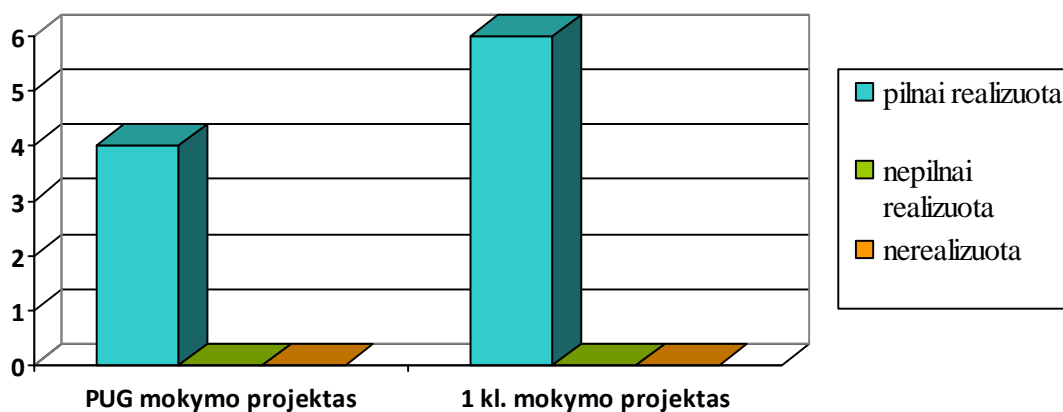
Rezultatai akivaizdžiai rodo pedagogų ekspertų teigiamą nuostatą šiuo klausimu (8 pav.), tai konstatuoja, jog parengti modulinio mokymo projektai galėtų užtikrinti sėkmingą tęstinį vaikų mokymąsi pereinant iš priešmokyklinės ugdymo grupės į pirmąją klasę, jei projektai būtų realizuoti.

Šie modulinio ugdymo projektai yra parengti remiantis orientavimu į vaiką sistema, kurioje bendradarbiavimas ir bendravimas, kaip rodo atliktas tyrimas, apklaustųjų pedagogų nuomone, šios programos pilnai realizuoja tarp priešmokyklinio ir pirmųjų klasių mokytojų (9 pav.), taip užtikrinant sėkmingą tęstinį ugdymą.

9 pav. Bendradarbiavimo puoselėjimas tarp priešmokyklinio ir pirmų klasių mokytojų (N=10)

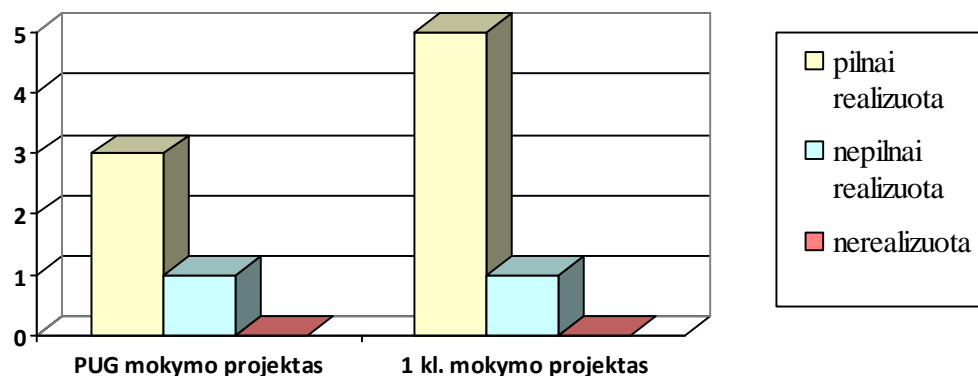
Taip pat šis modulinis projektas siekia puoselėti ugdytinių kūrybiškumą per veiklų įvairovę, atsižvelgiant į kiekvieną individualiai, kad tuo įsitiktumėme apklaustųjų mokytojų ekspertų buvo apklausta, kad ištirtume realią situaciją ar projektas paremtas tik teorine medžiaga ar siekiami tikslai ir propaguojami principai atsispindi pateiktuose modulinio ugdymo projektuose.

10 pav. Vaikų kūrybiškumo, rūpestingumo, draugiškumo skatinimas (N=10)

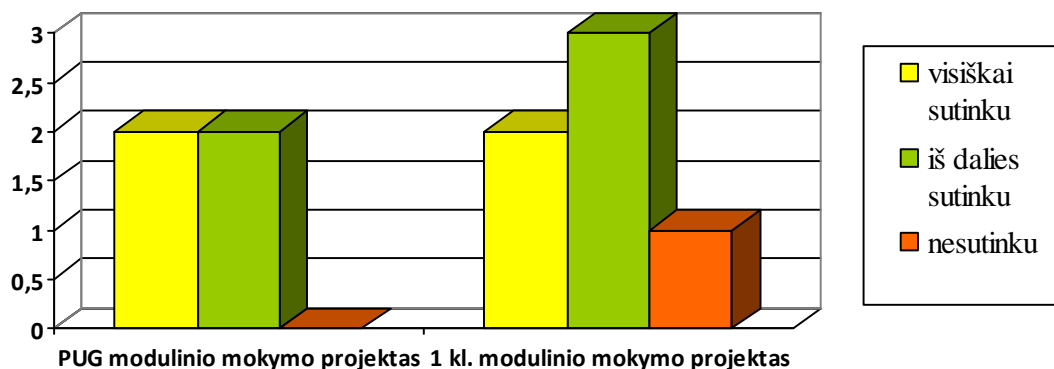
Tyrimo duomenys rodo, jog ekspertų nuomone, projektai pilnai realizuoja ugdyme puoselėti kūrybiškumą, rūpestį, draugiškus santykius tarp vaikų (10 pav.). Tai suteiks ugdymo procesui sklandumo įgyvendinat ir darniai sutariant tarpusavyje. Todėl to siekiama ne tik tarp ugdytinių, bet ir tarp viso ugdymo dalyvių (pedagogų, mokyklos darbuotojų, šeimos narių). Ypač siekiant sėkmingos adaptacijos, tai ypatingai svarbu priešmokykliniame amžiuje ir pirmoje klasėje, kadangi šiuose ugdymo tarpsniuose

vyksta didžiausi pokyčiai vaiko gyvenime ir ugdymo procese. Ekspertizė parodė, jog projektai pilnai užtikrina abiejuose projektuose diegiamą bendradarbiavimą tarp aplinkos narių (11 pav.).

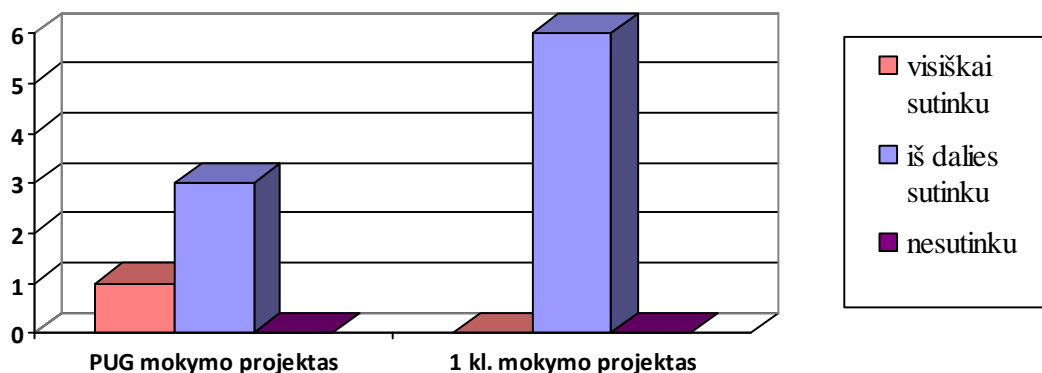
11 pav. Sąlygų sudarymas bendradarbiavimo puoselėjimui tarp aplinkos narių (N=10)

Rengiant projektą, reikia diegti savo norimus ir siekiamus tikslus, užtikrinti jų realizavimą pateikiant projektą, tačiau būtina atsižvelgti į ugdymo standartus, kad pateikiamas modulinio ugdymo projektas atitiktų ugdymo turinį, realizuoti pagrindinius komponentus. Ar jie visiškai realizuoti, pateikia savo nuomonę mokytojai ekspertai (12 pav.).

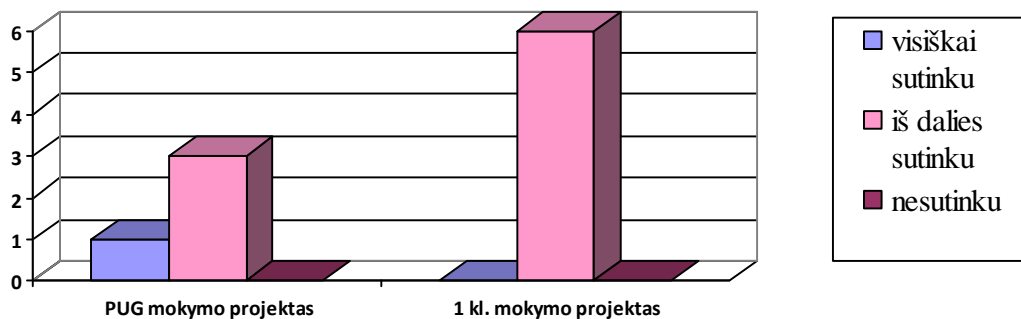
12 pav. Bazinių turinio komponentų aiškumas (N=10)

Duomenys rodo, jog projekte pagrindiniai komponentai egzistuoja, tačiau galėtų būti aiškesni, pagal gautus rezultatus. Visi dauguma apklaustųjų, išskyrus vieną ir dešimties, pritaria, jog pateiktų projektų baziniai komponentai yra iš dalies aiškūs (5 apklaustųjų nuomonė) arba visiškai aiškūs (4 iš 10). Išvada, jog 90% apklaustųjų bazinius komponentus modulio pateiktuose projektuose mato, juos gali išskirti, tačiau, kad būtų visiškai aiškūs, turi būti labiau išryškinti.

13 pav. Papildomų ugdymo komponentų aiškumas (N=10)

Taip pat turi būti išryškinti ir papildomi ugdymo komponentai, visa tai (pagrindiniai-baziniai ugdymo komponentai ir papildomi) sudaro projekto turinį, kuris užtikrins siekiamus tikslus ir realizuos užsibrėžtus uždavinius. Visi ugdymo komponentai, turėtų būti koreguoti, norint kokybiškai parengti modulinio mokymo projektą (13 pav.).

14 pav. Pagrindinių tikslų aiškumas (N=10)

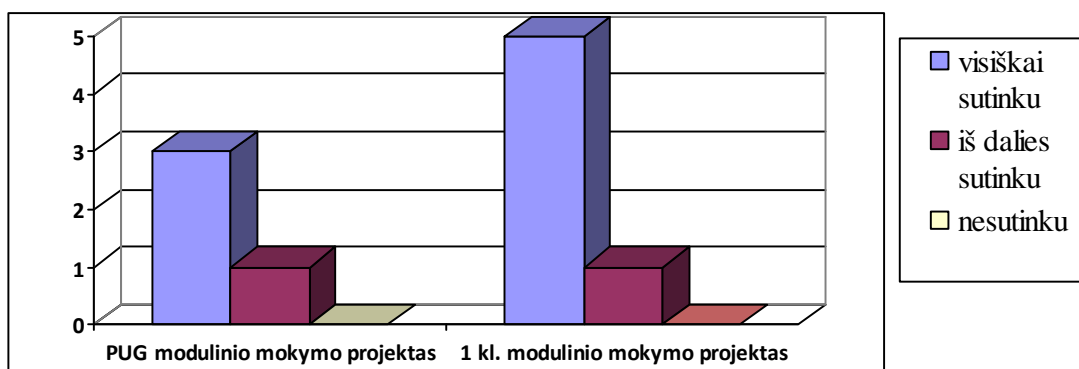
Apdorojus gautus duomenis, visiškai aišku, jog korekcijos šioms modulinėms programoms reikia, kad būtų įgyvendinti tikslai, juos reikia aiškiai išdėstyti (14 pav.).

Tačiau vienas iš uždavinių, diegti bendradarbiavimą tarp pedagogų, nes tai mažiausiai tirta sritis, kuri efektyvintų ugdymo procesą siekiant įgyvendinti kokybiškai tikslus. Visa projekto esmė – atsižvelgti į kokybinius kriterijus lemiančius ugdymo proceso organizavimą. Visa tai užtikrinant svarbu skatinti bendradarbiavimą tarp pedagogų, ypač priešmokyklinio ugdymo ir pirmųjų klasių, kadangi šioje srityje ugdytiniais tai svarbiausias tarpsnis. Vieni pedagogai paruošia vaikus pirmajai klasei, o pirmosios klasės mokytojai, turi būti tinkamai pasirengę sutikti vaikus tinkamai, turi turėti pakankami informacijos apie jų

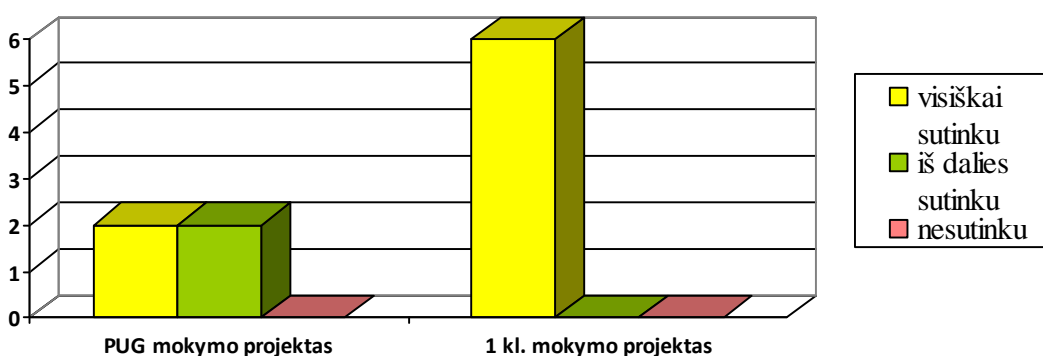
vystymosi, ugdymosi, tobulėjimo procesą priešmokyklinio ugdymo grupėje. Šios žinios suteikia galimybę pirmosios klasės pedagogui pasiruoti atitinkamą ugdymo programą bei individualizuoti ugdymo uždavinius ir visą procesą.

Projekto ekspertizė rodo, jog pedagogai visiškai sutinka ir mato demonstruojamą priešmokyklinio ugdymo ir pirmųjų klasių mokytojų bendradarbiavimą ugdymo procese (15 pav.).

15 pav. Pedagogų bendradarbiavimo skatinimas (N=10)

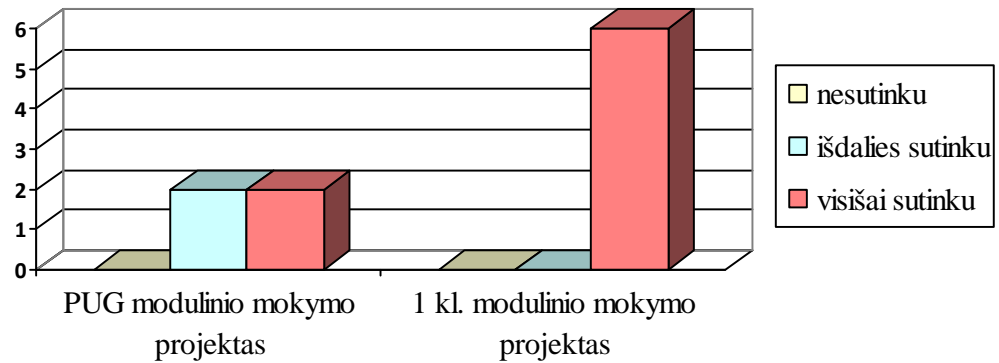
Siekiant kokybiško ugdymo, neatsiejamas ugdymo proceso dalyvis yra šeima. Artimųjų aktyvus domėjimasis ir veikimas vaiko ugdyme, labiausiai įtakoja vaiko pastangas įsitraukti ir efektyviai veikti ugdymo procese kaip ugdytiniui.

16 pav. Šeimos dalyvavimas vaikų ugdyme (N=10)

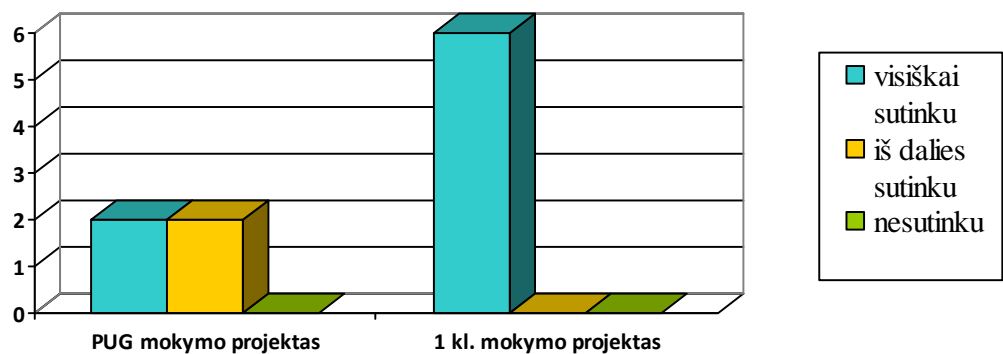
Duomenys rodo, jog apklaustieji sutinka (8 iš 10 – visiškai sutinka, 2 iš 10 – iš dalies sutinka, nesutikusių nėra) ir akivaizdžiai mato apibrėžtą tėvų dalyvavimą vaikų ugdymo procese (16 pav.).

Siekiant ugdymo įvairovės ir kokybės užtikrintumo, šiuose modulinio mokymo projektuose realizuojamos įvairialypės veiklos formos, kaip rodo rezultatai, mokytojai ekspertai visiškai sutinka, jog veiklų įvairovė tikrai egzistuoja (17 pav.).

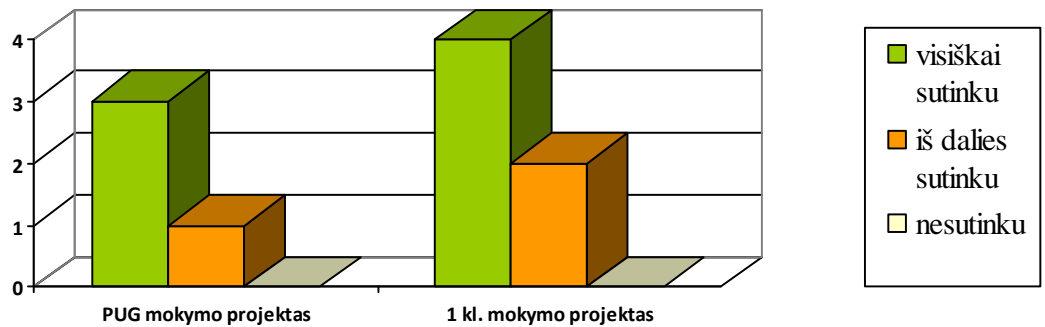
17 pav. Veiklų įvairovės gausa (N=10)

Veiklos turi atspindėti ugdomas kompetencijas, visas procesas organizuojamas taip, kad pagrindinės ugdomosios kompetencijos būtų efektyviai ugdomos. Viena iš ugdomų kompetencijų – socialinė, tai vaikų socialinių įgūdžių lavinimas, puoselėjimas ir tobulinimas, todėl šiame projekte daug dėmesio tam skiriama, tą konstatavo ir duomenų analizė (18 pav.).

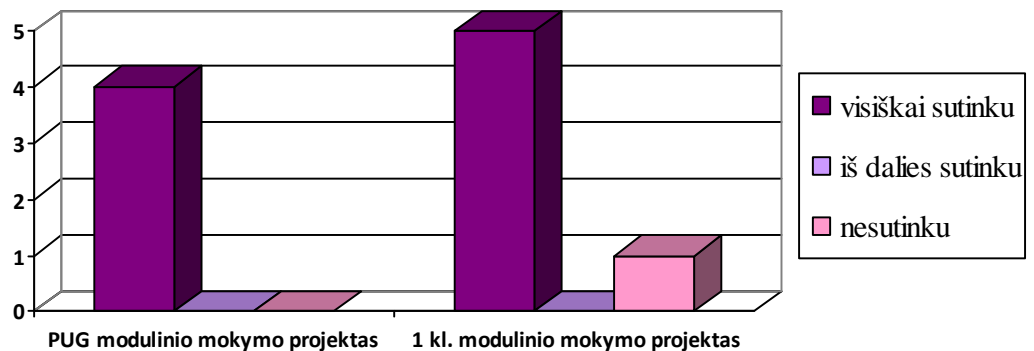
18 pav. Vaikų socialinės kompetencijos ugdymui skiriamas dėmesys (N=10)

Švietimo įstatymas ir visos ugdymo programos išskiria šia ugdomas kompetencijas: socialinė, sveikatos saugojimo, pažinimo, komunikavimo ir meninė kompetencijos. Visos jos sudaro ugdomųjų kompetencijų bloką, todėl ekspertų buvo paklausta ar programa pakankamai skiria dėmesio šioms moksleivių kompetencijoms ugdyti.

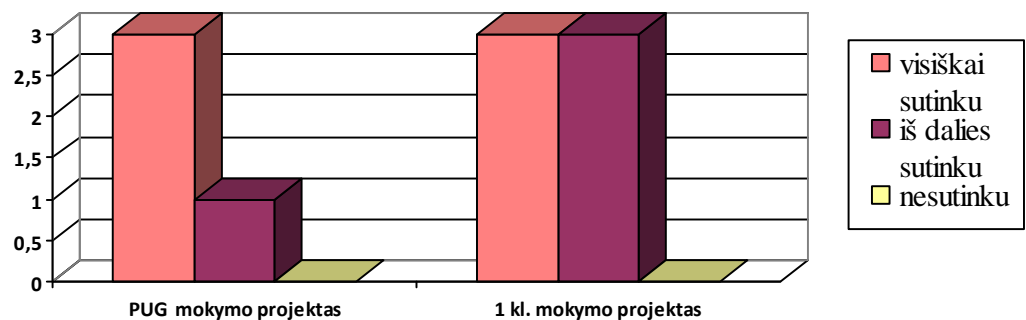
19 pav. Vaikų kompetencijų ugdymas (N=10)

Rezultatai rodo, jog programa visiškai realizuoja visas ugdomąsias kompetencijas, kurios sudarys prielaidas adaptuotis ugdymo procese ir užtikrins kokybišką tęstinį ugdymąsi (19 pav.).

20 pav. Vaikų bendravimo, bendradarbiavimo įgūdžių ugdymas (N=10)

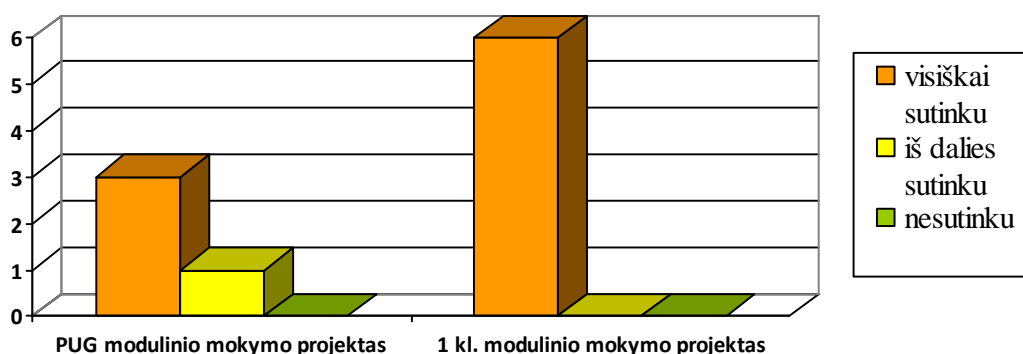
Modulinio mokymo projektui įgyvendinti reikalingas ne tik bendradarbiavimo puoselėjimas tarp pedagogų ir kitų aplinkoje veikiančių asmenų, tačiau bendravimo ir bendradarbiavimo yra mokomi ir ugdytiniai. Matoma, jog projektas demonstruoja aktyvų bendradarbiavimo skatinimą tarp vaikų (20 pav.).

21 pav. Vaiko individualybės ugdymas (N=10)

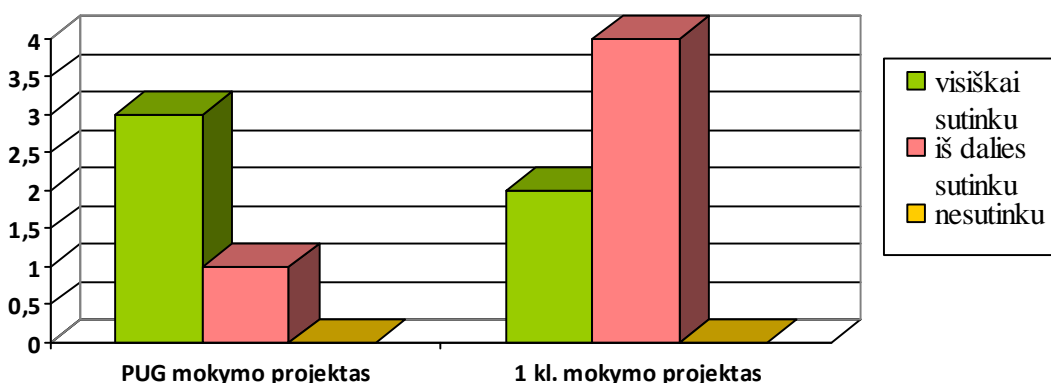
Parengtos programos diegia į vaiką orientuotą ugdymą, o tai reiškia, jog vienas iš šios diegiamos sistemos principų yra ugdymo individualizavimas. Ar šis principas realizuojamas pateiktuose projektuose, analizavo apklaustieji mokytojai ekspertai. Pateikti atsakymai leidžia daryti išvadas, jog individualizuojant ugdymo procesą yra skiriama pakankamai dėmesio, su šiuo teiginiu visiškai sutiko 6 ir iš dalies sutiko 4, o tai sudaro daugumą apklaustųjų (21 pav.).

Šie projektai, kad būtų praktiškai realizuoti Lietuvos švietimo sistemoje, turi atitikti keliamus priešmokyklinio ugdymo grupės ir pirmosios ugdymo klasės reikalavimus.

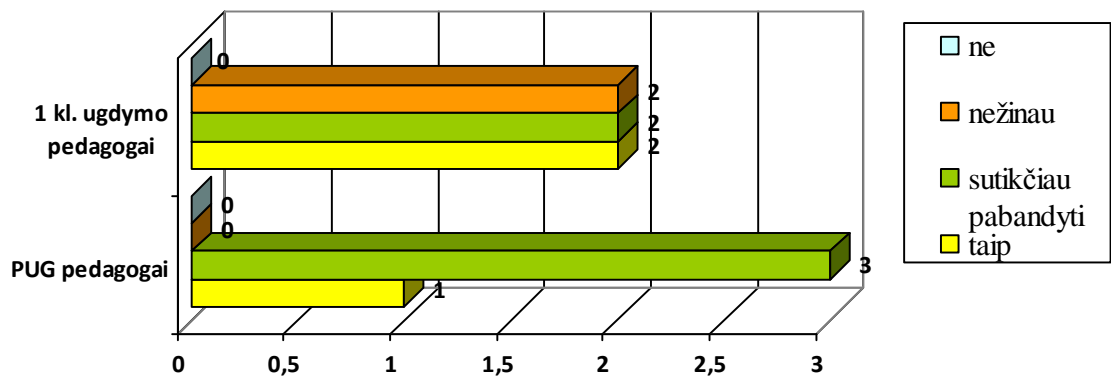
22 pav. Atitikimas ugdymo programų reikalavimams (N=10)

Ekspertai, kurie nuolatos susiduria su švietimo sistemos reikalavimais ir jų vykdymu, puikiai išmano ir turi tam skirtų kompetencijų matyti ar pateikti projektai atitinka visus standartus. Tyrimo analizės rezultatai atskleidžia, jog mokytojai ekspertai 90% sutinka, jog parengti projektai atitinka visus keliamus reikalavimus (22 pav.).

23 pav. Pateiktų temų atitikimas poreikius (N=10)

Norint tinkamai parengti projektą, reikia atsižvelgti ne tik į keliamus reikalavimus, bet ir į ekspertizės pateiktas išvadas, nes tai pedagogų nuomonė į kurią atsižvelgus bus sudarytas visus poreikius atitinkantis projektas. Todėl analizei atlikti svarbi mokytojų ekspertų nuomonė ar pateiktos temos tenkina poreikius. Rezultatai parodė, jog 5 ir 10 visiškai sutinka, tai rodo, jog jų nuomone, temos pilnai tenkina visus poreikius, tai sudaro 50% , kita pusė apklaustųjų su teiginiu sutinka iš dalies (23 pav.).

24 pav. Praktinis modulinų ugdymo programų realizavimas ugdymo procese (N=10)

Svarbiausias klausimas, norint įtraukti į ugdymo procesą naujai sukurtus projektus, būtina išsiaiškinti, ar mokytojų ekspertų nuomone tai įmanoma, ar patys ugdymo proceso organizatoriai susidarė teigiamą nuomonę apie modulinio mokymo projektus ir ar sutiktų praktiškai juos realizuoti. Duomenys aiškiai rodo, jog 3 iš 10 sutiktų, tai sudaro 30%, sutiktų pabandyti 50% (5 iš 10 ekspertų) ir 20% neturi nuomonės, nes pasirinko variantą nežinau (24 pav).

Atlikta ekspertų duomenų analizė suteikia galimybę atitinkamai parengtų projektų prognozei ar juos galima praktiškai realizuoti priešmokyklinio ir pirmosios klasės ugdymo programose. Atsižvelgiant į gautus rezultatus tikslinga spręsti, jog pakoregavus, išryškinius projektų tikslus ir uždavinius, taip pat akcentuojant bazinius ir papildomus ugdymo komponentus, projektai būtų galimi integruoti, realizuoti ugdymo procese. Realizavus juos praktiškai, būtų galima efektyviai siekti kokybiško ugdymo tikslų, tai taip pat sudarytų tinkamas sąlygas priešmokyklinio ugdymo grupių ugdytinių sėkmingam tęstiniam mokymuisi pirmoje klasėje, lengvai adaptacijai mokykloje ir efektyvaus ugdymo proceso vykdymo. Pirmos klasės moksleiviai atitinkamai efektyviai dalyvautų ugdymosi veikloje, mokymasis vyktų paremtas ugdymo individualizavimu, bendradarbiavimu - remiantis kokybinio ugdymo principais ir jo elementais. Švietimo sistema būtų orientuota į vaiką, iškeliant vaiko poreikius. Šios ugdymo filosofijos centras taptų vaikas, tai pakeistų dabar nusistovėjusią tradicinio mokymo koncepciją.

IŠVADOS

Išanalizavus pedagoginę, psichologinę ir mokslinę – metodinę literatūrą darbo tema priešmokyklinio ugdymo ir pirmųjų klasių mokytojų bendradarbiavimo galimybės diegiant į vaiką orientuotą sistemą, modulinio mokymo atveju, apibendrintai galima teigti:

1. „Bendravimas – tai žmonių tarpusavio sąveika, kurią sąlygoja sudėtingi, įvairialypiai žmonių kontaktai, atsirandantys iš bendros veiklos poreikių. Jis apima keitimąsi informacija, bendros sąveikos strategijos parengimą, kito žmogaus suvokimą ir supratimą“ (Augis, 1993, p.42). Tai gana sudėtingas ir daugiaplanis reiškiny.

2. Pagal H. Gardner (1982), žmonių sąveikoje išryškėja esminės, būdingiausios charakteristikos: sąmoningumas ir tikslingumas, todėl šios veikia ir lemia sąveikos formas – bendravimą ir bendradarbiavimą. Ugdymo procese šios abi sąveikos formos tarpusavyje labai glaudžiai susijusios. Daugelis mokslininkų (Jacikevičius, 1994; Brunner, 1978; Mager, 1980; Gardner, 1982; ir kt.) *idealia sąveikos forma pripažįsta bendradarbiavimo sąveiką, kur susilieja bendravimas ir veikla*. Naujai sukurta bendradarbiavimo sąvoka sugretina bendravimo ir veiklos procesus, sujungdama į vieną, siekiant bendro tikslo. Kontautienė R. (2006) teigia, jog *„bendradarbiavimas yra nauja psichologinė integracinė kategorija, atsiradusi analizuojant bendravimo ir veiklos kategorijų savarankiškumą bei tarpusavio priklausomybę“*.

3. Į vaiką orientuotas ugdymas grindžiamas įsitikinimu, jog vaikai geriausiai vystosi tada, kai patys renkasi patirties kaupimo būdą. Aplinka skatina ugdytinius tyrinėti, būti veikliems, kūrybiškiems, o ugdytojų komanda (auklėtojai, pedagogai, ugdymo įstaigos administracija ir tėvai) puikiai išmano vaiko raidos dėsningumus (Szanton, 2001).

4. Orientuoto ugdymo į vaiką metodikos vykdytojai sukuria sąlygas vaikams tapti aktyviais, gyvenančiais visavertį gyvenimą ir mokančiais siekti tikslo suaugusiaisiais, niekada nepamirštančiais kitų ir galinčiais teigiamai veikti aplinką. Šioje sistemoje ugdymas yra individualizuojamas, o tai leidžia pritaikyti ugdymo procesą vaiko patirties kaupimo būdą, prie jo išsivystymo lygio, gebėjimų. Šios ugdymo krypties šalininkai teigia, jog tik tada ugdymas ir paties vaiko veikla vyks sėkmingai.

5. Šeimos dalyvavimas – neatsiejama ugdymo dalis. Šeimos įtaka vaikui pati reikšmingiausia, o jos dalyvavimas ugdymo procese nuo ankstyvojo amžiaus, vaikams ypač svarbus, kadangi glaudus ryšys tarp mažylio ir tėvų, padeda užsimegzti ryšiai ir su pedagogais, auklėtojais, tai sukuria būtinas patirties kaupimo prielaidas.

6. Keičiantis socialinėms sistemoms ir vertybėms, naujai suvokiamas ir ugdymo procesas, jo tikslai, kuriamos vertybės. Todėl aiškinantis ugdymo sampratą, labai svarbus yra visuomenės vertybių ir sąveikos tarp ugdytojo ir ugdytinių aspektas.

7. Mokslininkai ugdymo proceso neįsivaizduoja be galimybės kontaktuoti, tai reiškia, jog bendravimas ir bendradarbiavimas šiame procese yra ypatingai svarbus. Bendravimas ir bendradarbiavimas yra išskiriami, kaip vieni iš pagrindinių akcentų, kalbant apie ugdymo sampratą.

8. Pasak J. Lakio, S. Ignatavičiaus, V. Stancelio ir kt. (1996), mokytojų tarpusavio dialogas ir veikla bendradarbiaujant tampa grįžtamojo ryšio ir palyginimo šaltiniais, kurie skatina apmąstyti savo praktiką. Jų partneriai atspindi jų asmenines praktikas ir skatina jas apmąstyti ir kritiškiau performuluoti. Bendradarbiavimas sukaupia mokytojų žinias, išmanymą ir gebėjimus, suteikdamas galimybę reaguoti greitai į besikeičiančius suvaržymus ir aplinkos teikiamas galimybes, savarankiškai ir iš anksto įžvelgti būsimus pokyčius bei įtraukti į bendradarbiavimą tėvus, verslą, bendruomenes ir t.t.

9. Bendradarbiavimas skatina mokytojus žvelgti į kaitą ne kaip į užduotį, kurią reikia atlikti, bet kaip nesibaigiantį nuolatinio tobulinimo procesą siekiant, pirma, vis geresnių rezultatų ir, antra, ieškant būdų spręsti greitai besikeičiančias problemas. Mokymo ir ugdymo procesas sukuria daugybę galimybių pedagogams bendradarbiauti tarpusavyje.

10. Priešmokyklinio amžiaus vaikai ir pirmosios klasės moksleiviai nuo pirmųjų mokslo metų dienų visi patenka į tą pačią aplinką (grupę, mokyklą, klasę, nauji klasės draugai, mokytojai ir kiti nauji veidai), kurioje prisitaikyti kiekvienam sekasi individualiai, tai pats svarbiausias momentas vaiko gyvenime – adaptacija. Todėl bendravimas, socialinių įgūdžių ugdymas padeda vaikui ne tik sėkmingai adaptuotis, bet ir sėkmingai pradėti mokymosi laikotarpį. Šis vaiko gyvenimo tarpsnis gali nulemti vaiko požiūrį į mokslą, užtikrins galimybes sėkmingam tęstiniui ugdymuisi, todėl pedagogas prisiima svarbų vaidmenį – skatinti ugdytinio norą ir jo teisę į sėkmingą mokymąsi.

11. Mokslininkas R. Cousinet pastebėjo, jog grupinio darbo metodas sukelia vaikų aktyvumą, juos sudomina, nereikia specialiai drausminti. Pats grupinis darbas labiau brandina vaikus, ugdo jų atkaklumą, padeda nugalėti net norą mokytis, skatina gerbti kitų darbą, netrukdyti jiems, suteikti vienas kitam pagalbą, formuoja savarankiško darbo įgūdžius (Urbonas, Valonytė, 1997). Sukurtas R. Cousinet laisvo darbo grupėmis metodas skirtas ne pedagogui, o vaikams. Todėl būtina, kad jis būtų prieinamas lyg žaidimo taisyklės.

12. Modulinio mokymo teorija netradicinio ugdymo didaktinė sistema atverianti galimybes aktyviai veikti, įsisavinant įvairaus lygio naujas žinias dinamiškoje ir gausioje informacinėje aplinkoje. Čia puoselėjamas savarankiškumas, pasirinkimo laisvė ir galimybės.

Išanalizavus empirinio tyrimo duomenis galima konstatuoti:

13. Tyrimo hipotezė pasitvirtino, tai reiškia, kad priešmokyklinio ir pirmųjų klasių ugdymo pedagogų bendradarbiavimas užtikrina priešmokyklinio ir pirmųjų klasių vaikų sėkmingą tęstinį ugdymąsi diegiant į vaiką orientuoto ugdymo sistemą per modulinio ugdymo projektą. Kadangi tyrimo rezultatai rodo, jog modulinio ugdymo projektas tampa priemone, kuri sudaro atitinkamas sąlygas sėkmingam tęstiniam vaikų ugdymuisi mokykloje.

14. Tyrimo dalyviai, informantai, priešmokyklinio ugdymo grupės ugdytinių susidarytas požiūris į tęstinį mokymąsi yra labai kritiškas, priešmokyklinio amžiaus vaikai suvokia mokslo svarbą pirmoje klasėje ir geba tinkamai pasiskirstyti prioritetus. Šio amžiaus vaikai turi žinių, geba stebėti, kaupti patirtį ir daryti savo išvadas pateiktais klausimais.

15. Apibendrinant priešmokyklinio ugdymo grupės vaikų patirtį (žinias) apie priešmokyklinį ugdymą, remiantis atliktu tyrimu, matome, jog priešmokyklinės grupės veikloje gausu veiklos įvairovės, kas skatina vaikų motyvaciją ir teigiamą nuostatą mokymosi įgūdžių lavinimo kokybės tikslingo siekimo pereinant į pirmąją klasę.

16. Orientuoto ugdymo į vaiką metodikos rengėjai akcentuoja būtinus glaudžius šeimos ryšius tarp ugdymo įstaigos darbuotojų ir vaiko, vaiko tėvų. Remiantis šiuo ugdymu yra skatinama šeimas visokeriopai įsitraukti į grupės (klasės) veiklą. Todėl ir atlikta mokytojų ekspertų modulinių mokymo projektų analizė patvirtina šią nuostatą.

17. Taip pat tyrimas atskleidė, kad priešmokyklinio ugdymo ir pradinio (1 kl.) mokytojų bendravimas, bendradarbiavimas suteiktų efektyvią naudą siekiant diegti kokybišką ugdymą ir orientuoti ugdymo procesą į besimokantįjį. Tai visokeriopa nauda ir pedagogams ir ugdytiniam, taip galima individualizuoti ugdymo prioritetus ir visą ugdymo procesą.

18. Parengti modulinio mokymo projektai gali būti sėkmingai realizuoti praktikoje, kaip teigia ekspertai, siekiant tobulumo dar reiktų atsižvelgti į projektų tikslus, juos išryškinti, aktualizuoti projekto paskirtį ir siekti projektų realizavimo ugdymo procese.

19. Stimulas realizuoti modulinio ugdymo projektus kyla, atsižvelgiant į įsigalėjusį tradicinio ugdymo propagavimą, siekiant kokybės ir orientuojant ugdymą į vaiką, modulinio ugdymo metodai efektyviai skatina bendradarbiavimą.

REKOMENDACIJOS

Ugdymo įstaigų vadovams:

1. Skatinti priešmokyklinio ir pirmos klasės ugdymo pedagogų bendradarbiavimą, siekiant kokybiško tęstinio ugdymo proceso eigos, remiantis teorija ir atliktais tyrimais, tai suteiks ugdymo procesui kokybinę vertę, gerins Lietuvos švietimo sistemos veikimą visose ugdymo grandyse.

2. Organizuoti modulinio ugdymo projektus kaip prielaidą vaikų ugdymui gerinti naujais būdais atsisakant tradicinių, nusistovėjusių ugdymo sistemos nuostatų.

Pedagogams, kaip ugdymo proceso organizatoriams:

3. Puoselėti ir skatinti modulinio mokymo programas diegti mokymo programose, nes atliktas tyrimas demonstruoja teigiamus ugdymo proceso rezultatus, tuo įsitikinę ir įrodymais pagrindę mokslininkai, ugdymo proceso organizatoriai.

4. Skatinti vaikų bendradarbiavimą organizuojant kolektyvinio darbo grupes, skatinant darbą kolektyviniame būryje, siekiant tarpusavio santykių darnos, ugdant bendravimo ir bendradarbiavimo ugdytinių įgūdžius.

5. Siekti individualizuoto mokymo metodo puoselėjimo praktinėje veikloje.

6. Domėtis naujausiais ugdymo metodais, siekti vaiko veiklos įvairovės skatinant motyvuotai ir aktyviai veiklai bei sėkmingam ugdymosi procesui.

Rekomendacijos ugdytinių tėvams:

7. Domėtis ugdymo procesu, ne tik vaiko pasiekimais, bet ir vaiko mokymosi procesu, jo pastangomis, motyvuotai skatinti savarankišką ugdymąsi.

8. Vaikas turi jausti nuolatinį šeimos palaikymą ugdymo procese, šeimos vaidmuo labai svarbus, tėvai turi domėtis vaiko ugdymu nuo ankstyvojo amžiaus.

NAUDOTA LITERATURA:

1. Adamonienė R. (2002) *Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika*. Utena: Indra.
2. Ambrukaitis J., Antonovaitė I. (2002). Komandinio darbo bruožai, tenkinant specialiuosius mokinių poreikius bendrojo lavinimo mokykloje. *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
3. Augis R. (Red.), Kočiūnas R. R., Abraitienė B. ir kt., (1993). *Psichologijos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
4. Balčytienė A. (1998) *Būdas mokyti kitaip: hipertekstinė mokymo aplinka*. Vilnius: Margi raštai.
5. Baliukonienė N. (2001) Bendradarbiavimo reikšmė mokymo(-si) procese. *Mokymas ir mokymasis bendradarbiaujant: respublikinės teorinės praktinės konferencijos medžiaga*. A. J. Banytė (Sud.), A. Laucienė, V. Vyšniauskienė. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė.
6. Белл, Д. (1999) *Формирование постиндустриального общества*. Москва.
7. *Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai* (2003) Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
8. Bitinas B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
9. Bušienė A. (2001) Mokymasis bendradarbiaujant pradinėse klasėse. *Mokymas ir mokymasis bendradarbiaujant: respublikinės teorinės praktinės konferencijos medžiaga*. A. J. Banytė (Sud.), A. Laucienė, V. Vyšniauskienė. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė.
10. Coughlin P. A., Hansen K. A., Heller D. ir kt. (1997) *Į vaikų orientuotų grupių kūrimas: knyga auklėtojais*. Vilnius: Lietus.
11. Dalin P., Rolff, H.G., Kleekamp, B. (1999) *Mokyklos kultūros kaita*. Vilnius: Tyto alba.
12. Downing J. E. (2004) Communication Skills. Designing Collaborative Educational Services. F. O. Orelove, D. Sobsey, R. K. Silberman (Ed.). *Educating Children with Multiple Disabilities. A Collaborative Approach* (p. 529 – 557). London: Paul H. Brookes Pub. Co.
13. Glebuviene V., Grigaitė B. ir Monkevičienė O. (2002). *Lietuvos vaikų brandumo mokyklai tyrimo mokslinė ataskaita*. Vilnius: VPU ikimokyklinės pedagogikos katedra.
14. Gliokler M. (2003) *Tarpusavio santykių galia*. Vilnius: Lietuvos Valdorfo pedagogikos centro leidybos grupė.
15. Gumuliauskienė A. (1997). *Mokykla ir bendravimo, bendradarbiavimo kultūros ugdymas*. Mokslo darbai. Pedagogika. Vilnius: VPU leidykla.
16. Hansen K. A., Kaufmann K. R., Saifer S. (1997). *Ugdymas ir demokratijos kultūra*. Vilnius: Lietus.

17. Hargreaves A., (1999). *Keičiasi mokytojai, keičiasi laikai: mokytojų darbas ir kultūra postmoderniajame amžiuje*. Vilnius: Tyto alba.
18. Hopkins D., Ainscow M., West M. (1998) *Kaita ir mokyklos tobulinimas*. Vilnius: Tyto alba.
19. Huffman L. C., Mehlingern S. L., Kerivan A. S. (2000). *Risk Factors for Academic and Behavioral Problems at the Beginning of School*. Chapel Hill: University of North Carolina, FPG Child Development Center.
20. Jacikevičienė O. (1999) *Bendradarbiavimas ir kooperacija ugdant vaikus: mokomoji knyga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
21. Jasaitienė N. (2001) Dirbdami grupėje mokomės bendradarbiauti. *Mokymas ir mokymasis bendradarbiaujant: respublikinės teorinės praktinės konferencijos medžiaga*. (Sud.) A. J. Banytė, A. Laucienė, V. Vyšniauskienė. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė.
22. Jovaiša L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
23. Jucevičienė P. (Red.) (1998) Modulinio mokymo teorija. *Edukologijos idėjos Lietuvos švietimo sistemos modernizavimui: monografija*. Kaunas: Technologija.
24. Juodaitytė A. (2000) 5-6 metų vaikų mokymo(-si) mokykloje koncepcijos ir ekspektacijos. *Ugdymo psichologija* (2). Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
25. Juodaitytė, A., Šakalinienė, B. (1991). Tarptautinė ikimokyklinio ugdymo programa “Gera pradžia “ darželyje. Bendradarbiavimo su tėvais paieškos. D. Numgaudis (Sud.). *Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis*. Jubiliejinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Leidybos centras.
26. Kochanskienė A., Sadauskienė R., Stankuvienė J., Vaičiūnaitė A. (2003). Pedagogų bendradarbiavimo kaip mokymo (-si) institucijos subkultūros tipų raiška MK EDSF Kauno skyriuje. (Sud.) V. Rudzinskienė. *Nuo pokyčio link sisteminės kaitos darželyje ir pradinėje mokykloje*. Vilnius: Pedagogų profesinės raidos centras.
27. Kontautienė R. (2006) *Bendradarbiavimo sistema ir jos valdymas mokykloje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
28. Kontautienė R. (2004) *Bendradarbiavimo tobulinimas bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų bendruomenėje*. Tiltai: mokslo darbai. Nr. 3(28). P.93. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
29. Kudokienė N., Repečkienė A. (2006) Dėstytojų ir studentų bendradarbiavimas – prielaida vidinei komunikacijai gerinti. *Šiuolaikinės tarporganizacinės sąveikos formos viešajame sektoriuje*. (Red.) Puškorius S., Raišienė A. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
30. Lakis J., Ignatavičius S., Poklad T., Stancelis V., Tamošiūnas T. (1996) *Mokyklos bendruomenė*. Vilnius: Utenos spaustuvė.

31. *Lietuvos respublikos švietimo įstatymas* 1991 m. birželio 25 d. Nr.1489 Vilnius [žiūrėta 2011-03-15]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.Showdoc_1?p_id=350527>.
32. *Lietuvos švietimo koncepcija* (1992) Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
33. *LR Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogo rengimo standartas* (2008). [žiūrėta: 2011-03-20]. Prieiga per internetą: www.smm.lt.
34. Lietuvos Respublikos seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX-1700 „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų“. *Valstybės žinios*. 2003-07-18, Nr71, Publ.Nr:3216.P.3.
35. *Lietuvos valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatose* (2003) [žiūrėta: 2011-03-20]. Prieiga per internetą: www.smm.lt.
36. Maceina A. (1991) *Tautinis auklėjimas*. Kaunas: Šviesa.
37. Monkevičienė O. (2003) *Mano vaikai. Priešmokyklinio vaiko ugdymas*. Kaunas: Šviesa.
38. Neifachas S. (2007) *Priešmokyklinio ugdymo kokybės vadyba: vadovavimas ugdymo programos rengimo strategijai. Konceptualizavimo idėjos*. Vilnius: UAB Ciklonas.
39. *Priešmokyklinis ugdymas* (2005) [žiūrėta: 2011-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/ugdymas/docs/Priesmokyklinis.pdf>
40. Priešmokyklinio ugdymo pedagogo pavyzdinis pareiginis aprašas (2003) [žiūrėta: 2011-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/ugdymas/ikimokyklinis.htm>
41. Szanton E. S. (2001) *Į vaiką orientuotas ugdymas nuo gimimo iki trejų metų: knyga ugdytojams*. Vilnius: Lietus.
42. Savanevičienė A., Šilingienė V. (2005) *Darbas grupėse*. Kaunas. Technologija.
43. Saugėnienė N., Liaudanskienė A. (2003). *Socialiniai mokslai* 2 (39). Multikultūrinių ir tarpkultūrinės sąveikos veiksnių įtaka pedagogų ir vaikų tėvų bendradarbiavimui demokratėjančios šalies kontekste.
44. Sirtautienė D. (2010) *Kalbinis bendravimas: kalbu, klausau, stebiu*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
45. Šalkauskis S. (1991) *Rinktiniai raštai: pedagoginės studijos*. Vilnius: Vaivorykštė.
46. Teresevičienė M., Gedvilienė G. (2000) *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius: Garnelis.
47. Urbonas S., Valonytė L. (Red.) (1997) *Grupinis mokymas šiuolaikinėje mokykloje*. Lietuvos pedagogų kvalifikacijos institutas, pedagoginės patirties kabinetas. Vilnius: Eugrimas.
48. Vaitkevičius J. (1995) *Socialinės pedagogikos pagrindai : vadovėlis aukštosioms mokykloms*. Vilnius: Egalda.
49. Valstybinis psichikos sveikatos centras (Red.) Radugina (1999) *Vaikų psichologinis konsultavimas*. Vilnius: Presvika.

50. *Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatos* (2003) Valstybės žinios. Nr. 71 -3216.
51. Žilinskas J., Žilinskienė V. (2005) *Laisvas darbas grupėmis. Prancūzų pedagogo Roger Cousinet idėjos*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
52. Žvirdauskas D., Adaškevičienė V., Tarnauskas K. (2005). *Absolventų, baigusių edukologijos krypties studijas, pasirengimas dirbti švietimo sistemoje ir jų įsidarbinimo analizė. Mokslinio tyrimo ataskaita*. Kaunas: UAB „Factus Dominus“.
53. Walsh K. B. (2001) *Į vaiką orientuotų klasių kūrimas: knyga ugdytojams*. Vilnius: Lietus.

PRIEDAI